

EUROPEAN UNION
ON GARDEN TO VOLUNTARIS

Vlada Crne Gore
Ministarstvo pravde i ljudskih prava

empowered lives
resilient nations

Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori

Pripremio:

2012.

Ovaj dokument je proizveden uz finansijsku podršku Evropske unije

SADRŽAJ:

RJEČNIK POJMOVA	4
DIO 1: UVODNE INFORMACIJE	5
UVOD	6
REZIME	7
GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA I ZAKLJUČCI	8
PREPORUKE	12
DIO 2: ANALIZA STANJA	17
1. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR – RODNO USLOVLJENO NASILJE KAO KRŠENJE ŽENSKIH LJUDSKIH PRAVA	19
1.1 DOKUMENTA UJEDINJENIH NACIJA	19
1.2. DOKUMENTA SAVJETA EVROPE (SE)	21
1.2.1.KONVENCIJA SAVJETA EVROPE O SPRJEČAVANJU I SUZBIJANJU NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA (ISTANBUL 2011)	21
2.NACIONALNI INSTITUCIONALNO-PRAVNI OKVIR U OBLASTI NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA	22
2.1. PRAVNE NORME KOJE REGULIŠU OBLAST NASILJA U PORODICI	23
2.2. INSTITUCIONALNI OKVIR U OBLASTI BORBE PROTIV NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA	28
3.STATISTIČKI PODACI O NASILJU U PORODICI I NASILJU NAD ŽENAMA	32
3.1. ZVANIČNA STATISTIKA O NASILJU U PORODICI I NASILJU NAD ŽENAMA-NEDOSTACI	32
3.1.1. POLICIJA	32
3.1.2. SUDOVI	35
3.1.3. ORGANI ZA PREKRŠAJE	36
3.1.4.TUŽILAŠTVO	37
3.1.5.CENTRI ZA SOCIJALNI RAD I ZDRAVSTVENE USTANOVE	38
3.2. PODACI NEVLADINIH ORGANIZACIJA	39
4. PRIMJENA NACIONALNOG ZAKONODAVSTVA O NASILJU U PORODICI I NASILJU NAD ŽENAMA- STANJE U PRAKSI 40	
4.1. SLABOSTI U IMPLEMENTACIJI ZAKONA OD STRANE INSTITUCIJA (POLICIJE, TUŽILAŠTVA, SUDSTVA, CENTARA ZA SOCIJALNI RAD)	41
4.1.2. SERVISI PODRŠKE ZA ŽRTVE NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA	44
5. PREPORUKE CEDAW KOMITETA ZA ZABRANU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA	47
DIO 3: ISPITIVANJE JAVNOG MNJENJA	48
CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	49
ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	51
DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE	51
OPŠTA INFORMISANOST ISPITANIKA	52
STAVOVI ISPITANIKA	54
PRISUTNOST NASILJA U PORODICI U OKRUŽENJU ISPITANIKA	58
DIO 4: ISTRAŽIVANJE SPROVEDENO SA ŽRTVAMA NASILJA U PORODICI	61
ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	62
DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE	62
ISTORIJA ŽRTVE NASILJA	63
EKONOMSKA SITUACIJA	63
ISKUSTVO SA NASILNIKOM	64
PROCJENA RIZIKA	65
DJECA I RIZICI NASILJA KOJIMA SU IZLOŽENI	67
PREDUZIMANJE MJERA ZA RAZRJEŠENJE KRIZNE SITUACIJE	67
PODACI O NASILNIKU	68
DIO 5: DUBINSKI INTERVJU I SA PREDSTAVNICIMA RELEVANTNIH INSTITUCIJA	69
DIO 6: FOKUSNE GRUPNE DISKUSIJE	80
FOKUS GRUPE 1- PREDSTAVNICE GRAĐANKI (NIKŠIĆ)	81

DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE.....	81
PREPOZNAVANJE FENOMENA NASILJA U PORODICI.....	81
MANIFESTOVANJE NASILJA U PORODICI.....	82
ODGOVORNOST INSTITUCIJA ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA NASILJA.....	82
ZAŠTO ŽENE TRPE NASILJE U PORODICI?.....	83
POLOŽAJ ŽENA PRIPADNICA MANJINA.....	84
FOKUS GRUPA 2 – PREDSTAVNICI NVO SEKTORA (PODGORICA).....	85
DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE.....	85
PREPOZNAVANJE FENOMENA NASILJA U PORODICI.....	85
ZAŠTO ŽENE TRPE NASILJE U PORODICI.....	86
AKTIVNOSTI INSTITUCIJA U PROCESU RJEŠAVANJA PROBLEMA NASILJA U PORODICI.....	86
DIO 7: STUDIJE SLUČAJEVA.....	88
STUDIJA SLUČAJA 1: Nasilje nad migrantkinjama i pripadnicama manjina.....	89
UVOD U PROBLEM.....	89
ISTORIJA SLUČAJA.....	89
DRUŠTVENE BARIJERE.....	90
ODNOS INSTITUCIJA.....	90
ZAKLJUČAK.....	91
STUDIJA SLUČAJA 2: NASILJE NAD N. M. SAMOHRANOM MAJKOM.....	92
ISTORIJA SLUČAJA.....	92
DRUŠTVENE BARIJERE.....	92
ODNOS INSTITUCIJA.....	93
ULOGA ŽENSKIH SERVISA PODRŠKE.....	94
ZAKLJUČAK.....	94
LITERATURA:.....	95
ANEX 1.....	96
ANEX 2.....	110

RJEČNIK POJMOVA¹

1. **„Nasilje nad ženama“** označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja mogu ili zaista dovode do fizičke, seksualne, psihičke ekonomske povrede i patnje žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu, odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu;
2. **„Nasilje u porodici“** označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom;
3. **„Rod“** označava društveno određene uloge, ponašanja, aktivnosti i atribute koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce;
4. **„Rodno zasnovano nasilje nad ženama“** označava nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena i nesrazmjerno utiče na žene;
5. **„Žrtva“** označava svako fizičko lice koje je izloženo ophođenju opisanom pod tačkama 1 i 2;

¹Definicije preuzete iz Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Savjet Evrope, Istanbul, 11. 05. 2011. godine

DIO 1

UVODNE INFORMACIJE

UVOD

CEED Consulting i NVO SOS telefon Nikšić, u saradnji sa konsultantkinjama iz NVO Sigurna ženska kuća, sprovode Studiju o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori za potrebe UNDP (Program Ujedinjenih nacija za razvoj), Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ministarstva pravde i ljudskih prava. Studija se sprovodi u okviru Programa za rodnu ravnopravnost IPA 2010.

Svrha realizovanja studije je da se ukaže na percepciju, intenzitet i oblike nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Crnoj Gori kako bi se upoznali sa trenutnim stanjem i preduzeli odgovarajuće mjere na suzbijanju i prevenciji ove pojave. Takođe, istraživanje će poslužiti kao značajan izvor informacija u sprovođenju aktivnosti na polju postizanja održivog i efikasnog sistema zaštite žrtava nasilja u porodici i mjera borbe protiv nasilja u porodici.

Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori je realizovana uz primjenu nekoliko različitih metoda (desk metoda, kvalitativan i kvantitativan metod istraživanja, studije slučajeva) kako bi se stekao detaljniji uvid u navedenu problematiku i dobili što objektivniji podaci. Primijenjeni metodi podrazumijevaju:

- desk analizu koja obuhvata analizu normativnog i institucionalnog okvira, kao i statističkih podataka o nasilju u Crnoj Gori;
- face-to-face istraživanje sa 100 žena koje su doživjele nasilje u porodici;
- face-to-face istraživanje (1.103 ispitanika/ispitanica) sa ciljem sagledavanja percepcija i stavova ispitanika o nasilju u porodici i nasilju nad ženama;
- dubinske intervju sa predstavnicima 15 relevantnih institucija na lokalnom i nacionalnom nivou;
- fokus grupe sa predstavnicima građanki i NVO sektora (dvije fokus grupe, Nikšić i Podgorica);
- studije slučaja putem kojih bi se identifikovali neki od karakterističnih primjera iz prakse.

Korišćenjem baze podataka u SPSS-u analizirani su podaci dobijeni putem face-to-face istraživanja, dok su informacije dobijene iz dubinskih intervju i fokus grupa nezavisno prikazane i analizirane. Desk analiza je pripremljena uz direktno kontaktiranje relevantnih institucija, na osnovu objavljenih publikacija, zakonskih akata i pretraživanja Interneta.

Sprovedena studija treba da doprinese boljem razumijevanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama, kao i njegovog uticaja na društvene odnose i razvoj društva uopšte. Takođe, dobijeni podaci istraživanja predstavljaju osnove za konkretne promjene stavova u odnosu na problem nasilja i društvenih posljedica koje nasilje izaziva.

REZIME

Nasilje u porodici i nasilje nad ženama predstavlja društveni problem sa kojim se suočavaju sve zemlje, a definiše se kao način ponašanja ili odnosa u kojima se prisila, zastrašivanje, kontrola (u smislu ograničenja slobode) koriste direktno ili putem prijetnje da bi se povrijedile druge osobe i psihički, fizički, ekonomski ili socijalno ugnjetavale. Rodno uslovljeno nasilje proizilazi iz očekivanja povezanih sa rodnim ulogama i nejednakim odnosima moći unutar društva i ukorijenjeno je u nejednakoj poziciji žena i muškaraca u privatnoj i javnoj sferi. Izraz "nasilje u porodici" se koristi za opisivanje djela nasilja između članova porodice, uključujući odrasle partnere, roditelje i djecu (uključujući i odraslu djecu), staratelje ili partnere starijih osoba, braću i sestre, itd.

Često se koristi i izraz *nasilje u partnerskim vezama*. Ono se definiše kao *obrazac uvredljivog i prisilnog ponašanja koji može uključivati tjelesne povrede, psihološko i seksualno zlostavljanje, društvenu, fizičku, finansijsku izolaciju, ekstremnu ljubomoru i posesivnost, zastrašivanja i prijetnje počinjene od strane nekoga ko je bio, nalazi se ili želi da bude u intimnom odnosu ili vezi sa odraslom osobom ili adolescentom i usmjeren je na uspostavljanje kontrole jednog partnera nad drugim*. Prijetnje mogu biti usmjerene na partnera/partnerku, njegovu ili njenu porodicu, kućne ljubimce, imovinu, itd. Ovaj pojam takođe uključuje djecu koja se koriste od strane nasilnika za zastrašivanje i zloupotrebu odrasle žrtve, kao i one koji su od strane nasilnika prisiljeni da učestvuju u zlostavljanju odrasle žrtve.²

Nasilje u porodici uključuje oblike nasilja među partnerima ili članovima porodice, bez obzira na to da li žive u istom domaćinstvu.³ Žrtve nasilja u porodici su najčešće žene. Prema podacima UN-a⁴, prvi uzrok smrti ili invalidnosti među ženama od 15 do 45 godina nijesu bolesti ili saobraćajne nesreće, već nasilje. Prisustvo djece prilikom nasilnog ponašanja roditelja je najveći činilac rizika od prenosa nasilničkog ponašanja sa generacije na generaciju. Dječaci koji su svjedoci nasilja u porodici su dva puta više izloženi vjerovatnoći da će zlostavljati svoje partnere i djecu kad oni postanu odrasle osobe. Realizovani projekti pokazuju da 30% do 60% počinitelaca nasilja u partnerskim vezama, zlostavlja i djecu.⁵

Posljedice nasilja u porodici osjećaju generacije jedne porodice, ali i društvo u cjelini. Ono predstavlja prepreku u postizanju jednakosti, razvoja i mira. Iz tog razloga razvijene zemlje kontinuirano unapređuju metode za procjenu štete koje zajednica trpi zbog navedenog problema.

U Crnoj Gori su razmjere nasilja u porodici i nasilja nad ženama nepoznanica, jer ne postoji sistemsko prikupljanje podataka, a analitičke studije i istraživanja na navedenu temu su veoma rijetke. Prema našim

² Sandra I. Bloom, "Encyclopedia of Gender and Violence Thousand Oaks", CA, Sage Publications, 2009.

³ Zakon o Zaštiti od nasilja u porodici, Službeni list Crne Gore (SLCG) 46/10, član 3: Članovima porodice, u smislu ovog Zakona, smatraju se: 1) supružnici ili bivši supružnici, njihova djeca i djeca svakog od njih; 2) vanbračni supružnici ili bivši vanbračni supružnici, bez obzira na trajanje vanbračne zajednice, njihova djeca i djeca svakog od njih; 3) krvni srodnici i srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom; 4) srodnici iz nepotpunog usvojenja; 5) tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom u bračnoj ili vanbračnoj zajednici; 6) lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo; 7) lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto.

⁴ UN Women: Facts and figures on Violence against Women

http://www.unifem.org/gender_issues/violence_against_women/facts_figures.php

⁵ Podaci Fondacije „Thepowerofif“ koja se bavi podizanjem svijesti o nasilju u porodici i dio je projekta „Thedreamproject“ Ujedinjenih Nacija. Podaci su dostupni na: www.healingwingsretreat.org,

saznanjima posljednja studija je urađena 2007. godine⁶, a crnogorskoj javnosti je dostupno samo jedno empirijsko istraživanje pod nazivom "Nasilje u porodici"⁷ koje je 2003. godine sprovedla dr Jelena Radulović na reprezentativnom uzorku od 500 žena.

Crna Gora je u posljednje dvije godine usvojila niz značajnih akata koji se odnose na ovu oblast. U avgustu 2010. godine⁸ stupio je na snagu Zakon o zaštiti od nasilja u porodici⁹ koji je prvi specijalizovani zakon koji sankcioniše nasilje u porodici. U julu 2011. godine usvojena je Strategija za borbu protiv nasilja u porodici, a 25. novembra 2011. potpisan je i Protokol o postupanju institucija slučajevima nasilja u porodici (više o ovim dokumentima u dijelu Analiza stanja).

Cilj istraživanja je da kroz kritički osvrt na trenutno stanje, a posebno kroz zaključke i preporuke koji slijede, ponudi konstruktivne predloge za bolje razumijevanje problematike nasilja u porodici i nasilja nad ženama i efikasniji odgovor svih aktera u procesu pružanja pomoći, podrške i zaštite žrtava.

GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA I ZAKLJUČCI

Istraživanje javnog mnjenja je realizovano na uzorku od **1.103 ispitanika** u 17 crnogorskih opština.

Informisanost ispitanika o nasilju

- ✓ U **92%** slučajeva anketirani smatraju da **postoji nasilje u porodici** u Crnoj Gori.
- ✓ Ispitanici percipiraju sljedeće faktore kao **uzroke** nasilja u porodici: **zloupotreba moći članova porodice** (29%), **bolesti zavisnosti** (22%), **ekonomska kriza** (21%), patrijarharno društvo (18%).
- ✓ **Žrtve nasilja** u porodici najčešće su **žene i djeca**, dok su **muškarci** prepoznati kao **nasilnici**.
- ✓ Anketirani **nedovoljno poznaju nadležnosti institucija** koje se bave zaštitom žrtava nasilja, jer smatraju da se treba obratiti policiji i centru za socijalni rad, a zanemaruju ulogu sudova i tužilaštva. Takođe, **izjednačavaju ulogu nevladinih organizacija i centara za socijalni rad** u procesu zaštite žrtve nasilja.
- ✓ Podatak da samo 3,5% anketiranih smatra da se nasilje često prijavljuje, pokazuje da **broj prijavljenih slučajeva** nasilja **ne odražava stvarni broj slučajeva** i da je ovu društveno negativnu pojavu potrebno češće prijavljivati.

Stavovi ispitanika

- ✓ **Svaki četvrti ispitanik, pretežno muškog pola, starosti od 18 do 30 i 51- 60 godina smatra da postoje situacije u kojima je fizičko nasilje opravdano. Nasuprot preovlađujućem opštem stavu ispitanika o neprihvatljivosti nasilja, jedan broj njih ga ipak toleriše u određenim situacijama, naročito kada su u pitanju partnerski odnosi u kojima dominira rigidnije shvatanje pozicije žene. Ženama se u ovim odnosima nameću strožija pravila ponašanja - 22,2 % ispitanika smatra da je fizičko nasilje opravdano ako žena flertuje, dok se prema muškarcima u istoj situaciji društvo odnosi sa većim stepenom tolerancije i sa manje osude (16,2%).**
- ✓ **Svaki četvrti ispitanik, pretežno muškog pola, starosti od 18 do 30 i 51- 60 godina odgovornost za nasilje pripisuje žrtvi zbog njene ili njegove nemogućnosti da napusti nasilnika/nasilnicu, što je**

⁶ "Nasilje nad ženama – Brine li Vlada Crne Gore?", Institut za otvoreno društvo, Podgorica, 2007.

http://89.188.32.41/download/nasilje_nad_zenama-cg.pdf

⁷ Radulovic Jelena: „Nasilje u porodici“, NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja“, Podgorica, 2003. Osnovni nalazi studije su dostupni na: www.gov.me/files/1224502557.ppt

⁸ Vlada Crne Gore je 2010. godinu proglasila Godinom borbe protiv nasilja u porodici

⁹ Zakon je objavljen u "Sl. listu RCG", br. 46/2010 od 6. 8. 2010.

u suprotnosti sa stavom većine da je nasilje u porodici odgovornost društva (68,3 % anketiranih navodi da je nasilja u porodici društveni problem). Dobijeni rezultati ukazuju na nerazumijevanje položaja, problema i teškoća sa kojima se suočavaju žrtve nasilja u porodici (strah, osjećaj nemoći i nesigurnosti, nedostatak podrške porodice i relevantnih institucija, nemogućnost obezbjeđenja egzistencijalnih uslova), čime se teret odgovornosti prebacuje na žrtvu, a zanemaruje uloga državnih institucija u prižanju zaštite, podrške i egzistencijalnih uslova za žrtve nasilja u porodici.

- ✓ **Svaki četvrti ispitanik, pretežno muškog pola, starosti od 18 do 30 i 51- 60 godina smatra da je nasilje uzrokovano okolnostima i događajima van kontrole nasilnika i da je žrtva odgovorna za nasilje, jer ga "izaziva svojim postupcima".**
- ✓ Ispitanici sa manjom sigurnošću prepoznaju kao nasilje kontrolisanje telefonskih poziva, i-mejlava, SMS poruka (prosječna ocjena 3.30)¹⁰, kontrolu kretanja (prosječna ocjena 3.57), ograničavanje komunikacije (prosječna ocjena 3,69) što upućuje na **postojanje tolerancije na latentnije manifestacije nasilja i sklonost da se prepoznaju samo eksplicitni oblici nasilja** u porodici, poput fizičkog nasilja, uvreda, prijetnji.

Izloženost ispitanika nasilju u porodici

- ✓ U **13%** slučajeva anketirani su bili direktno **izloženi nekoj vrsti nasilja u porodici**.
- ✓ Statistički profil žrtve: osobe ženskog pola, zaposleni ili penzioneri/penzionerke, gotovo svih starosnih kategorija.
- ✓ **Nizak procenat odgovora koji se odnosi na lično iskustvo sa nasiljem (13,1%) je u suprotnosti sa percepcijom ispitanika o rasprostranjenosti nasilja – čak 91,7% njih je izjavilo da je u Crnoj Gori zastupljeno nasilje u porodici.** To ukazuje da građani u Crnoj Gori još uvijek nijesu spremni da otvoreno govore o svom iskustvu sa nasiljem.
- ✓ Najčešći oblici nasilja u porodici su **ponižavanje, uvrede, psovke (29%), šamar, udaranje i guranje (23%)**.
- ✓ **U odnosu na žene, muškarci se pojavljuju u značajno većem procentu kao počinioci nasilja u porodici.**
- ✓ **Počinilac** nasilja u porodici najčešće je **suprug, bivši suprug i partner** (sumarno 37%).

Prisutnost nasilja u porodici u okruženju ispitanika

- ✓ **38%** ispitanika/ispitanica **poznaje nekoga iz svog okruženja** ko je žrtva nasilja u porodici. Oni prepoznaju sljedeće oblike nasilja u porodici: **ponižavanje, uvrede, psovke (23%), šamare, udaranje, guranje (23%)**, ograničavanje komunikacije sa drugim osobama i kontrolu kretanja (po 8%).
- ✓ **Žene češće navode da poznaju nekoga iz svog okruženja ko je žrtva nasilja u porodici.**
- ✓ **Počinilac** nasilja u porodici je najčešće **suprug, bivši suprug i partner** (sumarno 64%)
- ✓ Skoro svaki **treći ispitanik¹¹ ne bi bio spreman da prijavi nasilje u porodici** zbog niskog povjerenja u efikasnost institucija, straha, patrijarhalnog shvatanja porodičnih odnosa kao nečega u šta se nipošto ne treba miješati, kao i zbog sumnje u to da se problem nasilja u porodici može zaustaviti i prevazići.

¹⁰ Prosječna ocjena na skali od 1 do 5

¹¹ Ovaj termin, upotrijebljen u množini, podrazumijeva i ženski i muški rod

„Face-to-face“ istraživanje sprovedeno je na uzorku od **100 žena žrtava nasilja** u prostorijama SOS Nikšić i Sigurne ženske kuće Podgorica.

- ✓ Visok procenat ispitanica (67,0%+22,0%) je doživio nasilje od strane **bračnog partnera ili bivšeg bračnog partnera**, što ukazuje da je za nasilnike brak najčešći ambijent za održavanje tradicionalnih rodni uloga uslovljenih patrijarhatom, u kome, na štetu žena, uspostavljaju odnos moći i kontrole.
- ✓ **27%** ispitanica je u **primarnoj porodici bilo izloženo nasilju** i to od strane oca ili majke. Ovi podaci ukazuju na veću vjerovatnoću prenošenja nasilnog ponašanja kao obrasca u partnerskim odnosima, onda kada je ono doživljeno u primarnoj porodici.

Ekonomska situacija

- ✓ **Svaka druga žrtva nasilja u porodici je** istakla da **nema sopstveni izvor prihoda**, dok njih **58 %** navodi da **nasilnik ima kontrolu nad njihovim prihodima i/ili imovinom**. Date brojke ilustruju stepen ekonomske zavisnosti koja prati gotovo sve žrtve nasilja što dodatno govori o složenosti situacije nasilja u porodici za žrtve. Nedostatak ekonomskih prilika ili uskraćivanje ekonomske slobode ograničava ili uskraćuje mogućnost izbora za žrtve.
- ✓ Svaka druga ispitanica **živi u bračnoj zajednici sa nasilnikom**. Dakle, većina ispitanica i dalje ostaje u bračnoj zajednici u kojoj se nasilno ponašanje kontinuirano ponavlja.

Procjena rizika

- ✓ Svaka peta žena je istakla da nasilnik posjeduje vatreno oružje i da im je u **37%** slučajeva **prijećeno oružjem**. Svaka treća ispitanica je navela da je nasilnik **pokušao da je ubije**.
- ✓ **U 81%** slučajeva ispitanice navode da su **članovi njihove porodice znali za nasilje** koje im se dešava, ali su zaštitu ponudili u samo 29% slučajeva, a u 25% slučajeva prihvatili žrtvu nasilja i njenu djecu. Slučaj su prijavili policiji u samo 12% slučajeva.

Dubinski intervjui, realizovani sa predstavnicima **15 relevantnih institucija** dali su sljedeće rezultate:

- ✓ Propusti u radu institucija koji se dešavaju u praksi često su rezultat **nedostatka obuke predstavnika institucija** kako o *specifičnostima nasilja u porodici i nasilja nad ženama*, tako i o *zakonskim procedurama*, posebno onim propisanim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.
- ✓ **Predstavnici relevantnih institucija** navode da se njihovi zaposleni bave problemom nasilja u porodici na adekvatan način, ali da nijedna institucija ne posjeduje posebna, **specijalizovana odjeljenja** koja se bave samo ovim pitanjem.
- ✓ Institucije koje su uključene u istraživanje, sa izuzetkom centara za socijalni rad, **nemaju unaprijed definisanu praksu procjene rizika**. Intervjuisana lica su istakla da vrše analizu rizika uglavnom kroz izjave aktera nasilne situacije, ali nije identifikovano postojanje metodologije, dokumenta ili liste pitanja koji su osnov za analizu rizika. Ovo upravo ukazuje da je **analiza rizika jedna od najslabijih karika u lancu zaštite žrtava nasilja**, da institucije ne poznaju u dovoljnoj mjeri svoje obaveze i nadležnosti u tom pogledu, kao i da ne postoje odgovarajući protokoli za procjenu rizika. Određeni broj intervjuisanih predstavnika pravosudnih organa ukazao je na **neažurnost** pojedinih centara za socijalni rad u **dostavljanju analize i mišljenja** o slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama. To pokazuje da se, i pored toga što centri imaju unaprijed definisanu metodologiju procjene rizika, ovaj metod procjene nedovoljno koristi u praksi i da su primjeri dostavljanja izvještaja više izuzetak nego pravilo. Takođe, rad multidisciplinarnih timova bi trebao biti vidljiviji.

- ✓ Ministarstvo rada i socijalnog staranja i nevladine organizacije će u narednom periodu **formirati Komisiju za praćenje primjene Strategije** i jednom godišnje podnositi izvještaj Vladi o svim aktivnostima koje ona predviđa. Ministarstvo je imalo zakonsku obavezu da ovaj organ uspostavi u februaru 2011. godine.
- ✓ Žrtva nasilja, iz straha od odmazde zlostavljača, često ne saraduje sa policijom ili tužilaštvom, što za posljedicu ima većinski stav institucija da je u mnogim slučajevima žrtva odgovorna za neuspjeh kaznenog postupka.
- ✓ Zabrinjavaju rezultati sudskih postupaka za nasilje u porodici koji ukazuju na **ponavljajuću sklonost pravosuđa u Crnoj Gori da izriče blage i uslovne kazne za nasilnike.**

Realizovane dvije **fokus grupe** (predstavnice građanki i nevladinog sektora) ukazuju na sljedeće:

- ✓ **Prepoznaje se postojanje problema nasilja** kako na opštem nivou - nivou čitavog društva, tako i na mikroplanu – u svojim porodicama i okruženju. Nasilje je česta i „raširena“ pojava, ali se o tome mnogo ne priča. Problem nasilja u porodici definišu kao „**društveni problem koji se ne smije tretirati kao problem vezan isključivo za porodicu**“.
- ✓ Kao **uzroke** nastanka nasilja navode **tradicionalni model vaspitavanja** prema kome se ženska djeca vaspitavaju da budu nježne, požrtvovane i poslušne. Sagovornice primjećuju da u Crnoj Gori *još uvijek ne postoji svijest da je za funkcionisanje braka potrebno dvoje* koji imaju jednaka prava, ali i jednake odgovornosti za ono što se dešava unutar porodice.
- ✓ **Izostajanje pomoći od strane institucija i negativna iskustva mnogih žena u kontaktu sa institucijama** sagovornice vide kao objašnjenje zbog kojih se mali broj žena odluči da prijavi nasilje.
- ✓ Prema navođenju učesnika, **žene trpe nasilje** zbog: straha od odbacivanja iz zajednice, straha da će ona kao žrtva i njena djeca sutra nositi sramotu, straha od ekonomske zavisnosti od muškarca, niskog nivoa samosvijesti žene, straha od prijekora i odbacivanja od strane porodice, dilema da li će institucije reagovati u zakonski predviđenim okvirima, neadekvatne primjene zakona i propisanih sankcija koje nijesu na nivou na kojem bi trebale da budu. Ekonomska zavisnost od muškaraca i nedovoljna informisanost o pravima i institucijama koje mogu pomoći, takođe se navode kao problem.

Studije slučaja su pokazale da:

- ✓ **Muško nasilje nad ženama se dešava bez obzira na etničko porijeklo, socijalni status, godine.** Svaka žena može postati žrtva muškog nasilja. Ipak, **žene pripadnice manjinskih zajednica ili migrantkinje** koje su preživjele muško nasilje **često su suočene sa višestrukim oblicima nasilja i diskriminacije.** Naime, studije slučaja pokazuju da pored nasilja u porodici, one trpe diskriminaciju i po drugim osnovama, iako Zakon o zabrani diskriminacije to izričito zabranjuje. Mehanizmi zaštite koje ovaj Zakon nudi nijesu poznati žrtvama, ali u dovoljnoj mjeri ni predstavnicima relevantnih institucija.
- ✓ U Crnoj Gori **ne postoji evidencija** kojom bi se ustanovilo **koliki je rizik da žene migrantkinje dožive nasilje u poređenju sa ženama koje imaju državljanstvo**, a iskustva žena migrantkinja koje trpe diskriminaciju kroz ponašanje i stavove službenika kada prijave nasilje, bilježe samo nevladine organizacije.¹²
- ✓ Žrtva nasilja, iz straha od odmazde zlostavljača, često ne saraduje sa policijom ili tužilaštvom, što za posljedicu ima većinski stav institucija da je u mnogim slučajevima žrtva odgovorna za neuspjeh

¹² Vidjeti Studiju slučaja 1

kaznenog postupka. Studije slučajeva pokazuju da **institucije ne ulažu dovoljno napora da obavijeste i pouče žrtve o zakonskim mogućnostima i procedurama.**

- ✓ **Procjena rizika** po život i zdravlje žene je ključna za dobre odluke u procesu zaštite i iz tog razloga potrebno je analizirati situaciju i procijeniti stepen rizika da nasilnik povrijedi, pokuša da ubije ili ubije žrtvu. U većini slučajeva ona izostaje, ili je institucije ne sprovode na odgovarajući način.

PREPORUKE

Statistički podaci o nasilju u porodici i nasilju nad ženama/potreba za daljim istraživanjima

- ✓ Studija je ukazala na **potrebu sprovođenja budućih istraživanja u oblasti nasilja u porodici i nasilja nad ženama kako bi se sagledalo trenutno stanje, efekti sprovođenja zakona i strategija.**
- ✓ Potrebno je redovno sprovoditi istraživanja **o uzrocima, uticaju i posljedicama** nasilja u porodici i nasilja nad ženama kako bi se kontinuirano informisala javnost o ovom problemu.
- ✓ **Metodologiju i instrumente** za ispitivanje nasilja u porodici **potrebno je standardizovati** kako bi se obezbijedilo praćenje trenda i poređenje podataka.
- ✓ Obezbijediti kontinuirano **prikupljanje sveobuhvatnih statističkih podataka** o nasilju u porodici i nasilju nad ženama razvrstanih po polu, starosti i vezi između žrtve i počinioca. Takođe, potrebno je uraditi detaljnu analizu i iskoristiti dobijene rezultate za **definisane budućih politika i mjera** za prevenciju i suzbijanje nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ Organizovati standardizovano **prikupljanje podataka o kaznenim djelima za oblast nasilja u porodici i nasilja nad ženama**, razvrstanih po polu i starosti, za sve institucije i organizacije koje se bave problemom nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

Informisanost i senzibilizacija javnosti

- ✓ Definisane i primjena metoda socijalnog marketinga kako bi se **upoznalo javno mnjenje** sa problemima nasilja i **razvila odgovornost** o ovom problemu.
- ✓ Kontinuirano raditi na **podizanju svijesti javnosti** o učestalosti, strukturi i karakteristikama nasilja u porodici, **ukazujući na novousvojene zakonske mogućnosti** za pravnu zaštitu od nasilja u porodici.
- ✓ **Formirati info tačke** u domovima zdravlja, školama, fakultetima, javnim ustanovama, itd. – na kojima se **građani¹³ mogu informisati o svojim pravima i načinima reagovanja** u slučaju nasilja.
- ✓ **Edukovati odgovorna lica u obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, kao i učenike i studente** o važnosti prepoznavanja i prijavljivanja nasilja u porodici.
- ✓ **Uključiti medije u informisanje javnosti** o problemu nasilja u porodici i nasilja nad ženama i obezbijediti odgovarajuću, rodno senzitivnu obuku za novinare/novinarke.
- ✓ **Informisati javnost o nadležnostima institucija** u zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i Protokolom o postupanju institucija u slučajevima nasilja u porodici.

Institucionalna podrška

- ✓ Obezbijediti kontinuiranu, **specijalizovanu i rodno senzitivnu obuku** za predstavnike/predstavnice svih nadležnih institucija koja će pored upoznavanja sa zakonskim procedurama, obezbijediti i razumijevanje problema nasilja u porodici, kao i razumijevanje položaja i ponašanja žrtve.

¹³ Termin, upotrijebljen u množini, podrazumijeva i ženski i muški rod.

- ✓ Potrebno je da se **društvo u cjelini, a posebno institucije, senzibilišu za problem nasilja u porodici i nasilja nad ženama** i da se ulože maksimalni naponi da se **vedu i poštuju standardi** i obezbijede mogućnosti za suzbijanje i prevenciju nasilja u partnerskim odnosima.
- ✓ U okviru svake institucije je potrebno formirati specijalizovane odsjeke/timove čiji bi mandat predviđao isključivo bavljenje predmetima nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ Potrebno je obezbijediti odgovarajuću evaluaciju, obuku, stručnu konsultantsku podršku i stalnu superviziju multidisciplinarnih timova koji rade pri Centrima za socijalni rad. Nadležnosti centara su takve da njih ovo mišljenje može presudno uticati na porodičnu dinamiku i živote čitavih generacija jedne porodice, pa je neophodno da članovi ovih timova budu osobe koje imaju adekvatnu obuku i senzibilitet za problem nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ **Uspostaviti filijale** za nasilje u porodici **u svim područnim jedinicama Uprave policije** i obezbijediti obuke specijalizovane za zaposlene u ovoj instituciji. Takođe, neophodna je sistematizacija policijske službe na način da se uvede poseban odsjek za nasilje u porodici i nasilje nad ženama.
- ✓ Obezbijediti **informativne brošure i za zaposlene u institucijama** koje će sadržati pregled svih zakonskih normi i procedura koje su relevantne za njihov rad u oblasti nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ U okviru svake pojedinačne institucije donijeti jasne procedure za hitno postupanje u skladu sa Zakonom o Zaštiti od nasilja u porodici gdje stoji: *Na postupak određivanja i sprovođenja zaštitnih mjera primjenjuju se odredbe zakona kojima se uređuje rad i ovlašćenja policije, prekršajni postupak, krivični postupak, krivične sankcije i njihova primjena i izvršenje, ukoliko ovim zakonom nije drukčije uređeno.*
- ✓ Sve institucije koje se bave zaštitom i pružanjem podrške žrtavama nasilja u porodici treba da izrade **brošure koje će sadržati jasne i precizne informacije o njihovim nadležnostima i procedurama** u vezi prijavljivanja nasilja i postupaka koji slijede i da ih učine dostupnim žrtvama nasilja u porodici i građanima.
- ✓ **Institucije** koje se bave zaštitom žrtava nasilja treba da **organizuju informativne kampanje** kako bi se na adekvatniji način prepoznavala njihova uloga. Unijeti podatke o njihovim nadležnostima i procedurama na web sajtove svih relevantnih institucija.
- ✓ **Organizovati okrugle stolove i sastanke posvećene razmjeni iskustava** stečenih u toku rada sa žrtvama nasilja, kao i procjenu procedura i koraka koje se primjenjuju u postupku zaštite.
- ✓ Za **efikasniji rad Komisije** koja će pratiti sprovođenje Strategije za suzbijanje nasilja u porodici, a koju će oformiti Ministarstvo rada i socijalnog staranja od predstavnika institucija i nevladinih organizacija, potrebno je **unaprijediti postojeće znanje** kroz organizovanje **treninga i ad hoc sastanaka** na kojima bi se govorilo o specifičnim slučajevima, međunarodnim standardima, međusektorskoj saradnji i preventivnim i represivnim mjerama. Preporuke Komisije i rokovi za njihovu primjenu treba da budu obavezujuće za sve institucije.
- ✓ **Unapređivati postojeći Protokol za institucije** na osnovu rezultata dobijenih praćenjem njihovog rada i primjene zakona, tako da ponudi još konkretnije postupke u oblasti prevencije, zaštite i procesuiranja slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ U procesu sakupljanja potrebnih dokaza obezbijediti evidencije o ranijim prijavama, policijskim upozorenjima, kažnjavanjima, kao i informacije od nevladinih organizacija koje pomažu žrtvi, što je važno za bolje sagledavanje slučaja i procjenu rizika.
- ✓ Opštine, lokalni sekretarijati i centri za socijalni rad da obezbijede odgovarajuću **materijalnu pomoć** osobama koje trpe nasilje u porodici.
- ✓ Obezbijediti i osmisлити programe za njihovo **ekonomsko osnaživanje** koje bi im pomoglo u donošenju odluke da žive bez nasilja.

- ✓ **Pomoć i podrška pripadnicama manjina i migrantkinjama treba da bude adekvatna i usklađena sa njihovim specifičnim potrebama.** Institucije sistema su dužne da sa posebnom pažnjom odgovore na njihove potrebe, uvažavajući sve okolnosti koje ih čine ranjivim i da osnaže žene da žive život bez nasilja. Neophodno je da svi u sistemu zaštite razumiju rodnu dimenziju nasilja i rodne karakteristike svakog pojedinačnog slučaja.
- ✓ Nadležne institucije za zaštitu od nasilja treba da budu spremne **da brzo intervenišu u situacijama kada žrtva napušta nasilnika i traži pomoć**, jer je taj period najopasniji po život i zdravlje žrtve.
- ✓ **Pooštriti kaznenu politiku** za nasilje kojim je nanijeta fizička, seksualna i psihička šteta i patnja za žrtve. **Time bi se poslala dodatna poruka građanima o neprihvatljivosti nasilja u porodici i nasilja nad ženama.**
- ✓ Sa ciljem **adekvatnije zaštite žrtava nasilja i većeg povjerenja u relevantne institucije sistema** neophodno je ostvariti njihovu efikasnu fizičku zaštitu, nadzor nad sprovođenjem zaštitnih mjera i uspostaviti brz i efikasan sistem sankcija za njihovo kršenje. Dodatno konkretizovati procedure koje se tiču nadležnosti policije za nadzor i prijavu nepoštovanja zaštitnih mjera.
- ✓ Obezbijediti specijalizovanu obuku za „Policiju u zajednici“ i ojačati njihove nadležnosti kada je u pitanju hitna intervencija u slučajevima nasilja, uključujući izdavanje naredbe o udaljenju nasilnika iz stana.
- ✓ Poštovati načelo hitnosti u sudskim postupcima koji se tiču nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ **Dodatno ojačati ovlaštenja i resurse Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za njegovo djelovanje po pritužbama na diskriminaciju zasnovanu na polu, i imenovati zamjenika/zamjenicu Zaštitnika za rodnu ravnopravnost**“(CEDAW/C/MNE/CO/1)¹⁴
- ✓ Obezbijediti efikasnu primjenu zaključaka i preporuka koje je CEDAW Komitet dostavio Vladi Crne Gore u novembru 2011. godine i uključiti nevladine organizacije u proces praćenja njihove primjene.

Servisi podrške žrtvama nasilja

- ✓ **Razvijati i učiniti dostupnim servise podrške** žrtvama nasilja kao što je to propisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i Strategijom za suzbijanje nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Neophodno je obezbijediti uspostavljanje novih i **institucionalnu podršku postojećim skloništim, sos telefonima i ostalim servisima za nasilje u porodici i nasilje nad ženama**, uz pružanje psiholoških i pravnih usluga.
- ✓ Obezbijediti servise i odgovarajući stručni kadar za sprovođenje zaštitnih mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana i obaveznog liječenja od alkoholizma i bolesti zavisnosti.
- ✓ Uspostaviti porodična savjetovališta u svim opštinama i obezbijediti stručni kadar za rad u njima.
- ✓ **Razvijati ideju volonterizma** - podsticati **ideju društveno korisnog rada** na nivou ukupnog društva sa ciljem mobilizacije građana/građanki u borbi protiv nasilja u porodici.
- ✓ **Podsticati ideju o razvoju socijalnog preduzetništva** putem koje bi i servisi za pomoć i podršku žrtvama nasilja mogli biti finansijski održivi.
- ✓ Podsticati društveno odgovorno poslovanje biznis sektora kako bi dio svog profita „vratili“ u zajednicu za opšte društveno dobro, u korist suzbijanja negativnih društvenih pojava kao što je nasilje u porodici.
- ✓ **Uspostaviti efikasne mehanizme saradnje relevantnih institucija i nevladinih organizacija** koje se bave suzbijanjem nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
- ✓ **Uspostaviti trajne mehanizme za finansiranje NVO-a** koji se bave zaštitom žrtava nasilja iz opštinskih budžeta.

¹⁴ Preporuke CEDAW Komiteta Ujedinjenih nacija donesenih na osnovu prezentovanog Inicijalnog izvještaja Vlade Crne Gore, novembar 2011. dostupne na:

<http://www.minmanj.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=90081&rType=2>

- ✓ Da bi se u većoj mjeri prijavljivalo nasilje u porodici neophodno je **uvođenje besplatnog SOS broja** (24 sata/7 dana) na nacionalnom nivou koji će biti umrežen sa dostupnim servisima podrške.
- ✓ Obezbijediti podršku inicijativi ženskih nevladinih organizacija za osnivanje „**ženskih sudova**“ koji su u svojoj formi simbolički, ali veoma značajni za žene koje su preživjele nasilje i za cjelokupnu javnost, jer otvaraju pitanja koja bi inače bila zanemarena i svojom metodologijom kreiraju nove obrasce znanja¹⁵.

Analiza rizika

- ✓ U okviru svake od relevantnih institucija neophodno je da se **vrši procjena rizika za svaki pojedinačni slučaj po unaprijed utvrđenoj i stručno osmišljenoj metodologiji. Tako dobijeni izvještaji treba da budu dostupni svima u sistemu zaštite. Time bi se prekinula trenutna praksa da se procjena rizika temelji isključivo na ličnoj procjeni predstavnika institucija.** Osmišljen metodološki pristup pri izradi analize rizika doprinio bi pravilnijem odmjeravanju sankcija za nasilje u porodici i efikasnijoj zaštiti žrtve.
- ✓ Institucije, organi i druga pravna lica treba da preduzimaju mjere predostrožnosti kako bi spriječili nasilnika u pokušaju da locira žrtvu (ovo je posebno neophodno za žrtve koje su smještene u ženskim skloništima).

Zakonski akti

- ✓ U narednom periodu je nužno usvojiti podzakonske akte propisane Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici:
 - Ministarstvo unutrašnjih poslova treba da **usvoji pravilnik** o načinu sprovođenja; zaštitnih mjera i da donese **obrazac za izdavanje pisane policijske naredbe** kojom se nasilniku naređuje udaljenje iz stana i zabrana vraćanja u stan;
 - Ministarstvo zdravlja da donese **Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere** kojim se uređuje sprovođenje zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti od alkohola i droga;
 - Ministarstvo rada i socijalnog staranja da donese **Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psiho-socijalnog tretmana** i o izradi **Plana zaštite žrtve.**
- ✓ Potrebno je zakonom definisati posebne **odredbe** koje se odnose na **posjedovanje i kupovinu oružja za osobe koje su imale istorijat nasilja u porodici i nasilja nad ženama.**
- ✓ **U najskorijem roku ratifikovati Konvenciju Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama i obezbijediti njenu neposrednu primjenu u praksi.**
- ✓ **Ustanoviti metodologiju za praćenje ispunjavanja obaveza po međunarodnim dokumentima koji se tiču oblasti nasilja u porodici, nasilja nad ženama i polne diskriminacije.**
- ✓ Uvesti sistem **zaštitnih mjera** i u krivični postupak, kao što je slučaj u prekršajnom.¹⁶
- ✓ Dopuniti Zakon o zaštiti od nasilja u porodici različitim iznosima novčanih kazni u skladu sa težinom izvršenog djela.¹⁷

¹⁵Ovakvi sudovi imaju više funkcija. Prije svega oni daju prostor žrtvama da ispričaju svoju priču, i to u sigurnom okruženju, onako kako one žele, bez pritiska ili uplitanja kao što je na institucionalnim sudovima. Ovakvi sudovi tako imaju katarzičnu funkciju, ali kako sadrže i izlaganje ekspertiza o političkom kontekstu, imaju i onu edukativnu, političku ulogu. Svojim pristupom osnažuju žene i daju im moć, umjesto da ih podvrgavaju moći sistema. Porotu suda čine žene i muškarci, osobe od moralnog integriteta. Sudovi ne donose presude, ali donose javne osude i vrše pritisak na institucije.

¹⁶Zakon o zaštiti od nasilja u porodici nasilje definiše kao prekršaj i obezbjeđuje 5 zaštitnih mjera koje nijesu dostupne u krivičnom postupku za nasilje u porodici

¹⁷Zakon propisuje jedinstvenu kaznu od 150€ bez obzira na težinu djela

- ✓ Harmonizovati odredbe Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i odredbe drugih zakona (Zakona o prekršajnom postupku, ZKP-a, zakona koji uređuju rad policije, radi efikasne i pune primjene postupaka i mjera za zaštitu od nasilja.
- ✓ Uvesti institut **povjerljivog lica** i u krivični postupak za djelo nasilje u porodici.
- ✓ Neophodno je da KZCG pretrpi izmjene poglavlja koja se odnose na čl. 223. **Rodoskrnavljenje**. Naime, s obzirom da je ovo krivično djelo smješteno u poglavlje *Krivična djela protiv braka i porodice*, može se zaključiti da zakonodavac, ovo izuzetno teško krivično djelo, tretira kao privatnu, porodičnu stvar i za njega propisuje mnogo blaže kazne u odnosu na ostala krivična djela iz poglavlja polne slobode.¹⁸
- ✓ Neophodno je mijenjati član KZCG **Silovanje u braku** na način da se ovo krivično djelo goni po službenoj dužnosti, a ne po privatnoj tužbi.

Bezbjednost djece

- ✓ Obezbijediti da **djeca i odrasle osobe** koje su žrtve nasilja u porodici **nijesu ugroženi načinom na koji se** organizuje postupak viđanja djece sa počiniocem nasilja u porodici.
- ✓ **Dozvoliti nasilnom roditelju** viđanje **djeteta samo u slučaju da su preduzete sve mjere kojima je obezbijedena bezbjednost djeteta** i kada ti susreti ne ugrožavaju njegovo psihičko stanje i spokojstvo. U slučajevima gdje postoji bojazan od otmice, onemogućiti viđanje bez nadzora.
- ✓ **Omogućiti sudovima da** u procesu izdavanja naloga za zaštitu djeteta **pruže podršku nenasilnom roditelju** kroz privremenu dodjelu starateljstva.
- ✓ Izmijeniti/dopuniti postojeće zakone koji se tiču povjeravanja djece na vaspitanje i staranje na način da uključe nasilje u porodici kao relevantan faktor prilikom razmatranja onoga što je “u najboljem interesu” djeteta.
- ✓ Preciznije propisati što se smatra „najboljim interesima djeteta“, kako ne bi bilo prostora za različita tumačenja i mogućnosti neadekvatne primjene u praksi.
- ✓ U timovima za zaštitu od nasilja u porodici obezbijediti **prisustvo stručnjaka iz oblasti dječije psihologije** koji će biti u mogućnosti da daju odgovarajuću procjenu o izloženosti djeteta nasilju i odnosu roditelja i djece.
- ✓ Neophodno je mijenjati KZCG u smislu pooštavanja kaznene politike za nasilje nad djecom, posebno kada su u pitanju odredbe KZ koje se odnose na krivična djela protiv polne slobode.¹⁹ Takođe, ostavljeni su veliki rasponi od najniže do najviše kazne.
- ✓ Obezbijediti efikasnu zaštitu djece tokom sudskog postupka tako što će se bez izuzetka koristiti propisane tehničke i druge mogućnosti zaštite.

¹⁸Više o predlogu izmjena KZ u dijelu Analize stanja, strana 22

¹⁹Opširnije o Nacrtu predloga izmjena KZCG poslaničkog kluba Socijalističke narodne partija u Aneksu br. 2 ove Studije (Izvor: komentar na Studiju poslanice Nataše Vuković)

Dio 2

ANALIZA STANJA

U Crnoj Gori do sada nije rađena posebna analiza primjene zakona koja može dati odgovor na ključno pitanje da li postojeće zakonske odredbe štite žrtve nasilja i na koji način utiču na smanjenje nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Tekst u nastavku bavi se upravo ovim pitanjima, pružajući kratak pregled međunarodnih standarda, primjene nacionalnog zakonodavstva u praksi i dostupnih statističkih podataka o ovoj temi. Akcenat je stavljen na dokumente koji pružaju specifične, konkretne i jasno definisane mjere za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

S obzirom na njen značaj, posebna pažnja je posvećena Preporuci 19 (1992) UN Komiteta za uklanjanje diskriminacije žena (CEDAW). Naime, Crna Gora je u oktobru 2011. godine podnijela Inicijalni izvještaj²⁰ ovom Odboru, u skladu sa međunarodnim obavezama preuzetim potpisivanjem i ratifikacijom UN Konvencije o zabrani svih oblika diskriminacije žena.

Nakon razmatranja vladinog izvještaja i izvještaja ženskih nevladinih organizacija²¹, Odbor je objavio svoje zaključne komentare koji uključuju detaljne preporuke Vladi Crne Gore o tome kako da poboljša položaj žena, uključujući i mjere protiv rodno uslovljenog nasilja i nasilja u porodici. Ove preporuke su obavezujuće i Komitet očekuje njihovo ispunjenje u naredne dvije godine.

Pored toga, Crna Gora je potpisnica nove Konvencije Savjeta Evrope²² o sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama koji je prvi pravno obavezujući međunarodni dokument koji pruža sveobuhvatnu zaštitu žena od nasilja i nasilja u porodici. U toku je ratifikacija ove konvencije koja je u nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja Crne Gore.

Međunarodni standardi treba da vode nacionalnu politiku jer pokrivaju mnoga važna područja, poput zakonodavstva, zaštite, prevencije i nude široku paletu pokazatelja za analizu politika. Iz tog razloga je pomenuta Konvencija Savjeta Evrope važna i kao vodič za analizu i praćenje, jer daje sveobuhvatne i detaljne smjernice za stvaranje politika protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama i integriše brojne druge relevantne konvencije, deklaracije i rezolucije UN-a i Savjeta Evrope, uključujući i CEDAW.

Za potrebe ove analize korišteni su raspoloživi zvanični podaci, materijali i sprovedena istraživanja nevladinih organizacija.²³

²⁰ Izvještaj je dostupan na sajtu Ministarstva za ljudska i manjinska prava, www.minmanj.gov.me%2FResourceManager%2FFileDownload.aspx%3Frid%3D79482%26rType%3D2&ei=s6gLTLuJZTN4QTa-PiqBg&usg=AFQjCNGui8s5Kp2ay55jYoTbv_H1SIX1jw&sig2=8u_i1jZ9Jh3j0GDU_TEqgg

²¹ Više o predstavljanju nevladinog izvještaja CEDAW Komitetu: [http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/\(httpNewsByYear_en\)/E400C7C36614FCE6C125791E0059638E?OpenDocument](http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/(httpNewsByYear_en)/E400C7C36614FCE6C125791E0059638E?OpenDocument)

²² Konvencija je otvorena za potpisivanje u martu 2011. godine u Istanbulu. Crna Gora je jedna od prvih država potpisnica Konvencije. Detaljnije pogledati na: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention_en.asp

²³ Osim objavljenih materijala, studija i istraživanja nevladinih organizacija, za potrebe ove analize korišćena su iskustva iz prakse SOS iz Nikšića i Sigurne ženske kuće, kao i rezultati još uvijek neobjavljenog istraživanja o rasprostranjenosti, intezitetu i oblicima nasilja nad ženama u Crnoj Gori. Istraživanje je realizovao SOS Nikšić u saradnji sa OAK Fondacijom, u periodu 15. februar – 15. decembar 2010. godine. Takođe, u poglavlju koje se odnosi na stanje u praksi korišćen je Izvještaj iz sjenke koji je predstavljen UN CEDAW Komitetu u oktobru 2011. godine. Izvještaj je nastao saradnjom 11 ženskih nevladinih organizacija (Anima, Centar za žensko i mirovno obrazovanje, Kotor; SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić; Crnogorski ženski lobi, Podgorica; Dom nade, Podgorica; Ženska grupa „Stela”, Cetinje; “Žene za bolje sutra”, Bijelo Polje; Ženska alijansa za razvoj, Bona Fide, Pljevlja; Liga žena glasača u Crnoj Gori, Nikšić; Sigurna ženska kuća, Podgorica; Centar za romske inicijative).

1. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR – RODNO USLOVLJENO NASILJE KAO KRŠENJE ŽENSKIH LJUDSKIH PRAVA

Obaveze država u pogledu borbe protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama su definisane brojnim međunarodnim dokumentima. U nastavku su navedeni međunarodni dokumenti koji predviđaju konkretne i jasne mjere i predstavljaju vodič za uspostavljanje efikasnih nacionalnih politika za prevenciju i suzbijanje nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

1.1. Dokumenta Ujedinjenih nacija (UN)

*Deklaracija Ujedinjenih nasilja o ukidanju svih oblika nasilja nad ženama*²⁴ (1993) prvi je međunarodni dokument koji problematiku nasilja nad ženama sagledava kroz nejednakost muškaraca i žena u društvu koje vodi diskriminaciji žena. Ovaj dokument **nasilje nad ženama** definiše kao „ispoljavanje istorijski nejednakih odnosa društvene moći između muškaraca i žena koji su doveli do diskriminacije i dominacije nad ženama od strane muškaraca i do sprečavanja potpunog napretka žena. Nasilje nad ženama je jedan od osnovnih društvenih mehanizama kojima se žene prisiljavaju da budu u podređenoj poziciji u odnosu na muškarce. Nasilje nad ženama je prepreka u postizanju jednakosti, razvitka i mira.“

Deklaracija identifikuje najznačajnije vrste nasilja nad ženama ukazujući da nasilje može biti fizičko, seksualno i psihološko.

- ✓ Nasilje se događa u porodici, uključuje udaranje, polno zlostavljanje ženske djece, nasilje povezano s mirazom, bračno silovanje, genitalno sakaćenje.
- ✓ Nasilje se događa unutar opšte zajednice, uključujući i silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje na radnom mjestu.
- ✓ Nasilje počinjeno ili odobreno od strane države, gdje god se pojavi.

Ova Deklaracija daje okvir za analizu i akciju na nacionalnom/međunarodnom nivou i navodi niz mjera koje bi trebale biti preduzete od strane države uključujući i uspostavljanje odgovarajućeg zakonodavstva i nacionalnih akcionih planova za otklanjanje nasilja nad ženama, pružanje usluga za žrtve nasilja, obuku predstavnika institucija kada je u pitanju implementacija zakona, obezbjeđivanje sredstava u državnom budžetu za borbu protiv nasilja nad ženama, kao i istraživanje i prikupljanje podataka vezanih za pojavu različitih oblika nasilja i uspješnosti mjera za njegovo sprječavanje i rješavanje.

*UN Konvencija o zabrani svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)*²⁵ je međunarodni dokument za prava žena kojim se diskriminacija žena označava kao bilo koja razlika, isključivanje ili ograničavanje na osnovu pola koje ima za posljedicu ili svrhu pogoršanje ili poništenje priznanja, uživanja ili djelovanja žena (bez obzira na njihov bračni status) na osnovu jednakosti žena i muškaraca, ljudskih prava i fundamentalnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj, građanskoj ili bilo kojoj drugoj oblasti (član 1).

²⁴Deklaracija Ujedinjenih nasilja o ukidanju svih oblika nasilja nad ženama usvojena je na Bečkoj konferenciji Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima 1993. godine (A/RES/48/104)

²⁵Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW Konvencija) usvojena je od strane Skupštine UN 1979. godine i stupila na snagu kao međunarodni ugovor 1981. godine

Konvencija ima 16 članova koji se, između ostalog, odnose na diskriminaciju i politike za njeno uklanjanje, ulogu polova i stereotipe, suzbijanje trgovine ženama i prostitucije, braka i porodičnih odnosa, itd. Nasilje nad ženama u CEDAW nije bilo direktno adresirano, što je uticalo da CEDAW Komitet²⁶ usvoji Opštu preporuku broj 19 "O nasilju nad ženama". Preporukom je definisano da je rodno zasnovano nasilje oblik diskriminacije koji ozbiljno umanjuje mogućnosti da žene iskoriste prava i slobode na osnovu ravnopravnosti sa muškarcima. Komitet je 1989. godine preporučio da države obezbijede odgovarajući zakonski okvir za zaštitu žrtava, da obezbijede poštovanje ličnosti i dostojanstva žrtava, servise za žrtve, rodno senzitivnu obuku predstavnika policije i pravosuđa da uključe u svoje izvještaje informacije o nasilju i o mjerama preduzetim u borbi s nasiljem.

CEDAW Konvencija i preporuke izdate od strane CEDAW Komiteta su pravno obavezujuće. To znači da su sve države članice, koje su ratifikovale CEDAW Konvenciju (uključujući i Crnu Goru²⁷) dužne sprovesti standarde navedene u ovom Ugovoru, kao i preporuke CEDAW Komiteta.

Na osnovu člana 18 CEDAW Konvencije, države potpisnice se obavezuju da dostavljaju Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija Izvještaj o zakonodavnim, sudskim, administrativnim i drugim mjerama koje su usvojile kako bi sprovele odredbe ove Konvencije u roku od jedne godine nakon stupanja na snagu Konvencije, a poslije toga, najmanje svake četiri godine. Kada je riječ o Crnoj Gori, rok za taj Izvještaj je bio 23. oktobar 2007. godine. Međutim, on je predstavljen sa zakašnjenjem od 4 godine tek 6. oktobra 2011. godine na 50. sjednici Komiteta. Nakon razmatranja Vladinog izvještaja²⁸ i izvještaja ženskih nevladinih organizacija²⁹ Odbor je objavio svoje Zaključne komentare, koji uključuju detaljne preporuke Vladi Crne Gore o tome kako da poboljša položaj žena, uključujući i mjere protiv rodno uslovljenog nasilja i nasilja u porodici. Ove preporuke su obavezujuće i Komitet očekuje njihovo ispunjenje u narednih jedne do dvije godine.

U cilju jačanja odgovornosti država za primjenu CEDAW konvencije UN-a usvojen je i Opcioni protokol³⁰ uz CEDAW koji je stupio na snagu 2000. godine. Ratifikacijom ovog dokumenta, država priznaje nadležnost CEDAW Komiteta za primanje i razmatranje prigovora pojedinaca ili grupe u okviru svojih nadležnosti. Protokol ženama dopušta podnošenje prigovora u slučaju povrede prava zaštićenih CEDAW Konvencijom, a Komitetu omogućava pokretanje istrage u slučaju teških kršenja ženskih prava i bez prijema prigovora.

*Pekinška platforma za akciju*³¹ je usvojena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (1995). Kao jedno od kritičnih polja i prepreka ka jednakosti žena, razvoju i miru, prepoznato je nasilje nad ženama (stav 44, strana

²⁶Stručno tijelo osnovano je 1982. godine sa ciljem da prati primjenu Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW Convention)

²⁷ Rezoluciju o prijemu Crne Gore u Ujedinjene nacije, Savjet bezbjednosti je donio na sjednici od 22. juna 2006. godine. Generalna skupština Ujedinjenih nacija je na sjednici, 28. juna 2006. godine, odlučila da odobri prijem Crne Gore u UN čime je Crna Gora postala 192 članica OUN.

²⁸ Više informacija o predstavljanju državnog izvještaja na sljedećem linku: [http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/\(httpNewsByYear_en\)/83D5344000E183E0C1257921005956C8?OpenDocument](http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/(httpNewsByYear_en)/83D5344000E183E0C1257921005956C8?OpenDocument)

²⁹ Izvještaj iz sjenke" je u oktobru 2011. godine predstavila Maja Raičević u ime 11 ženskih nevladinih organizacija koje su radile na izvještaju: Anima, Centar za žensko i mirovno obrazovanje, Kotor; SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić; Crnogorski ženski lobi, Podgorica; "Dom Nade", Podgorica; Ženska grupa „Stela", Cetinje; "Žene za bolje sutra", Bijelo Polje; Ženska alijansa za razvoj, Bona Fide, Pljevlja; Liga žena glasača u Crnoj Gori, Nikšić; Sigurna ženska kuća, Podgorica; Centar za romske inicijative.

³⁰ Protokol dostupan na web stranici: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/>

³¹ <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>

18). U poglavlju D Pekinške deklaracije nasiljem nad ženama se smatra "fizičko, polno i psihološko nasilje do koga dolazi u porodici; fizičko, polno i psihološko nasilje do koga dolazi u široj zajednici i fizičko, polno i psihološko nasilje počinjeno ili prećutno odobravano od strane države gdje god da do njega dolazi". U suzbijanju nasilja nad ženama državama se nalaže svestran i multidisciplinarn pristup, kao i vođenje statistike o učestalosti nasilja klasifikovanog po polu. Dokumentom se specifikuje da servisi za zaštitu žena od nasilja moraju biti pristupačni ženama i djevojkama migrantkinjama, ženama sa invaliditetom, ženama raseljenim usljed konflikta, uključujući i žene koje su postale izbjeglice i žene koje žive u ruralnim oblastima. Nacionalni plan za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR 2008-2012.) koji je Vlada Crne Gore usvojila 2008. godine zasniva se upravo na ovom dokumentu.

1.2. Dokumenta Savjeta Evrope (SE)

Crna Gora je 11. maja 2007. godine postala punopravna članica Savjeta Evrope. Na osnovu izjave o preuzimanju obaveza, Crnoj Gori je priznat i status sukcesora u 49 Konvencija i Protokola SE, dok su 9 konvencija i protokola utvrđeni za ratifikaciju u Skupštini Crne Gore³². Postoji niz dokumenata Savjeta Evrope koji se odnose na nasilje u porodici i nasilje nad ženama, ali ćemo u nastavku izdvojiti dva najvažnija:

1.2.1. Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama (Istanbul 2011)

Konvenciju Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama³³ Crna Gora je potpisala 11. maja 2011. godine. Postupak ratifikacije započet je prosljeđivanjem informacije od strane Ministarstva vanjskih poslova nadležnom Ministarstvu rada i socijalnog staranja. Glavna osobenost ovog novog dokumenta je što je to prvi pravno obavezujući instrument koji uspostavlja sveobuhvatan pravni okvir za zaštitu žena od nasilja - prevenciju, procesuiranje i eliminaciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Konvencija, takođe, ustanovljava međunarodne mehanizme za monitoring njene implementacije na nacionalnom nivou. U članu tri ove Konvencije daje se definicija nasilja nad ženama i nasilja u porodici koja uključuje i partnerske veze, bivše ili sadašnje.³⁴ Ova Konvencija definiše **nasilje nad ženama** kao *"kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i podrazumijeva djela rodno uslovljenog nasilja koje rezultira ili će rezultirati fizičkom, seksualnom, psihičkom ili ekonomskom štetom ili patnjom žena, uključujući prijetnju takvim djelima, prisilu ili proizvoljno lišenje slobode bilo u javnom ili privatnom životu.*

Nasilje u porodici obuhvata sva djela fizičkog, seksualnog, psihološkog ili ekonomskog nasilja koje se javljaju u porodici, porodičnoj zajednici ili između bivših ili sadašnjih supružnika/partnera bez obzira da li počinilac nasilja dijeli ili ne dijeli mjesto boravka sa žrtvom. „Pol“ označava društveno konstruisane uloge, ponašanje, aktivnosti i atribute koje dato društvo smatra primjerenim za žene i muškarce. "Rodno uslovljeno nasilje protiv žena" predstavlja nasilje koje je usmjereno protiv žena i koje žene pogađa disproportionalno.

Ova konvencija daje sveobuhvatne i detaljne smjernice za stvaranje politika protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama i integriše brojne relevantne konvencije, deklaracije i rezolucije UN-a i Savjeta Evrope uključujući CEDAW i Preporuke Odbora ministara Savjeta Evrope.

³² Ministarstvo vanjskih poslova, <http://www.mip.gov.me/index.php/SE/crna-gora-i-savjet-evrope.html>

³³ Više o Konvenciji dostupno na sajtu Savjeta Evrope, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention_en.asp

³⁴http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention_en.asp

1.2.2. Preporuka Odbora ministara Savjeta Evrope Rec (2002) 5 - Detaljne smjernice za stvaranje uspješne politike u suzbijanju nasilja nad ženama

Preporuka Rec (2002) 5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena protiv nasilja³⁵ pruža vrlo detaljne smjernice za kreiranje politike u cilju zaštite i prevencije žrtava nasilja (uključujući žene i djecu).

Potvrđujući temeljna načela, koja su prethodno navedena u relevantnim dokumentima UN-a i Savjeta Evrope, ova preporuka ističe da je muško nasilje nad ženama osnovni društveni problem koji se temelji na nejednakim odnosima moći muškaraca i žena. Preporuka navodi niz konkretnih mjera u različitim područjima, uključujući:

- a) pravne reforme i efikasnu primjenu prava (i krivično i građansko pravo),
- b) zaštitu i podršku žrtvama, sprječavanje sekundarne viktimizacije,
- c) programe rehabilitacije za počinitelje,
- d) obrazovanje i usavršavanje državnih službenika,
- e) programe podizanja svijesti za širu javnost, kao i uvođenje nasilja nad ženama u redovne nastavne planove i programe,
- f) uključivanje medija u borbu protiv nasilja i afirmacije nestereotipnog prikazivanja žena i muškaraca,
- g) uspostavljanje uspješnog sistema prikupljanja podataka i monitoring na nacionalnom nivou, i
- h) sprovođenje istraživanja o uzrocima i posljedicama rodno uslovljenog nasilja.

2. NACIONALNI INSTITUCIONALNO-PRAVNI OKVIR U OBLASTI NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA

Formalni okvir za zaštitu žena od nasilja u Crnoj Gori je relativno zaokružen i usklađen sa međunarodnim UN i EU dokumentima.³⁶ *Ustav Crne Gore* u članu 9, koji se odnosi na pravni poredak, propisuje da su „potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka i da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju na drugačiji način od unutrašnjeg zakonodavstva.“³⁷ Navedena definicija jeste afirmativna za međunarodne propise, ali je njena primjena u praksi otežana, jer je uspostavljen primat nad „domaćim zakonodavstvom“, ali ne i nad Ustavom, kao i time što se neposredno primjenjuje samo ako se prethodno dokaže da „odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva“. Izostalo je i važno uputstvo da će se međunarodni dokumenti primjenjivati u skladu sa njihovim tumačenjem od strane međunarodnih tijela nadležnih za nadzor nad njihovom primjenom.³⁸

³⁵Preporuku Rec (2002) 5 usvojio je savjet ministara Savjeta Evrope 30. aprila 2002. na 794 sjednici Zamjenika ministara SE

³⁶ Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji, novembar 2010. godine, strana 7, pasus prvi „Pravni okvir i politika Crne Gore kojima se regulišu ljudska prava i poštovanje i zaštita manjina su generalno uspostavljeni i u velikoj mjeri zadovoljavaju evropske i međunarodne standarde.“ http://www.mip.gov.me/en/images/stories/download/Evropske_integracije/MISLJENJE_10_NOV_2010_MNE_FINALfinal.pdf

³⁷ Odluka o proglašenju Ustava Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br.1/2007 od 25.10. 2007. str. 2, http://www.skupstina.me/cms/site_data/ustav/Ustav%20Crne%20Gore.pdf

³⁸ Međunarodni standardi ljudskih prava i ustavne garancije u Crnoj Gori, Akcija za ljudska prava, 2008 : <http://www.hracion.org/wp-content/uploads/knjiga-cg.pdf>

2.1. Pravne norme koje regulišu oblast nasilja u porodici

Ustav Crne Gore

Ustavom nije eksplicitno spomenuto nasilje nad ženama, ali jeste definisana obaveza svakog pojedinca³⁹ da poštuje prava i slobode drugih (član 6). Članom 8 je zabranjena neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu. U stavu 2 istog člana navedeno je da se diskriminacijom ne smatra primjena posebnih mjera koje su usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Posebne mjere se mogu primjenjivati sve dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete. Ustavom je u članu 18 propisano da „država garantuje ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti“, a članovi 19 i 21 „garantuju pravo na zaštitu jednakih prava i sloboda i na pravnu pomoć“.⁴⁰

Krivični zakonik Crne Gore

Od 2002. godine⁴¹ država je formalno prepoznala važnost sankcionisanja nasilja u porodici i u Krivični zakonik (Sl. list RCG, br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i Sl. list RCG 40/2008 i 25/2010) uvela krivično djelo *nasilje u porodici i porodičnoj zajednici*. U članu 220 propisano je krivično djelo *nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici*. Krivičnim zakonikom propisane su kazne za svakog ko primjenom nasilja ugrožava tjelesni ili duševni integritet članova svoje porodice ili porodične zajednice. Takođe, Krivični zakonik propisuje čitav niz djela koja se mogu dovesti u vezu sa suzbijanjem nasilja u porodici, a posebno u odnosu na zaštitu djece od nasilja: oduzimanje maloljetnog lica (član 217 KZ), zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica (član 219 KZ), nedavanje izdržavanja (član 221 KZ), kršenje porodičnih obaveza (član 222 KZ).

Raspon sankcija za nasilje kreće se od tri mjeseca do pet godina, osim kod slučaja kada je nastupila smrtna posljedica gde je propisana kazna od tri do 12 godina zatvora (čl. 220, st. 2,3 i 4). Kaznena politika je blaža ukoliko je krivično djelo učinjeno prema članu porodice. Tako KZCG u članu 143 za ubistvo propisuje kaznu zatvora do 15 godina, a u članu 144 za teško ubistvo najveća zapriječena kazna je 40 godina. Krivični zakonik ne predviđa mjere za zaštitu od nasilja u porodici koje propisuje Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u prekršajnom postupku. Zato imamo gotovo paradoksalnu situaciju da, što je nasilje teže, zakon daje manju mogućnost zaštite.

KZCG je u članu 212 prepoznao *silovanje u braku* za koje su propisane kazne po članovima 204 i 205, ali se gonjenje za navedeno krivično djelo preduzima po privatnoj tužbi, a ne po službenoj dužnosti kao što je to slučaj u drugim slučajevima silovanja. Time se još jednom potvrđuje teza da je seksualno nasilje marginalizovana tema u okviru opšte teme nasilja u porodici i društveno nevidljiv društveni problem koji je implicitno socijalno prihvaćen. Utisak je da se fizičko nasilje, pa i emocionalno i ekonomsko zlostavljanje žena, kao i isti vidovi zlostavljanja djece lakše prepoznaju, dok seksualno nasilje u braku i partnerskim odnosima ostaje u sjenci. O tome svjedoči podatak da nemamo nijednu sudsku presudu za krivično djelo *silovanje u braku*. **Neophodno je mijenjati KZCG na način da se krivično gonjenje za ovo djelo preduzima po službenoj dužnosti.**

³⁹ Upotrijebljeni termin podrazumijeva i ženski i muški rod

⁴⁰ Ustav Crne Gore

⁴¹Do 2002. godine, u Crnoj Gori nasilje u porodici nije postojalo kao posebno krivično djelo, već je sankcionisano kroz odredbe za druga krivična djela kao što su teške tjelesne povrede, lakše tjelesne povrede, narušavanje javnog reda i mira, itd.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici⁴²

Ovo je prvi *specijalizovani zakon* koji reguliše oblast nasilja u porodici, a stupio je na snagu u avgustu 2010. godine. Ovaj zakon definiše **nasilje u porodici** kao „činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno” (član 2). Članovima porodice u smislu ovog zakona smatraju se supružnici ili bivši supružnici, njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni supružnici ili bivši vanbračni supružnici bez obzira na trajanje vanbračne zajednice, njihova djeca i djeca svakog od njih, krvni srodnici i srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, srodnici iz nepotpunog usvojenja, tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu bez obzira na srodstvo, lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto (član 3). Nije usvojen predlog nevladinih organizacija⁴³ da se ovaj član proširi i na lica koja su bila ili su još uvijek u emotivnoj ili seksualnoj vezi bez obzira na to da li su živjela u istom domaćinstvu, što bi bilo u skladu sa preporukama ekspertske grupe Ujedinjenih nacija⁴⁴. Ovaj član ne obuhvata ni istopolne partnere. Prihvaćen je predlog nevladinih organizacija⁴⁵ (član 8) da se oblici nasilja propišu na način koji nije konačan, već da se mogu uvažiti i oni oblici nasilja koji se eventualno mogu pojaviti u praksi, a zakon ih nije predvidio.

Ovim Zakonom se omogućava izdavanje hitnog naloga ili mjera za zaštitu, bilo od strane policije ili prekršajnog organa po prijavi žrtve nasilja u porodici. Zakon omogućava žrtvi da sama pristupi organu za prekršaje u cilju podnošenja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera. Zakon uređuje zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku i propisuje **pet zaštitnih mjera** kao vrste prekršajnih sankcija (član 20 i član 26): udaljenje iz stana, zabrana prilaženja žrtvi, zabrana uznemiravanja i uhođenja, obavezno liječenje od zavisnosti i obavezan psihosocijalni tretman. Predviđeno je i načelo hitnosti u postupcima koji se odnose na zaštitu od nasilja.

Zakonom su, takođe, definisane mjere pomoći žrtvama i mjere njihove zaštite, imenovane odgovorne institucije⁴⁶, precizirane vrste hitnih intervencija, pripremljen plan pomoći i socijalne zaštite za žrtve. Organima i ustanovama je izrečena zakonska obaveza da rješavanju slučajeva nasilja u porodici daju prioritet i obezbijede međusobno obavještanje i pomoć. Važna odredba Zakona jeste obaveznost Centara za socijalni

⁴² Zakon je objavljen u Službenom listu Crne Gore br. 46/10 od 6.08.2010. godine.

⁴³ Sedam NVO koje su zajednički predložile 24 amandmana na Predlog zakona o zaštiti od nasilja u porodici su: Akcija za ljudska prava, Sigurna ženska kuća, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Podgorica; Centar za građansko obrazovanje, Centar za anti-diskriminaciju EKVISTA i Centar za žensko i mirovno obrazovanje ANIMA.

⁴⁴ United Nations, *Good practices in legislation on violence against women, Report of the expert group meeting*, Vienna, 26–28 May 2008, str. 59.

⁴⁵ Isto kao 35

⁴⁶ Član 5 Zakona propisuje institucije koje se bave zaštitom: organ uprave nadležan za policijske poslove (u daljem tekstu: policija), organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organi i ustanova koji se bave zaštitom dužni su da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve u zavisnosti od stepena njene ugroženosti. Nevladina organizacija, drugo pravno i fizičko lice mogu pružiti zaštitu u skladu sa zakonom. Organi i ustanove iz stava 1 ovog člana dužni su da u skladu sa zakonom daju prioritet rješavanju slučajeva nasilja i obezbijede međusobno obavještanje i pomoć radi sprečavanja i otkrivanja nasilja, otklanjanja uzroka i pružanja pomoći žrtvi u uspostavljanju uslova za bezbjedan život.

rad da na svojoj teritoriji evidentiraju djecu i lica sa posebnim potrebama i formiraju posebne timove koji će ih obilaziti najmanje jednom mjesečno i kontrolisati kako porodice sa njima postupaju.

Ostale zakonske norme koje se odnose na oblast nasilja u porodici i nasilja nad ženama

Zakon o rodnoj ravnopravnosti (ZRR) usvojen je u julu 2007, a u članu 1 propisano je da se njime uređuje način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života. Zakon je, u članu 7, precizirao da se pod pojmom nasilje po osnovu pola podrazumijeva svako djelo kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, mentalna, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelom koja ozbiljno sputava lice da uživa u svojim pravima i slobodama u javnom ili privatnom životu uključujući nasilje u porodici, incest, silovanje i trgovinu ljudima.⁴⁷ ZRR, u članu 14, propisuje da svi statistički podaci i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u organima, privrednim društvima i drugim pravnim licima, kao i kod preduzetnika/preduzetnica moraju biti iskazani po polnoj pripadnosti i sastavni su dio zvanične statistike. Zakon obavezuje sve relevantne institucije koje se u Crnoj Gori bave zaštitom žena od nasilja da vode rodno senzitivne statistike sa akcentom na podatke o nasilju u porodici.

ZRR propisuje niz pozitivnih mjera koje institucije sistema u Crnoj Gori trebaju preduzeti za uspostavljanje rodne ravnopravnosti, ali u njima nema nijednog segmenta koji se odnosi isključivo na žene koje trpe nasilje. Ovo je djelimično ublaženo činjenicom da ZRR u članu 21 propisuje da Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (u daljem tekstu PAPRR) koji Skupština CG usvaja za period od četiri godine sadrži ciljeve i mjere za postizanje rodne ravnopravnosti u oblasti zaštite od nasilja nad ženama.

Član 159 KZCG *Povreda ravnopravnosti* predviđa krivičnu odgovornost za onoga ko zbog pripadnosti, odsustva pripadnosti ili zbog razlika u pogledu pola, drugome uskrati ili ograniči prava čovjeka i građanina utvrđena Ustavom, zakonima, drugim propisima, opštim aktima ili potvrđenim međunarodnim ugovorima ili mu na osnovu ove razlike daje povlastice ili pogodnosti. Propisana kazna za navedeno krivično djelo je do tri godine, odnosno od tri mjeseca do pet godina zatvora za službeno lice koje to djelo učini u vršenju službe.⁴⁸

Krivično djelo *silovanje* definisano je članom 204. KZCG i osnovna propisana kazna je zatvorska u trajanju od dvije do deset godina. U izuzetnim slučajevima, a to su nanošenje teških tjelesnih povreda, izvršenje na naročito svirep ili ponižavajući način, ako za posljedicu ima trudnoću ili je žrtva maloljetno lice propisane kazne se kreću od tri do 15 godina. Članovi 205 i 206 definišu obljebu nad nemoćnim licem i obljebu nad djetetom, a raspon kazni za ovo krivično djelo je od jedne do 12 godina što znači da zakonodavstvo u Crnoj Gori propisuje blaže kazne za silovanje djece i nemoćnih lica koja nijesu u stanju da pruže otpor. Posebno je zabrinjavajuća odredba KZCG iz člana 223 „**Rodoskrnavljenje**“/**incest** koja propisuje da „punoljetno lice koje izvrši obljebu ili sa njom izjednačen polni čin sa maloljetnim srodnikom po krvi u pravoj liniji ili sa maloljetnim bratom, odnosno sestrom, kazniće se zatvorom do tri godine.“ S obzirom da je ovo krivično djelo smješteno u poglavlje *Krivična djela protiv braka i porodice* može se zaključiti da zakonodavac, ovo izuzetno teško krivično djelo, tretira kao privatnu, porodičnu stvar i za njega propisuje mnogo blaže kazne u odnosu na krivična djela iz poglavlja polne slobode – silovanje. Pri tome se zanemaruje čitav niz otežavajućih okolnosti

⁴⁷ Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Sl.list RCG 46/07

⁴⁸ Krivični zakonik Crne Gore (Sl. list RCG, br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i Sl. list RCG 40/2008 i 25/2010)

za počiniooca rodoskrnavljenja/incesta: odnos povjerenja i moći koji postoji između punoljetnog i maloljetnog člana porodice, kao i ozbiljne psihičke traume i druge posljedice na duševno zdravlje sa kojim žrtva incesta mora da živi ostatak života. **Neophodno je da KZCG pretrpi izmjene poglavlja koja se odnose na ovu oblast u smislu pooštavanja kazni .⁴⁹**

Zaštita djece od nasilja

Postojeće odredbe KZ koje se odnose na **krivična djela protiv polne slobode kada su žrtve maloljetnici**⁵⁰ takođe zahtijevaju izmjene i dopune i pooštavanje kaznenih mjera. Takođe, ostavljeni su veliki rasponi od najniže do najviše kazne. Praksa je pokazala da se za ova djela, pored dugog i iscrpljujućeg, po maloljetnu osobu traumatičnog postupka, najčešće izriču kazne „sa početka skale“. Procedure za zaštitu maloljetnih lica često se ne poštuju.

Član 204 (*Silovanje*), stav 3, za djelo izvršeno prema maloljetniku propisuje kaznu zatvora od 3 do 15 godina.

Član 205 (*Obljuba nad nemoćnim licem*), stav 3, za djelo izvršeno prema maloljetniku propisuje kaznu zatvora od 2 do 12 godina.

Član 206 (*Obljuba nad djetetom*) predviđa kaznu zatvorom od 1 do 10 godina, a ako je kao posljedica tog čina nastupila smrt djeteta, 5 do 15 godina. Za obljubu maloljetnog i uz to nemoćnog lica (zaostali duševni razvoj, duševna bolest, osoba sa invaliditetom...) počinitelj može dobiti zatvorsku kaznu od dvije godine, a za obljubu djeteta sa smrtnim ishodom pet godina, kao da je počinio malo veću krađu.

Član 207, stav 2, propisuje da „ako nastavnik, vaspitač, usvojlac, roditelj, očuh, maćeha ili drugo lice zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši obljubu ili izjednačen čin sa maloljetnikom koji mu je povjeren radi učenja, vaspitanja, staranja ili njege, kazniće se zatvorom od 1 do 10 godina,

Član 209 (*Podvođenje*), stav 1, ko podvede maloljetno lice radi vršenja obljube kazniće se zatvorom od 3 mjeseca do 5 godina.⁵¹

Prilikom ratifikovanja Konvencije o računarskom kriminalu, Crna Gora je dala rezerve koje ne stoje i koje treba mijenjati, i to :

Član 3: Prilikom predaje instrumenta o potvrđivanju CG će u skladu sa čl. 9 stav 4 Konvencije, a u vezi člana 9 stav 1 tačka e izraziti sljedeću rezervu:

„CG izjavljuje da nabavljanje dječje pornografije preko računarskih sistema za sebe i druga lica i da posjedovanje dječje pornografije u računarskom sistemu ili na medijima za smještanje računarskih podataka neće smatrati krivičnim djelom u slučaju kada je osoba koja se prikazuje na tim materijalima navršila 14 godina i dala svoj pristanak“.

Član 4: Prilikom predaje instrumenata o potvrđivanju, CG će u skladu s članom 9, stav 4 Konvencije, a u vezi člana 9 stav 2 tačka b ove Konvencije izraziti sljedeću rezervu:

„CG izjavljuje da dječjom pornografijom neće smatrati materijale koji vizuelno prikazuju lice po čijem se izgledu može zaključiti da je maloljetno, koje učestvuje u eksplicitnom seksualnom činu kako je navedeno u članu 9 stav 2 tačka b ove Konvencije.

Primjedbe⁵² u pogledu usvajanja rezervi na pomenutu konvenciju voljom vladajuće većine nisu usvojene.

⁴⁹Opširnije oNacrtu predloga izmjena KZCG poslaničkog kluba Socijalističke narodne partije u Aneksu br.2 (izvor: komentar na Studiju poslanice Nataše Vuković)

⁵⁰ Termin, upotrijebljen u množini, podrazumijeva i ženski i muški rod.

⁵¹Komentari na Studiju poslanice Nataše Vuković

⁵² Izvor: Primjedbe je dala poslanica Nataša Vuković

Crna Gora je *trgovinu ljudima* sankcionisala 2003. godine kroz članove 444, 445 i 446 *Krivičnog zakonika* (Sl. list RCG, br. 70/03), implementirala je u svoj zakonski okvir Konvenciju Ujedinjenih nacija o transnacionalnom organizovanom kriminalu i Protokol o trgovini ljudima (2000) i ratifikovala Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Konvenciju UN o pravima djeteta, Opcioni protokol Konvencije o pravima djeteta koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju, kao i Opcioni protokol o zabrani angažovanja djece u oružanim sukobima. Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, usvojenom 2010. godine (Sl. list RCG, broj 25/2010), izvršene su izmjene krivičnog djela trgovine ljudima (član 444) uz uvođenje posebnog oblika tog djela koji inkriminiše *korišćenje usluga žrtve* (stav 7 člana 444). Zakonski minimum kazne za osnovni oblik krivičnog djela iznosi od jedne do deset godina zatvora, a u slučaju da je djelo učinjeno prema maloljetnom licu najmanje tri godine, dok će se u slučaju da je nastupila teška tjelesna povreda lica prema kojem je učinjeno djelo, učinilac kazniti zatvorom od jedne do 12 godina. Ukoliko, usljed ovog krivičnog djela, nastupi smrt oštećenog propisana je kazna od najmanje deset godina zatvora. Takođe, novim zakonskim rješenjem predviđene su zatvorske kazne za *korisnika usluga* koji zna da je prema licu čije se usluge koriste izvršeno ovo krivično djelo, i to od šest mjeseci do godinu dana, odnosno od tri do 15 godina zatvora u slučaju da je lice, čije se usluge koriste, maloljetno.

Sredinom 2010. godine Crna Gora je usvojila i Zakon o zabrani diskriminacije⁵³ u kojem je definisano da je „zabranjen svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu“.⁵⁴ Zakon je, pored ostalog, definisao da se diskriminacijom smatra svako neopravdano, pravno ili faktičko pravljenje razlike, nejednako postupanje, isključivanje ili davanje prvenstva nekom licu koje je zasnovano na polu i rodnom identitetu. Propisano je da mjere za uspostavljanje ravnopravnosti i zaštite diskriminiranih lica mogu uvoditi državni organi, organi državne uprave i jedinica lokalne samouprave, javna preduzeća, kao i druga pravna i fizička lica. Važno je istaći i da Zakon propisuje da „pristanak lica na diskriminaciju ne oslobađa odgovornosti lica koje vrši diskriminaciju, daje instrukcije ili podstiče na vršenje diskriminacije.“⁵⁵

Porodičnim zakonom Crne Gore⁵⁶ regulisani su starateljstvo nad djecom, izdržavanje, imovinski odnosi i drugi postupci nadležnih organa u vezi sa bračnim i porodičnim odnosima. Propisana je dužnost svih da se rukovode najboljim interesima djeteta, ali nije definisano šta sam pojam podrazumijeva što ostavlja prostor za različita tumačenja i mogućnost neadekvatne primjene u praksi. Zaštita djece od zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije zakonska je obaveza države. Državni organi, različita udruženja i građani koji su u saznanju da su prekršena određena prava djeteta obavezni su ih prijaviti državnom tužiocu ili nadležnom organu starateljstva.

Crnogorsko zakonodavstvo ima institut posrednika u bračnim sporovima. U članu 43. Zakona o posredovanju⁵⁷ (Sl. list RCG 30/05) je izričito navedeno da posrednik mora obratiti posebnu pažnju na pojavu nasilja u porodici u prošlosti i da li se nasilje može ponoviti i u budućnosti. Na osnovu procjene posrednik razmatra da li je posredovanje odgovarajući postupak, a ukoliko se jedan od bračnih drugova, uredno pozvan, ne pojavi smatra se da je postupak okončan. U postupku posredovanja dijete može biti uključeno isključivo da posrednik izvrši procjenu kojem roditelju želi da bude povjereno na čuvanje i vaspitavanje, a po potrebi se može tražiti stručno mišljenje relevantnih institucija i specijalista.

⁵³ Zakon o zabrani diskriminacije (Sl. list CG 46/10)

⁵⁴ Zakon o zabrani diskriminacije, član 2

⁵⁵ Zakon o zabrani diskriminacije, član 6

⁵⁶ Porodični zakon, Sl. list RCG, 1/2007 od 9.1.2007. godine

⁵⁷ Zakon je dostupan na sledećem linku:

<http://www.posredovanje.me/var/dokumenta/zakoni/zakonoposredovanju.pdf>

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći⁵⁸ usvojen je 5. aprila 2011. godine, a njegova primjena je počela 1. januara 2012. godine. Ovaj zakon omogućava ostvarivanje prava na pravično suđenje, odnosno jednak pristup sudu kroz davanje mogućnosti svim fizičkim licima koja prema svom imovnom stanju nijesu u mogućnosti da ostvare pravo na sudsku zaštitu bez štete po nužno izdržavanje sebe i svoje porodice. Zakonom je predviđeno da pravo na besplatnu pravnu pomoć ima korisnik materijalnog obezbjeđenja porodice ili nekog drugog prava socijalne zaštite, dijete bez roditeljskog staranja, osoba sa posebnim potrebama, žrtva krivičnog djela nasilja u porodici⁵⁹ i osoba slabog imovinskog stanja. Zakonom je predviđeno otvaranje Službi za besplatnu pravnu pomoć ili posebnih referata za poslove besplatne pravne pomoći u svim osnovnim sudovima u Crnoj Gori.

2.2. Institucionalni okvir u oblasti borbe protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama

Nacionalni akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti

U julu 2008. godine, Vlada Crne Gore je usvojila Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti za period od 2008-2012. godine⁶⁰. Plan obuhvata osam od ukupno 12 kritičnih oblasti definisanih Pekinškom deklaracijom: evropske integracije, obrazovanje, zdravlje, nasilje nad ženama, ekonomija i održivi razvoj, politika i odlučivanje, mediji i kultura i institucionalni mehanizmi za kreiranje i sprovođenje politika rodne ravnopravnosti.

Poglavlje 4.4. Plana posvećeno je nasilju nad ženama.⁶¹ Dokumentom je definisano: unapređenje pravnog okvira zaštite od nasilja, jačanje sistema zaštite, sprovođenje istraživanja, unapređenje statistike, integrisanje znanja o nasilju nad ženama u osnovno-školskim ustanovama, prikupljanje podataka o slučajevima uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, unapređenje položaja samohranih i neudatih majki i podizanje svijesti javnosti o problemu nasilja nad ženama.

Plan je ispunio očekivanja u pogledu unapređenja pravnog okvira, međutim nije donio značajnije promjene u oblasti suštinskog jačanja zaštite žrtava nasilja i unapređenja sistema za prikupljanje podataka. Sve do 2011. kada je započeo IPA projekat za rodnu ravnopravnost⁶², nijesu bili uspostavljeni jasni mehanizmi za praćenje uspjeha spovedenih mjera, pa izvještaji o implementaciji ovog plana, osim što nabrajaju realizovane aktivnosti, ne nude pegled postignutih rezultata.⁶³

U Crnoj Gori su na lokalnom nivou tokom 2010. godine usvojeni Lokalni akcioni planovi za postizanje rodne ravnopravnosti u pet crnogorskih gradova: Bar, Budva, Nikšić, Pljevlja i Bijelo Polje. Lokalni planovi sadrže i oblast nasilja nad ženama jer su realizovani u skladu sa prioritetnim oblastima djelovanja koje su definisane u

⁵⁸Sl. list RCG 20/2011" od 15.4.2011.godine

⁵⁹Dnevne novine „Vijesti“ od 27.1.2011. Članak dostupan na <http://www.vijesti.me/vijesti/vlada-usvojila-predlog-zakona-besplatnoj-pravnoj-pomoci-clanak-4091>

⁶⁰ Član 21 Zakona o rodnoj ravnopravnosti propisuje da Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (u daljem tekstu PAPRR) koji Skupšina CG usvaja za period od četiri godine „sadrži ciljeve i mjere za postizanje rodne ravnopravnosti u oblasti zaštite od nasilja nad ženama.“

⁶¹Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti dostupan na : <http://www.mmp.gov.me/organizacija/odjeljenje-za-poslove-rodne-ravnopravnosti>

⁶² Ovaj projekat realizuje Vlada Crne Gore uz podršku Kancelarije UNDP i Delegacije Evropske komisije u Crnoj Gori i istarživanje je dio aktivnosti koje se realizuju u okviru ovog projekta

⁶³Izvještaji o ostvarivanju plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2008-2012. godine koje je Vlada Crne Gore usvojila 22.07.2010. i 11.11.2011. dostupni na sledećem linku:

<http://www.minmanj.gov.me/organizacija/nap>

nacionalnom Planu akcije za postizanje rodne ravnopravnosti. U Nikšiću, u skladu sa Statutom opštine⁶⁴, od 2004. funkcioniše skupštinski Savjet za ravnopravnost polova, kao stalno radno tijelo pri skupštini grada. Način rada, odlučivanja, sastav i druga pitanja Savjeta za ravnopravnost polova se uređuju Poslovníkom o radu Skupštine.

Nacionalna strategija za borbu protiv nasilja u porodici

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici⁶⁵, međusektorska radna grupa⁶⁶ pripremila je Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici koju je Vlada Crne Gore usvojila u julu 2011. godine. Strategija sadrži:

- 1) ocjenu stanja i identifikovanje ključnih problema o socijalnoj i drugoj zaštiti,
- 2) ciljeve i mjere za unapređenje socijalne i druge zaštite, a naročito u vezi: podizanja nivoa svijesti građana o problemu nasilja i formiranja stavova o neprihvatljivosti nasilja; razvoja programa za prevenciju nasilja; podrške porodici u prevenciji nasilja; daljeg razvoja normativnog okvira u oblasti zaštite; jačanja saradnje organa, ustanova, organizacija i drugih pravnih i fizičkih lica koja se bave zaštitom; sticanja novih znanja i vještina svih koji se bave zaštitom; unapređenja sistema za prikupljanje i analizu podataka i izvještavanja o slučajevima nasilja.

Aktivnosti za sprovođenje ciljeva i mjera iz stava 1 tačka 2 ovog člana utvrđuju se akcionim planom za sprovođenje Strategije. U toku je osnivanje mješovite **Komisije**⁶⁷ za praćenje primjene Strategije i akcionog plana za sprovođenje strategije.

U novembru 2011. godine potpisan je i *Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici*.⁶⁸ Protokolom se predviđa međuinstitucionalna i međusektorska saradnja u oblasti nasilja u porodici i nasilja nad ženama, kao i postupanje pojedinačnih, nadležnih državnih organa. Cilj Protokola je da se uspostavi i podstakne multidisciplinarna saradnja sa jasno razrađenim postupanjima svakog sistema. Protokol je sačinjen tako da poštuje osnovne principe proizašle iz svih konvencija i zakona navedenih Strategijom o zaštiti od nasilja u porodici i odnosi se na sveobuhvatnu zaštitu porodice od nasilja. Potpisnici Protokola su: Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje.

Institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti

Formalni okvir za zaštitu žena od nasilja u Crnoj Gori, pored zakonodavnih čine i institucionalni mehanizmi. Odbor za ravnopravnost polova Skupštine Republike Crne Gore⁶⁹ je osnovan 11. jula 2001. godine. Mandat Odbora je da razmatra i prati ostvarivanje Ustavom utvrđenih sloboda i prava čovjeka i građanina koja se

⁶⁴<http://www.niksic.me/dokumenti/Statut%20opstine%20Niksic.pdf>

⁶⁵ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, član 18: „Zaštita se ostvaruje u skladu sa strategijom zaštite od nasilja u porodici”

⁶⁶ Radnu grupu su sačinjavali predstavnici svih relevantnih institucija i predstavnice tri ženske NVO: Sigurne ženske kuće, SOS Nikšić i SOS Podgorica

⁶⁷ Osnivanjem Komisije ispunije se zahtjev sedam NVO koje su predložile 24 amandmana na Predlog zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Akcija za ljudska prava, Sigurna ženska kuća, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, Centar za građansko obrazovanje, Centar za anti-diskriminaciju EKVISTA i Centar za žensko imirovno obrazovanje ANIMA)

⁶⁸ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, <http://www.minmanj.gov.me/organizacija/odjeljenje-za-poslove-rodne-ravnopravnosti/110098/Potpisan-Protokol-o-postupanju-u-slucajevima-porodicnog-nasilja.html>

⁶⁹Više o nadležnostima Odbora na sljedećem linku:

odnose na ravnopravnost polova, a naročito: razmatra prijedloge zakona i drugih akata od značaja za ostvarivanje načela ravnopravnosti polova, podstiče primjenu i realizaciju ovog načela u zakonima Republike, podstiče i predlaže potpisivanje međunarodnih dokumenata o ravnopravnosti polova i prati ostvarivanje tih dokumenata u Republici, predlaže mjere i aktivnosti za unapređivanje ravnopravnosti polova (posebno u oblasti obrazovanja, zdravstva, javnog informisanja, socijalne politike, zapošljavanja, preduzetništva, porodičnih odnosa, procesa odlučivanja i sl.), učestvuje u pripremi i izradi dokumenata i usaglašavanju zakonodavstva u ovoj oblasti sa standardima i zakonodavstvom EU i saraduje sa NVO koje se bave pitanjima ravnopravnosti polova. Čini ga 11 članova od čega sedam žena. Rad Odbora je bio potpuno nevidljiv u prvom mandatu. U drugom mandatu, nakon imenovanja (2004) predsjednice dr Ljubice Bebe Džaković, poslanice i članice poslaničkog kluba Demokratske partije socijalista, rad Odbora postaje vidljiv, ali u suprotnosti sa zadacima i ciljevima ovog tijela. Naime, predsjednica Odbora je u brojnim javnim nastupima diskriminisala žene⁷⁰ zbog čega su ženske nevladine organizacije tražile njenu smjenu. Odbor je počeo da funkcioniše u skladu sa svojim ciljevima tek od 2009. godine. Primjer dobre saradnje Odbora i ženskih NVO je podrška jednom dijelu predloga amandmana na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici predloženih od ženskih NVO. Nažalost, na sjednici Skupštine Crne Gore održanoj 8.09.2011. na kojoj je izglasan Zakon o izboru odbornika i poslanika, 3 člana Odbora iz vladajuće partije su glasali protiv predloga amandmana o uvođenju kvota koji je trebao da obezbijedi veće učešće žena u radu Skupštine, tri su bila uzdržana, a samo pet članova je glasalo za.⁷¹ Ovo jasno pokazuje da u Crnoj Gori još uvijek postoji otpor prema učešću žena u javnom životu i na mjestima odlučivanja.

Odjeljenje za rodnu ravnopravnost⁷² pod tim imenom postoji od aprila 2009. godine. Nastalo je reorganizacijom Kancelarije za ravnopravnost polova osnovane u martu 2003. godine u okviru Generalnog sekretarijata Vlade.

Nova organizacija rada nije doprinijela jačanju uloge Odjeljenja budući da ono nije nezavisan organ Vlade, već funkcioniše u sklopu Ministarstva za zaštitu manjinskih i ljudskih prava iz čijeg se budžeta finansira. Zakonom o rodnoj ravnopravnosti je *Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava* određeno kao nadležno za poslove u vezi ostvarivanja rodne ravnopravnosti, tako što je propisano da koordinira aktivnosti koje imaju za cilj uspostavljanje rodne ravnopravnosti i učestvuje u pripremi i donošenju akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na svim nivoima; prati primjenu međunarodnih dokumenata i konvencija, organizuje istraživanja i analize o stanju rodne ravnopravnosti, priprema izvještaje o ispunjavanju međunarodnih obaveza od strane Crne Gore u oblasti rodne ravnopravnosti; pruža podršku za osnivanje mehanizama za uspostavljanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou; uspostavlja saradnju sa nevladinim organizacijama; preuzima i podstiče aktivnosti na edukaciji o rodnoj ravnopravnosti; postupa po pretpostavkama građana/građanki u kojima se ukazuje na posrednu ili neposrednu diskriminaciju po osnovu pola, zauzima stavove i daje mišljenja i preporuke, a po potrebi obavještava Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o postojanju diskriminacije po osnovu pola; dostavlja Vladi godišnji izvještaj o ostvarivanju Plana aktivnosti itd.

http://www.skupstina.me/index.php?strana=radna_tijela&part=nadleznosti&tijelo_id=7&menu_id=7.6.1

⁷⁰ „Ustav je najveći akt jedne države i zamislite da se bavimo detaljima kao što je da li neko nekog seksualno uznemirava. Smatram da svaka žena mora imati stav prema tome i da je niko na silu ne može uznemiravati.“ Ljubica Džaković, bivša predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost u odgovoru na zahtjev ženskih NVO da se principi rodne ravnopravnost unesu u Ustav Crne Gore (26. novembar 2006. u intervju-u za Radio Antena M)

⁷¹ Listing sa glasanja za predlog amandmana 39 Zakona o izboru odbornika i poslanika, avgust 2011.

⁷² Više o Odjeljenju na sajtu: <http://www.mmp.gov.me/organizacija/odjeljenje-za-poslove-rodne-ravnopravnosti>

Odjeljenje čine samo dvoje zaposlenih, pa je evidentno da, i pored značajnog broja aktivnosti koje realizuje sa tako ograničenim ljudskim i finansijskim reusursima, ne može odgovoriti svim zahtjevima koje je u okviru Ministarstva za ljudska i manjinska prava dužno da sprovodi.

Institucija *Zaštitnik ljudskih prava i sloboda* je ustanovljena posebnim Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, koji je donijela Skupština Republike Crne Gore 10. jula 2003. godine. Usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije koji je stupio na snagu 14. avgusta 2010. godine (Sl. list RCG 46/2010) i novog Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Sl. list RCG 42/11), koji je stupio na snagu 23. avgusta 2011. godine, u potpunosti je zaokružena nadležnost Zaštitnika u oblasti zaštite od diskriminacije, jer je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore zakonom određen kao institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije.⁷³

Nadležnosti Zaštitnika su pored diskriminacije koja je počinjena od strane državnih organa, organa lokalnih samouprava, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja proširene i u odnosu na diskriminaciju koja je počinjena od strane pravnih i fizičkih lica, što zahtijeva poseban pristup Zaštitnika u preventivnom djelovanju, ali i otklanjanju svih oblika diskriminacije. Kada ocijeni da je neophodno, Zaštitnik pred sudom pokreće postupak za zaštitu od diskriminacije ili se u tom postupku pridružuje diskriminisanom licu.

Ombudsman CG reaguje u situacijama kada su povrijeđena građanska prava i slobode aktom, radnjom i nepostupanjem državnih organa, organa lokalne samouprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja zbog pogrešne primjene zakona ili drugog propisa, povrede upravnog postupka, nepostupanja po zahtjevima, uskraćivanja traženih informacija, neizvršavanja donijetih odluka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i neopravdano dugog vođenja postupka.⁷⁴

U prvom polugodišnjem izvještaju o zaštiti od diskriminacije⁷⁵ za 2011. godinu navodi se samo jedan primjer prijave za diskriminaciju po osnovu pola koju je Zaštitnik ocijenio kao neosnovanu⁷⁶. Taj podatak i činjenica da izvještaj nije uzeo u obzir preporuke CEDAW Komiteta za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena, da Crna Gora **„dodatno ojača ovlašćenja i resurse Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za njegovo djelovanje po pritužbama na diskriminaciju zasnovanu na polu, i imenuje zamjenika/zamjenicu Zaštitnika za rodnu ravnopravnost“**(CEDAW/C/MNE/CO/1) govori u prilog tvrdnji da ova institucija nije u dovoljnoj mjeri posvetila pažnju problematici diskriminacije po osnovu pola i rodno uslovljenog nasilja zbog čega je kritikovao nevladin sektor.⁷⁷

⁷³ Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda ("Službeni list CG", broj 42/11) i Zakon o zabrani diskriminacije (Sl. list RCG 46/2010) dostupan na www.ombudsman.co.me

⁷⁴ <http://www.ombudsman.co.me/nadleznosti.htm#u> kom slucaju

⁷⁵ Izvještaj dostupan na: http://www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/Izvjestaj_o_zastiti_od_diskriminacije_2011.doc

⁷⁶ Pritužba se odnosila na rad Opštine Herceg Novi, a podnijela je B.Š. U pritužbi je navela da je na sastanku Savjeta MZ Kamenari-Herceg Novi, dana 17.01.2011. godine doživjela grube uvrede i pokušaj fizičkog napada od strane predsjednika MZ Kamenari, T.P, samo zato što je žena i što je pokušala da zaštiti društvenu imovinu od predsjednika Mjesne Zajednice, koji se ponaša neprimjereno svojoj funkciji i rasipa društvena sredstva. O tome je upoznala predsjednika opštine Herceg Novi, usmeno i pismeno, ali nije ništa preduzeto po tom pitanju. Prijavila se za instruktora za popis stanovništva u aprilu 2011. godine, ali je odbijena i pored toga što je u potpunosti ispunjavala uslove koji su traženi konkursom. Zaštitnik nije utvrdio povredu prava na koju je ukazano u pritužbi. Istovremeno je podnositeljku pritužbe uputio da ukoliko smatra da u radnjama predsjednika Mjesne Zajednice Kamenari, T.P, postoje elementi bilo kojeg krivičnog dijela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, može podnijeti krivičnu prijavu nadležnom Državnom tužiocu.

⁷⁷ „Državu ne brinu žene“ (Nezavisni dnevnik Vijesti, 22.12.2011.)

3. STATISTIČKI PODACI O NASILJU U PORODICI I NASILJU NAD ŽENAMA

3.1. Zvanična statistika o nasilju u porodici i nasilju nad ženama-nedostaci

Crna Gora još uvijek nema odgovarajuću zvaničnu statistiku u oblasti nasilja u porodici i nasilja nad ženama, jer dostupni podaci ne daju mogućnost sagledavanja rasprostranjenosti i trendova kada je u pitanju nasilje. Statistički podaci o nasilju nad ženama u Crnoj Gori nijesu dostupni u svim institucijama, dok se vođenje statistike razlikuje od institucije do institucije, pa ih je nemoguće ukrštati i porediti. Podaci u većini institucija nijesu razvrstani po polu, iako je to zakonska obaveza⁷⁸, a veoma su rijetki društveni subjekti koji posjeduju podatke o broju žena koje su preživjele nasilje.

I CEDAW Komitet u svojim Zaključicima⁷⁹ objavljenim u novembru 2011. godine izražava žaljenje zbog nedostatka statističkih podataka razvrstanih po polu i kvalitativnih podataka o situaciji u kojoj se žene nalaze u velikom broju oblasti koje su naznačene u Konvenciji, sa posebnom pažnjom posvećenom ženama koje pripadaju ranjivim socijalnim grupama i preporučuje Crnoj Gori da što prije preduzme odgovarajuće mjere za vođenje ove statistike⁸⁰. Podaci koji su dostupni nalaze se u godišnjim izvještajima policije, sudova, tužilaštva i nevladinih organizacija.

3.1.1. Policija⁸¹

Uprava policije Crne Gore je institucija koja za primljene prijave vodi statistiku po polu, starosti (maloljetna i punoljetna lica) i članu Zakona po kojem je određeno djelo kvalifikovano. Takođe, evidentira i broj povratnika. Sljedeće tabele se odnose na broj izvršilaca krivičnog djela *nasilje u porodici*.

Evidentno je da je u 2011. godini došlo do povećanja ukupnog broja prijava za nasilje u porodici, (535) što je u skladu sa podacima nevladinih organizacija koje takođe bilježe porast.⁸² Međutim, od početka primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (avgust 2010) kojim se nasilje u porodici procesuirano kroz prekršajni postupak, statistika pokazuje trend smanjenja broja registrovanih krivičnih djela nasilje u porodici i porodičnoj zajednici (član 220 KZ). Tako su u 2011. godini registrovana 232 krivična djela, što je za 39,7% manje u odnosu na period prije početka primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Ova djela su procesuirana tužiocima sa 228 krivičnih prijava kojima je prijavljeno 230 lica, od kojih su 94% muškog pola, među kojima 87 ili 37,8% lica koja su već procesuirana kao počinioci ovih krivičnih djela.

Na području nadležnosti PJ Podgorica registrovano je krivično djelo *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* sa smrtnom posljedicom.

Žrtve nasilja u porodici i porodičnoj zajednici su 257 lica, od kojih 193 ili 75% ženskog pola. Maloljetna lica su evidentirana u 22 slučaja kao žrtve nasilja u porodici, što pokazuje da je broj žena koje su počinile nasilje, zanemarljiv u odnosu na broj muškaraca.

⁷⁸ Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu vođenja rodno razvrstane statistike

⁷⁹ Konačni zaključci CEDAW Komiteta Ujedinjenih nacija donesenih na osnovu prezentovanog Inicijalnog izvještaja Vlade Crne Gore, novembar 2011.

<http://www.minmanj.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=90081&rType=2>

⁸⁰ Konačni zaključci CEDAW Komiteta Ujedinjenih nacija donesenih na osnovu prezentovanog Inicijalnog izvještaja Vlade Crne Gore, novembar 2011, strana 9.

⁸¹ Izvor: Godišnji izvještaji Uprave policije za 2006, 2007, 2008, 2009, 2010.

Počinioci nasilja u porodici⁸³			
	Ukupan broj	Muškarci (%)	Žene (%)
2006	514	95,0	5,0
2007	580	95,0	5,0
2008	520	94,0	6,0
2009	492	95,0	5,0
2010	393	94,0	6,0
2011	230	94	6,0

Broj povratnika je relativno visok i kreće se od 31 do 44% što ukazuje na neefikasnost kaznene politike kada je u pitanju krivično djelo *nasilje u porodici*. Stoga je vrlo važno, da se krivična djela koja uključuju nasilje u porodici tretiraju sa istim stepenom ozbiljnosti kao i druga krivična djela. Kazne treba da se povećavaju kada se nasilje u porodici ponovi.

Povratnici		
	Ukupan broj	Procenat povratnika
2006	187	36,4
2007	255	44,0
2008	212	40,8
2009	187	38,0
2010	122	31,0
2011*	87	37,5

* Za prvih 6 mjeseci 2011. godine

U sljedećim tabelama prikazan je broj žrtava nasilja (po polu) i maloljetnika po godinama.

Žrtve nasilja			
	Ukupan broj	Muškarci (%)	Žene (%)
2006	571	27,2	72,8
2007	676	27,1	72,9
2008	561	19,0	81,0
2009	533	18,8	81,2
2010	416	20,4	79,6
2011*	257	25	75

- Za prvih 6 mjeseci 2011. godine⁸⁴

Žrtve maloljetnici		
	Ukupan broj	Procenat maloljetnika do 14 godina
2006	53	50,0

⁸³Podaci u tabeli se odnose samo na izvršioce krivičnih djela po čl.220 KZ

⁸⁴Izvor: Godišnji izvještaji Uprave policije

2007	55	72,0
2008	47	25,5
2009	30	36,0
2010	20	15,0
2011*	22	26,6

* Za prvih 6 mjeseci 2011. godine

U sljedećoj tabeli dati su podaci iz Uprave policije Crne Gore o broju procesuiranih i neprocesuiranih prijava nasilja u porodici u 2009. godini⁸⁵.

Kao što pokazuje tabela, skoro **polovina prijava podnesena za nasilje u porodici ostane neprocesuirana**. Po izjavama uključenih u istraživanje prijava se u tim slučajevima završava izricanjem mjera upozorenja jer nije bilo dovoljno elemenata za procesuiranje. Broj neprocesuiranih prijava kao ishoda, posebno zabrinjava u kontekstu visoko razvijene patrijarhalne svijesti u kojem je mali broj žena koje su se ohrabrile da u javnost izađu sa problemom i prijave nasilje. Iz tih razloga zahtjev policiji da "odmah preduzme mjere i aktivnosti za zaštitu žrtve" je važan dio Zakona o zaštiti u porodici. Da bi smanjio broj neprocesuiranih prijava, zakonodavac jasno obavezuje policiju i druge institucije i organe da odmah procesuiraju sve prijave nasilja u porodici.

Područne jedinice/Ispostave	Broj procesuiranih prijava	Broj neprocesuiranih krivičnih prijava	Ukupan broj prijava
Podgorica	314	53	367
Kolašin	9	5	14
Danilovgrad	7	2	9
Cetinje	39	0	39
Berane, Rožaje, Plav, Andrijevića	61	19	80
Bar	32	53	85
Ulcinj	21	7	28
Herceg novi	93	9	102
Kotor	5	3	8
Tivat	5	3	8
Pljevlja	28	20	48
Žabljak	3	2	5
Bijelo polje	37	0	37
Mojkovac	8	3	11
Nikšić, Plužine, Šavnik	91	136	227
Budva	22	0	22
Ukupno:	775	315	1090

⁸⁵ Preuzeto iz "Istraživanja o rasprostranjenosti, intezitetu i oblicima nasilja nad ženama u Crnoj Gori" koje je SOS Nikšić sproveo u periodu 15. februar - 15. decembar 2010. godine

3.1.2. Sudovi

Godišnje statističke izvještaje o radu sudova u Crnoj Gori priprema Sudski savjet i dostupni su na sajtu Sudova Republike Crne Gore.⁸⁶ Izvještaji, pored ostalog, sadrže podatke o broju predmeta po opštinama i sumarno za cijelu državu, mjesečni priliv novih predmeta, broj riješenih i neriješenih predmeta po mjesecima i na godišnjem nivou, dužini trajanja postupka, analize u odnosu na ranije godine, pregled rada Višeg suda. Izvještaji ne sadrže podatke o slučajevima po članovima KZCG, kao ni podatke o broju osoba koje su bile obuhvaćene sudskim predmetima. Intervjuisana lica⁸⁷ iz sudova su navodila da je fizičko nasilje u porodici jedini oblik nasilja iz ovog krivičnog dijela koji se procesuiru. Jedan od intervjuisanih sudija je naveo da su, u oko 10% slučajeva počinioci nasilja u porodici povratnici. Podaci iz jednog od osnovnih sudova koji je bio uključen u istraživanje pokazuju da je procenat riješenih slučajeva za nasilje u porodici bio 69,7% tj. od 33 predmeta završeno je bilo njih 23. Najveći broj presuda su bile uslovne, a u nastavku slijedi tabelarni prikaz.

Kao što je evidentno u tabeli, skoro dvostruko je veći broj presuda u odnosu na prijave, što govori o tome da je bilo mnogo zaostalih predmeta koji nijesu bili blagovremeno okončani.

Godina	Broj sprovedenih istraga (član 220, KZ CG) u Osnovnim sudovima	Broj osuđujućih presuda (član 220, KZ CG) u Osnovnim sudovima
2007	85	152
2008	86	215
2009	113	225
2010	83	185
Ukupno:	367	777

Tabelarno su predstavljene i podaci iz Osnovnog suda o presudama za nasilje u porodici⁸⁸ u 2009. godini.

	%
Oslobađajuće presude	21,7
Uslovne osude	60,9
Efektivne kazne zatvora	17,4
Ukupno:	100,0

Jedan od intervjuisanih sudija⁸⁹ je procijenio da u Osnovnim sudovima u postupku istražnih radnji za nasilje u porodici od prijave odustane oko 30% lica. Kada znamo da 30% slučajeva ostane neprocesuirano u Upravi policije, prostom računicom dolazimo do podatka da godišnje dvije trećine prijavljenih slučajeva za nasilje u porodici uopšte ne uđu u sudski proces.

⁸⁶<http://www.sudovi.co.me/home.php?PID=137&LANG=mn>

⁸⁷ Intervjui sa predstavnicima institucija su rađeni u okviru istraživanja o intezitetu i oblicima nasilja nad ženama u Crnoj Gori, SOS Nikšić

⁸⁸ Isto

⁸⁹ Isto

3.1.3. Organi za prekršaje

Organi za prekršaje su nosioci Zakona o zaštiti od nasilja u porodici s obzirom da se radi o zakonu koji nasilje procesuiru kroz prekršajni postupak.

Od početka primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, septembar 2010 – septembar 2011. godine ukupno je primljeno 282 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka iz oblasti nasilja u porodici⁹⁰. Od toga je riješeno 178 predmeta, a nije riješeno 104 predmeta. Riješeni predmeti su okončani na sljedeći način: pedeset dvije obustave i šezdeset tri novčane kazne.

Izrečene zaštitne mjere:

- ✓ četiri zabrane uznemiravanja i uhođenja,
- ✓ jedno obavezno psihijatrijsko liječenje,
- ✓ jedno obavezno psihijatrijsko liječenje otvorenog tipa,
- ✓ dvije zabrane približavanja i uznemiravanja,
- ✓ dva udaljavanja iz stana.

Podaci područnog organa za prekršaje u Podgorici, za 2011. godinu su sljedeći:

- ✓ Ukupan broj predmeta u radu - 340
- ✓ Broj riješenih predmeta - 247
- ✓ Ukupan iznos izrečenih novčanih kazni – 70 u iznosu od 17.110€
- ✓ Ukupno izrečenih zatvorskih kazni – 16 (401 dan)
- ✓ Ukupno izrečenih zaštitnih mjera – 45 bez izrečene kazne i 21 uz izrečenu kaznu
- ✓ Uslovnih osuda - 15
- ✓ Opomena - 11
- ✓ Obustava - 70
- ✓ Oslobađa se krivice - 15

Navedeni podaci govore da je broj izrečenih zaštitnih mjera još uvijek mali u odnosu na broj riješenih predmeta (odnos 10 : 178 za period septembar 2010 - septembar 2011). Posebno zabrinjava podatak da je zanemarljiv broj zaštitnih mjera koje treba da garantuju fizičku zaštitu žrtava - za više od godinu dana su izrečene samo dvije mjere udaljenja iz stana, dvije zabrane približavanja i četiri zabrane uznemiravanja i uhođenja.

Stoga se ne smije zaboraviti da međunarodni standardi, uključujući i standarde koje propisuju UN i Savjet Evrope, podstiču državu ne samo da uspostavi, već da primjenjuje, pravilno interpretira i dalje razvija pravne - zakonske mehanizme zaštite za žrtve nasilja u porodici koji omogućavaju žrtvi da se samostalno prijavi za zaštitu sudovima, bez pravnih zastupnika ili predstavnika vlasti, i bez obaveze davanja izjave policiji. Stoga je bitno da se u hitnim slučajevima izdaje tzv. "ex parte" mjera za zaštitu, bez saslušanja.

Polna struktura nasilnika i žrtava nasilja u porodici za period avgust–decembar 2010. godine⁹¹ predstavljena je u sljedećoj tabeli.

⁹⁰ Izvještaj pomoćnice ministra za ljudska i manjinska prava predstavljen na Regionalnom seminaru Savjeta Evrope u Sarajevu (24-25. oktobar 2011.godine) dostupan je na sljedećem linku:

<http://www.minmanj.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=87017&rType=2h>

⁹¹ Podaci o radu organa za prekršaje, objavljeni u Izvještaju zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2010. godinu. Izvještaj dostupan na www.ombudsman.co.me

<u>Polna struktura lica/žrtava nasilja u porodici</u>	Broj	%	<u>Polna struktura lica/nasilnika u porodici</u>	Broj	%
Žene	149	76,0	Žene	26	13,8
Muškarci	47	24,0	Muškarci	162	86,2
Ukupno:	196	100,0	Ukupno:	188	100,0

Predmetima koji su vođeni pred organima za prekršaje do kraja 2010. godine obuhvaćeno je 188 lica, od čega 162 muškog pola i 26 ženskog pola.

Nasilnici su u 121 slučaju bili članovi najuže porodice (suprug, otac, brat ili sin). U 33 slučaja kao nasilnici se pojavljuju muževi, dok u manjem broju slučajeva nasilnici su bili drugi muški članovi porodice (stric, ujak, djever). Žrtve nasilja su 196 lica, od čega je 149 žena (supruge, majke, sestre, kćerke), a ostalih 47 žrtava su muškarci (očevi i u malom broju drugi članovi porodice). Žrtve nasilja su bile različite starosne dobi. U 11 slučajeva žrtve nasilja su bila maloljetna lica i to u jednom slučaju maloljetna supruga nasilnika, starosne dobi 17 godina, a u preostalim 10 slučajeva maloljetna djeca nasilnika.

3.1.4. Tužilaštvo

Kancelarija Vrhovnog državnog tužioca na sopstvenom sajtu objavljuje godišnje izvještaje o radu tužilačke organizacije⁹². Međutim, podaci u Izvještaju nijesu rodno senzitivni, tj. nijesu razvrstani po polu što znači da ih nije moguće na adekvatan način koristiti u svrhu analize rasprostranjenosti nasilja nad ženama u Crnoj Gori. Prema Izvještaju Vrhovnog državnog tužilaštva za 2009. godinu⁹³ zabilježeno je 519 prijava za krivično djelo *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* (po članu 220 Krivičnog zakonika), dok je optuženo nešto više od polovine prijavljenih izvršilaca ovog krivičnog djela (333). Činjenica da je uz predmete iz prethodnog perioda, u 2009. godini u postupku bilo 706 optuženja govori o značajnom broju neriješenih predmeta iz prethodnog perioda (187). Osuđujućom presudom okončan je postupak protiv 403 izvršioca od čega više od polovine čine **uslovne osude (261)**, dok je samo **85 osoba osuđeno na kaznu zatvora**. Ostalo su novčane kazne (42), sudske opomene (13) i rad u javnom interesu (dvije).

U 2010. godini⁹⁴ zabilježene su 444 prijave za krivično djelo *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici*, pa je uz neriješene prijave iz ranijeg perioda, u postupku bilo ukupno 589 prijava. **Osuđeno je manje od polovine učinilaca (223) od čega najviše uslovnim osudom (137), kaznom zatvora samo 63 osobe**, a ostalo su novčane kazne (18) i sudske opomene (pet). 27 lica je oslobođeno od optužbe, a državni tužilac je odustao od gonjenja 39 lica.

U Godišnjem izvještaju Vrhovnog državnog tužioca za 2010. godinu navodi se smanjenje od 17% u odnosu na broj izvršilaca krivičnog djela *nasilje u porodici* prijavljenih u 2009. godini.⁹⁵ S obzirom da se od avgusta 2010. godine, kada je stupio na snagu Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, jedan broj predmeta nasilja u porodici procesuirao kroz prekršajni postupak, ovaj podatak se ne može tumačiti kao smanjenje broja slučajeva nasilja u porodici. Nedostaje uporedna analiza ovih podataka i podataka o kaznenim djelima koja se procesuiraju na

⁹² <http://www.tuzilastvo.me/aktuelnosti/godisnji%20izvjestaj.htm>

⁹³ Strana 38, Izvještaj dostupan na sljedećem linku <http://www.tuzilastvo.me/izvjestaj%20za%202009.pdf>

⁹⁴ <http://www.tuzilastvo.me/Izvjestaj%20za%202010.%20godinu.pdf>

⁹⁵ Izvještaj Vrhovnog državnog tužioca za 2010. godinu, strana 29.

osnovu drugih zakonskih normi, a koja mogu sadržati elemente nasilja u porodici.⁹⁶ Jedna takva analiza, zajedno sa analizom ukupne kaznene politike za oblast nasilja u porodici i nasilja nad ženama, dala bi jasniju sliku rasprostranjenosti ovog problema u Crnoj Gori. S obzirom da Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu vođenja rodno razvrstane statistike⁹⁷, neophodno je učiniti napor da se polno i starosno razvrstani podaci uključe u izvještaje svih institucija i organizacija koje se bave zaštitom i podrškom žrtava nasilja u porodici sa jasno utvrđenom metodologijom za njihovo prikupljanje i analizu.

U izvještaju se konstatuje da je nasilje u porodici i porodičnoj zajednici, zajedno sa još tri krivična djela u grupi djela sa najvećim brojem odbačenih krivičnih prijava. Kao najčešći razlog za odbacivanje krivične prijave navodi se da osnovanost krivične prijave u postupku provjere nije mogla biti dokazana. Ovo jasno upućuje na zaključak da postoji potreba za unapređenjem istražnih radnji. Pravosudni organi su dužni da procesuiraju sve slučajeve nasilja u porodici, uključujući i one koji rezultiraju povredama nižeg stepena – ogrebotine, modrice, kao i one bez povreda.

Prema informacijama dobijenim od Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) na izdržavanju zatvorske kazne zbog izvršenog krivičnog djela *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* na dan 30.09.2010. godine je bilo ukupno šest lica.⁹⁸ Dostavljeni podaci nijesu sadržali informaciju o polnoj strukturi ovih lica.

3.1.5. Centri za socijalni rad i zdravstvene ustanove

Zdravstvene institucije i institucije socijalne zaštite uglavnom ne posjeduju sređene podatke o nasilju nad ženama⁹⁹. Od predstavnika/predstavnica Centara za socijalni rad dobijena je informacija da od 2002. godine, kada su uspostavili rad MOT,¹⁰⁰ posebno evidentiraju podatke o broju zlostavljane i zanemarene djece dok se podaci o ženama žrtvama nasilja ne vode¹⁰¹. Takođe, postojeće statistike nijesu lako dostupne zainteresovanim stranama, pa je evidentna potreba za unapređenjem principa transparentnosti u radu.

Iz Ministrastva zdravlja je dobijena informacija da je jedan od nedostataka efikasne zaštite žena od nasilja u Crnoj Gori nepostojanje adekvatnih, standardizovanih statističkih podataka koji bi bili na zadovoljavajućem nivou za komparaciju i studije. Navedena institucija je dostavila informaciju da je u pripremi uspostavljanje nacionalnog centralnog registra traumatizama. Registar treba da obuhvati sve vrste povreda i obezbijedi da svi relevantni sektori raspolažu preciznim podacima iz oblasti nasilja i povreda. Predviđeno je da navedeni registar zajedno vode Uprava policije, MONSTAT i Institut za javno zdravlje Crne Gore.

⁹⁶ Iskustva nevladinih organizacija koje se bave zaštitom žena i djece od nasilja pokazuju da se još uvijek dešava da se slučajevi koji sadrže elemente porodičnog nasilja procesuiraju kroz zakonske norme koje su primjenjivane prije usvajanja člana 220 Krivičnog zakonika Nasilje u porodici i porodičnoj zajednici i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. To je slučaj sa krivičnim djelima koja se odnose na lake i teške tjelesne povrede, djela narušavanja javnog reda i mira, krivična djela protiv imovine, itd.

⁹⁷ Zakon o rodnoj ravnopravnosti Crne Gore, član 14: „Statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u organima, privrednim društvima i drugim pravnim licima, kao i kod preduzetnika/preduzetnice moraju biti iskazani po polnoj pripadnosti.

Statistički podaci i informacije iz stava 1 ovog člana sastavni su dio zvanične statistike u Republici Crnoj Gori (u daljem tekstu: Crna Gora) i dostupni su javnosti u skladu sa zakonom.

⁹⁸ Dopis od ZIKS Spuž, Arhiva SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić

⁹⁹ Ovo je takođe utvrđeno kroz istraživanje koje je sproveo SOS Nikšić

¹⁰⁰ MOT–Multidisciplinarni tim za rad sa djecom koja su žrtve zlostavljanja i zanemarivanja – timove je UNICEF formirao u nekoliko crnogorskih gradova u sklopu Centara za socijalni rad. Ovi timovi su neformalnog karaktera i nemaju pravilnik o radu

¹⁰¹ Intervju sa jednim od predstavnika centara za socijalni rad, Arhiva SOS telefona Nikšić

3.2. Podaci nevladinih organizacija

NVO koje se bave zaštitom žena od nasilja posjeduju najsveobuhvatnije baze podataka. Međutim, one nijesu standardizovane, pa je objedinjavanje i upoređivanje moguće samo po nekim parametrima. Uglavnom su dostupni podaci o vrsti nasilja kojoj su klijentkinje izložene, dužini trajanja nasilja, vrsti tražene i pružene pomoći, obrazovnom i socijalnom statusu klijentkinja, starosnoj dobi. U nastavku slijedi tabelarni prikaz broja žena koje su 2009, 2010. i 2011. godine zatražile pomoć SOS telefonima i Sigurnoj ženskoj kući, kao i prikaz broja žena i djece koji su bili smješteni u skloništu SOS telefon, Nikšić i Sigurnoj ženskoj kući.

Podaci o broju žena koje su 2009, 2010. i 2011. zatražile pomoć od ženskih nevladinih organizacija prikazani su tabelarno:

<u>SOS telefon Nikšić</u>	Broj žena koje su zatražile pomoć	<u>Sigurna ženska kuća Podgorica</u>	Broj žena koje su zatražile pomoć	<u>SOS telefon Podgorica¹⁰²</u>	Broj žena koje su zatražile pomoć	<u>SOS telefon Ulcinj¹⁰³</u>	Broj žena koje su zatražile pomoć
2009.	91	2009.	249	2009.	267	2009.	39
2010.	109	2010.	397	2010.	271	2010.	47
2011.	117	2011.	584	2011.	306	2011. ¹⁰⁴	82

Podaci o broju žena i djece koji su bili smješteni u SOS Centru za zbrinjavanje žena i djece, Nikšić i u Sigurnoj ženskoj kući (Podgorica) dati su u sljedećoj tabeli.

<u>SOS telefon Nikšić</u> <u>Centar za zbrinjavanje žena i djece</u>	Broj	%	<u>Sigurna ženska kuća PG</u> <u>Sklonište</u>	Broj	%
2009 - žene	36	40,9	2009 - žene	30	42,9
2009 - djeca	52	59,1	2009 - djeca	40	57,1
<i>2009. - ukupno</i>	<i>88</i>	<i>100,0</i>	<i>2009. - ukupno</i>	<i>70</i>	<i>100,0</i>
2010. - žene	41	44,1	2010. - žene	41	53,2
2010. - djeca	52	55,9	2010. - djeca	36	46,8
<i>2010. - ukupno</i>	<i>93</i>	<i>100,0</i>	<i>2010. - ukupno</i>	<i>77</i>	<i>100,0</i>
2011. - žene	47	43,5	2011. - žene	41	53,2
2011. - djeca	61	56,5	2011. - djeca	30	46,8
<i>2011. - ukupno</i>	<i>108</i>	<i>100,0</i>	<i>2011. - ukupno</i>	<i>71</i>	<i>100,0</i>

Podaci nevladinih organizacija bilježe porast broja prijava nasilja. Tako se Sigurnoj ženskoj kući u 2011. godini obratilo dvostruko više osoba nego u 2009. godini. SOS telefon Nikšić i Sigurna ženska kuća vode evidencije koje vrste nasilja žene trpe: fizičko, psihičko, materijalno, seksualno, uhođenje. Najučestalije vrste nasilja koje žene prijavljuju su psihičko i fizičko.

¹⁰² Iz Godišnjeg izvještaja SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, Podgorica

¹⁰³ Iz Godišnjeg izvještaja SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, Ulcinj

¹⁰⁴ Broj poziva SOS telefonu u Ulcinju se tokom 2011. povećao i zbog činjenice da trenutno SOS telefon u Baru ne funkcioniše.

Klijentkinje su obično trpjele višestruke oblike nasilja¹⁰⁵, npr. istovremno fizičko, psihičko, seksualno. Većina klijentkinja SOS telefona Nikšić je bila izložena nasilju do pet godina, a nasilnik je najčešće bio bračni partner, a zatim bivši partner. Potom slijede otac, brat, rođak.

Prema podacima SOS telefona Podgorica¹⁰⁶, najčešći razlog poziva žena je permanentno nasilje koje godinama trpe od svojih partnera. Analiza podataka SOS telefona Podgorica pokazala je da je tokom 2011. godine:

- ✓ psihičko nasilje zastupljeno u svih 100 % slučajeva,
- ✓ osim psihičkog u svim slučajevima je fizičko nasilje bilo zastupljeno u 80,5% i ekonomsko nasilje u 60,5% slučajeva,
- ✓ sve navedene vrste nasilja istovremeno je podnosilo 65% žena,
- ✓ 70% zlostavljanih žena navela je ugroženost djece,
- ✓ otmicu djece navelo je 20,5% zlostavljanih žena,
- ✓ skoro svaka treća doživjela je izbacivanje iz stana,
- ✓ svaka treća prijetnju ubistvom i
- ✓ svaka deveta napad koji je doživjela kao pokušaj ubistva.

Najveći broj žena koje su se obraćale za pomoć SOS telefonu Podgorica bio je starosne dobi od 35 do 55 godina (42,6%), do 18 godina (10,6%), od 18 do 25 godina (12,3%), od 25 do 35 godina (23%), dok je onih preko 55 godina bilo 11,5%.

Od ukupnog broja klijentica 36,3% ih je bilo sa visokim obrazovanjem, sa srednjom stručnom spremom 52,8%, dok je sa nižim i osnovnim obrazovanjem bilo 10,9%. Broj visokoobrazovanih žena koje traže podršku SOS telefona Podgorica povećan je za oko 50%, u odnosu na prve četiri godine rada ove organizacije. Podaci pokazuju i povećan broj zaposlenih žena, 31,2%. Nezaposlenih je bilo 43%, penzionerki 5,9%, dok je žena koje koriste socijalnu pomoć bilo 20 ili 19,9%. Najveći broj klijentica je trpio nasilje od 5 do 10 godina (29,7%), zatim od 2 do 5 godina (26,4%), 10 do 15 godina (17%), 15 godina i više (15,5% žena), dok je do jedne godine nasilje trpjelo 11,4% klijentica.

Mnoge žene od ovih organizacija traže samo informacije u vezi sa postupcima i procedurama pred institucijama, a prema podacima SŽK tek trećina žena koje se obrate za pomoć odvaži se i da prijavi nasilje. Najveći broj zahtjeva odnosi se na besplatnu pravnu pomoć koja uključuje pravne savjete, pisanje tužbi za razvod braka, podjelu imovine, alimentaciju, kao i posredovanje pri kontaktima sa nadležnim institucijama (policija, centri za socijalni rad, sudovi).

4. PRIMJENA NACIONALNOG ZAKONODAVSTVA O NASILJU U PORODICI I NASILJU NAD ŽENAMA- STANJE U PRAKSI

Crna Gora je u poslednjih nekoliko godina ostvarila određeni, formalni napredak u oblasti borbe protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama. To se u prvom redu odnosi na unapređenje zakonskog okvira usvajanjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakona o zabrani diskriminacije i niza drugih dokumenata koji treba da garantuju poštovanje ženskih ljudskih prava. Međutim, čak i kratka analiza usklađenosti naše prakse u borbi protiv nasilja nad ženama sa međunarodnim standardima pokazuje da suštinski napredak još uvijek izostaje. Primjena zakona je i dalje problem, što pokazuje blaga kaznena politika i mali broj izrečenih zaštitnih mjera, naročito onih koje treba da garantuju fizičku sigurnost žrtava.

¹⁰⁵ Navedeni podaci održavaju stavove žrtava koje se obraćale SŽK i SOS Nikšić

¹⁰⁶ Iz Godišnjeg izvještaja SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica

Dodatno, uključivanje psihološkog i ekonomskog nasilja u definiciju nasilja u porodici u nekim slučajevima je imalo neželjene posljedice kao što su stvaranje mogućnosti za počiniocima da podignu protivužbu za psihološko ili ekonomsko zlostavljanje protiv onih prema kojima je bio nasilan.

Nedostaje i koordinisan, multisektorski pristup problemu nasilja, servisi podrške za žrtve su nedovoljno razvijeni i nedostupni velikom broju žena, ne postoje programi za počiniocima nasilja, niti uslovi za sprovođenje mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana, propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Još uvijek nije uspostavljen efikasan sistem za prikupljanje podataka o nasilju i praćenje, koji bi se zasnivao na pouzdanim, rodno razvrstanim indikatorima koji bi se analizirali na nacionalnom nivou. Nedostaju istraživanja o uzrocima i posljedicama nasilja u porodici i nasilja nad ženama, kampanje za podizanje svijesti, redovne konsultacije sa nevladinim organizacijama, kao i kontinuirani programi obuke za predstavnike institucija, itd.

U prilog tome govore i Zaključci UN CEDAW Komiteta, objavljeni u novembru 2011. godine, nakon razmatranja inicijalnog Izvještaja Vlade Crne Gore i Izvještaja nevladinih organizacija o stanju ženskih ljudskih prava u Crnoj Gori.

4.1. Slabosti u implementaciji zakona od strane institucija (policije, tužilaštva, sudstva, centara za socijalni rad)

Zabrinjava da i nakon 18 mjeseci ne postoje razvijena podzakonska akta, što doprinosi da žrtve u svakodnevnom životu ostaju bez nužne zaštite države. Iako su se pojedine ženske NVO¹⁰⁷, koje se bave zaštitom od nasilja u porodici, obraćale i premijeru sa zahtjevom da interveniše i zatraži sprovođenje konkretnih postupaka, do danas su izostali nužni i obavezni postupci nadležnih ministarstava u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, a u korist donošenja podzakonskih akata.

Uz svrsishodno tumačenje Zakona zaštitne mjere mogu biti izrečene počiniocu nasilja, ako su se nasilje ili prijetnja nasiljem već desili ili ako postoji vjerovatnoća da se isto ponovi. Izostajanje pozitivnog tumačenja zakona, i njegove svrhe, posljedično rezultira slabom primjenom zakona i njegovih odredbi od strane nadležnih institucija. Evidentno oklijevanje u predlaganju i izricanju zaštitnih mjera pokazuje da nadležne institucije i organi pokazuju značajan stepen tolerancije prema nasilju u porodici. Čini se da institucije sistema nijesu razvile stav da onaj ko je počinio nasilje ili prijeti njime treba da odgovara odmah, niti su razvile opredjeljenje da je sigurnost žrtve prioritet.

Mali broj žrtava zna da je Zakonom omogućeno da sami pristupe organu za prekršaje i zatraže izricanje zaštitnih mjera. Sa druge strane, organi za prekršaje se pretjerano oslanjaju na zakonske odredbe koje omogućavaju učešće drugih institucija u pribavljanju dokaza, te se zapostavlja izjava žrtve koja bi trebalo da bude dovoljna da bi se izrekla zaštitna mjera.

Iskustva nevladinih organizacija koje se bave zaštitom žena od nasilja pokazuje da zaposleni u institucijama jednako ozbiljno ne posmatraju nasilje u porodici i ostala krivična djela. Zabrinjava i činjenica da se u javnom nastupu predstavnika/predstavnica nekih institucija sve više ističe pojava nasilja nad muškarcima od strane žena, čime se pokušava skrenuti pažnja javnosti sa više prisutnog društvenog problema (nasilje nad ženama), na statistički višestruko manji problem. Naime, kao što je već prethodno rečeno, statistike krivičnih djela pokazuju da procenat žena koje vrše nasilje u porodici ostaje zanemarljiv – svega 6% u odnosu na procenat muških nasilnika (94%). Pored toga, njihov fokus je često na očuvanju porodične zajednice, a ne na

¹⁰⁷ Pismo premijeru Igoru Lukšiću, 25. avgust 2011. godine, SOS telefon Nikšić

sankcionisanju nasilnika. To dobro ilustruje blaga kaznena politika sudova, koja se pretežno zasniva na novčanim i uslovnim kaznama (vidjeti podatke o radu sudova i organa za prekršaje) i izostanak efikasne primjene zaštitnih mjera.

Izostanak efikasnosti naročito je evidentan kod primjene **zaštitne mjere udaljenja iz stana**. Dešava se da predstavnici institucija ne uviđaju da je neophodno djelovati primjenom zaštitnih mjera, kao prekršajne sankcije za počinioca, kako bi se osigurala nužna zaštita žrtava. Tako se u praksi desilo da odluku o izricanju ove mjere sud temelji na materijalnim mogućnostima žrtve. Naime, sudija je odbacio zahtjev za izricanje zaštitne mjere o udaljenju iz stana, a kao obrazloženje naveo mišljenje Centra za socijalni rad u kome se navodi da žrtva ima smještaj kod roditelja.¹⁰⁸ Na ovaj način se obesmišljava svrha ove zaštitne mjere koju zakon propisuje i kao vid sankcije i vaspitne mjere za počinioca nasilja¹⁰⁹

U prilog ovoj tvdnji govori i podatak da su od usvajanja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, septembar 2010 - septembar 2011. godine, izrečene samo dvije takve mjere. Prosjek prijava kao i saradnja i odnos sa nadležnim institucijama bolji je u sredinama gdje postoje timovi za nasilje u porodici i gdje su aktivnosti i saradnja ženskih NVO sa institucijama intenzivnije (Podgorica i Nikšić). Tako je broj zaštitnih mjera (45) izrečenih u Područnom organu za prekršaje Podgorica, kao i broj izrečenih zatvorskih kazni (401 dan) u 2011. godini značajno veći u odnosu na ostale područne organe. U manjim sredinama, naročito na sjeveru Crne Gore, dešavaju se ne samo propusti, već i ozbiljno kršenje ljudskih prava žrtava nasilja u porodici od strane institucija.¹¹⁰

Policija i pravosudni organi u značajnom broju slučajeva svoj sud o nasilju temelje na postojanju odnosno nepostojanju fizičkog nasilja, dok ostale oblike nasilja teže prepoznaju.¹¹¹ To se naročito odnosi na ekonomsko i psihološko nasilje, kao i na zanemarivanje djece i uskraćivanje osnovnih egzistencijalnih potreba, iako član 8 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici veoma jasno propisuje i ove oblike nasilja. Iako su službenici u institucijama dužni da svoje odluke zasnivaju na prijavama nenasilnog roditelja, u praksi često nije tako. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici primarno ima za cilj da neposredno obezbijede mehanizam za odvajanje i zaštitu u slučajevima zanemarivanja i zlostavljanja djece, dok specifično prilagođene pravne lijekove za zanemarenu ili zlostavljaju djeću sadrže neki drugi zakoni. Pritužbe žena koje su pretrpjele nasilje najviše se odnose na nerazumijevanje problema od strane službenika pomenutih institucija, izostanak podrške, slabu koordinaciju između policije, Centara za socijalni rad i sudova. Pritužbe na rad policije uglavnom se odnose na neefikasnost u zaštiti žrtava. Takođe, praksa pokazuje da najveći broj žrtava od pomenutih institucija ne dobija odgovarajuće informacije o njihovim nadležnostima i procedurama koje slijede nakon prijave nasilja. Tako se dešava da žrtve koje su prijavile nasilje stiču utisak da je prijava bila uzaludna i da institucije ne čine ništa po pitanju njihove zaštite, što u velikoj mjeri utiče na gubitak povjerenja u njihov rad.

¹⁰⁸Svi podaci o slučaju nalaze se u dokumentaciji NVO Sigurna ženska kuća

¹⁰⁹“Zaštitne mjere se izriču radi sprječavanja i suzbijanja nasilja, otklanjanja posljedica učinjenog nasilja i preduzimanja efikasnih mjera prevaspitanja učinioca nasilja i otklanjanja okolnosti koje pogoduju ili podstiču vršenje novog nasilja”, član 19 Svrha zaštitnih mjera, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

¹¹⁰Slučajevi iz prakse NVO Sigurna ženska kuća pokazuju da timovi Centara za socijalni rad prilikom davanja mišljenja o povjeravanju djece na vaspitanje i staranje, često ne uzimaju u obzir činjenicu da je jedan od roditelja, najčešće otac, nasilan. Tako se dešava da nasilnik nastavlja da kontroliše partnerku preko djece koja su i sama žrtve posrednog nasilja. Postojeći multidisciplinarni timovi su dobili samo obuku o zaštiti djece od nasilja, dok je sistematska obuka o porodičnom nasilju izostala.

¹¹¹ Isto

Veliki problem predstavlja potpuni izostanak edukacije policije i pravosudnih organa o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. SŽK je u toku 2011. zabilježila nekoliko slučajeva gdje policijski službenici nijesu ni bili upoznati sa činjenicom da ovaj zakon postoji. Rezultat je da policija i dalje primjenjuje ustaljenu praksu privođenja nasilnika u prostorije za zadržavanje i to uglavnom samo u onim slučajevima koji se mogu tretirati kao kršenje javnog reda i mira. Pritom se prvenstveno rukovodi Zakonom o policiji i odredbama Zakonika o krivičnom postupku koji omogućavaju zadržavanje ne duže od 12, odnosno 48 časova. Primijećeno je da ne koriste nadležnosti koje propisuje član 28 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici po kome policijski službenik može narediti počiniocu nasilja udaljenje ili zabranu vraćanja u stan do tri dana.¹¹² Jedan od razloga je i nepostojanje odgovarajućeg obrasca pisanog naređenja i pravilnika za njegovo sprovođenje koji je Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore trebalo donijeti do 14. februara 2011. Značajan problem predstavlja izostanak nadzora nad sprovođenjem zaštitnih mjera koje propisuje Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, a koji za ove slučajeve propisuje prekršajnu ili krivičnu odgovornost u zavisnosti od tipa zaštitne mjere. Međutim, iako je u praksi bilo više slučajeva u kojima počilac nasilja nije postupio u skladu sa izrečenom zaštitnom mjerom, istraživači nijesu došli ni do jednog podatka da je sud izrekao odgovarajuću sankciju. Pored toga, dešava se da sudije za prekršaje nijesu upoznate sa pravom žrtve da sama zahtijeva izricanje mjera za zaštitu,¹¹³ tako da one nemaju onu težinu koju imaju zahtjevi koji podnosi policija.

Ni odgovorna lica u obrazovnim i zdravstvenim ustanovama ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri svoju zakonsku obavezu da prijave nasilje.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici propisuje procesuiranje nasilja u porodici kroz prekršajni postupak što omogućava brži postupak i izricanje zaštitnih mjera u roku od 48 sati od podnošenja zahtjeva organu za prekršaje. Međutim, u praksi je registrovano da se ova zakonska mogućnost data u čl. 29 Zakona, a koja se odnosi na načelo hitnosti ne primjenjuje. S druge strane, to znači i niže kazne u odnosu na krivični postupak što dodatno ublažava ionako slabu kaznenu politiku. Ukoliko se prijava za nasilje procesuirao kao krivično djelo, zakon ne propisuje mogućnost izricanja zaštitnih mjera, pa imamo apsurdnu situaciju da, što je nasilje teže, mogućnost zaštite žrtava manja.

Slučaj 29. godišnje žrtve nasilja u porodici, SŽK, avgust 2011. Godine

„Maltretirao (me je), tukao, ponižavao, zatvarao u kuću, određivao mi sredinu u kojoj mogu da se krećem, vrijeđao sve oko mene. Poslije ovakvih scena došla bi policija, privela nasilnika i on bi napustio policijsku stanicu već nakon nekoliko sati. Postoji sudska presuda o zabrani prilaska koju je nasilnik gotovo svakodnevno kršio. Prvo je pokušao da me uguši, dok ja praktično nisam počela da pjenim. U tom trenu je moja kuma uspjela da skoči na njega i da ga skloni, da bi on mene tada uhvatio za vrat, a kada je vidio da će ona da pozove policiju izvadio je nož (dužine 15 - 20 cm), stavio mi pod grlo i napravio mi na jednoj strani ogrebotinu. Isti istražni sudija uvijek bi muža puštao na ulicu, jer povrede koje mi je nanosio nožem ili pištoljem nijesu teške.“¹¹⁴

¹¹² Razgovor predstavnica SŽK sa inspektorima za nasilje u porodici, Uprava policije, Područna jedinica Podgorica, februar 2011.

¹¹³ Razgovor sa predsjednikom Suda za prekršaje, maj 2011. godine

¹¹⁴ Priča zlostavljane žene koja se obratila "Sigrunoj ženskoj kući" i dala izjavu Televiziji „Vijesti“. Medijski zapis dostupan na <http://www.vijesti.me/vijesti/ispovijest-podgoricanke-drzao-mi-je-noz-pod-grlom-tukao-me-ponizavao-clanak-31907>

4.1.2. Servisi podrške za žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama

Međunarodni standardi¹¹⁵ postavljaju jasne zahtjeve pred države članice u pogledu obezbjeđivanja efikasnih i dostupnih servisa za žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Država Crna Gora još uvijek ne obezbjeđuje dovoljan broj besplatnih i specijalizovanih servisa za žrtve nasilja, iako je ta obaveza propisana Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i planirana Strategijom za suzbijanje nasilja u porodici. Takođe, Zakon treba da sadrži odredbe za finansijsku podršku, koja omogućava žrtvi da se odvoji od nasilnika. Redoslijed mjera bi takođe trebalo da obuhvata privremenu finansijsku podršku, kao i privremeno korišćenje i posjedovanje bilo kakve zajedničke imovine, i ograničenja prenosa zajedničke imovine.

Prve servise podrške za žene i djecu žrtve nasilja u porodici su osnovale ženske nevladine organizacije krajem 90-ih. Ovi servisi i dalje postoje uprkos izolovanim naporima da se održe i nedostatku odgovarajuće finansijske podrške od strane države. Oni omogućavaju besplatan smještaj, hranu, besplatnu pravnu i psihološku pomoć i podršku u kontaktu sa institucijama. Vlada Crne Gore je 2011. godine preko Ministarstva finansija prvi put dodijelila jednokratnu donaciju za tri NVO koje obezbjeđuju servise za žene i djecu žrtve nasilja u porodici u ukupnom iznosu od 28.000€.

SOS linije

Istorija borbe protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Crnoj Gori počela je osnivanjem prvih ženskih NVO - sos telefona za žene i djecu žrtve nasilja- koji su formirani sa ciljem eliminacije muškog nasilja nad ženama i djecom. Prva takva organizacija, SOS telefon, formirana je 1997. godine u Podgorici, a godinu dana kasnije formiran je SOS telefon u Nikšiću. U Crnoj Gori je od 1997. pa do sada registrovano osam SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, lokalnih autonomnih ženskih organizacija. Prve inicijative za podsticanje bolje i sveobuhvatnije pomoći i zaštite žrtvama nasilja, kroz iniciranje multisektorske i multidisciplinarnog saradnje potiču iz ovih organizacija. Tako, 2003. godine SOS telefon Nikšić¹¹⁶ pokreće program za podsticanje koordiniranog, multidisciplinarnog djelovanja protiv nasilja u porodici u zajednici. U okviru ovog programa, prvi put se formalizuje odnos i saradnja između jedne ženske NVO i Policije, Osnovnog suda i Centra za socijalni rad kroz potpisivanje Memoranduma o razumijevanju i saradnji.¹¹⁷ 21. oktobra 2003. godine, formiran je neformalni i mješoviti koordinacioni tim za eliminaciju nasilja i iniciranje konsultativnih sastanaka nevladinog i vladinog sektora. Godinu dana kasnije, u ostalim gradovima Crne Gore gdje funkcionišu SOS telefoni, potpisani su slični Memorandumima između SOS telefona i javnih institucija, u korist zajedničke borbe protiv nasilja u porodici. Potpisani memorandumi i danas služe kao osnova za saradnju SOS telefona i državnih organa i ustanova. Nekadašnji lokalni koordinacioni timovi, multidisciplinarnog karaktera bili su preteča današnjih timova pri centrima za socijalni rad, koji su tek 2010, stupanjem na snagu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, našli svoje institucionalno uporište.

Danas, od gore navedenog broja registrovanih SOS telefona, samo tri SOS telefona funkcionišu, dok ostali SOS telefoni rade u otežavajućim uslovima usled teške finansijske situacije, bez sredstava da plate osnovne institucionalne troškove – struju, telefon, prostor i bar jednu osobu radno angažovanu. Iako je sloboda udruživanja i okupljanja građana garantovana Ustavom Crne Gore, ipak nakon 16 godina aktivnog rada i doprinosa demokratskim reformama crnogorskog društva, NVO-i ostaju bez finansijske pomoći države. Crna

¹¹⁵ Pogledati preporuke CEDAW Komiteta za Crnu Goru

¹¹⁶ U saradnji sa Fondacijom Institut za otvoreno društvo Program osnaživanja saradnje SOS telefon Nikšić i lokalnih institucija

¹¹⁷T ekst memorandum dostupan na www.sosnk.org

Gora još uvijek nije stvorila povoljan i prijateljski ambijent za rad i razvoj ovih i ovakvih organizacija, pa umjesto da broj aktivnih građanki i NVO-a raste, bilježi se pad i u broju organizacija i u broju aktivnih građanki u borbi za ljudska prava. Broj organizacija koje suspenduju svoje aktivnosti iz godine u godinu raste, a oblici isključivanja i marginalizacije ženskih organizacija iz javnih procesa, politika i javnih praksi je alarmantan.

SOS telefon Podgorica, osnovan 1997. godine, danas ima linije za pomoć žrtvama nasilja koje su dostupne svakog radnog dana od 17 h do 21 h. Kako kažu u ovoj organizaciji „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica obezbjeđuje podršku svim ženama i djevojkama, svih godina, koje su preživjele bilo koji oblik nasilja“. Donacije za ovu organizaciju dolaze od stranih donatora (40%), međunarodnih agencija (30%) i volontera (30%).

SOS telefon Nikšić, osnovan februara 1998, žrtvama nasilja obezbjeđuje dežurnu telefonsku fiksnu liniju za pomoć, dostupnu svakog radnog dana od 9 h do 21 h, dok je mobilna linija za pomoć dostupna 24 h, sedam dana u sedmici (24/7). SOS telefon Nikšić je 2009. godine formirao sklonište za zbrinjavanje žena i djece u akutnim situacijama nasilja. U SOS telefonu Nikšić rade dvije do tri stalno zaposlene aktivistkinje po Ugovoru o radu, dvije stručne saradnice po Ugovoru o djelu i od sedam do deset volonterki. Dostupna je višejezična podrška na albanskom i romskom jeziku za žrtve koje su smještene u skloništu SOS telefona.

SOS telefon Nikšić za žrtve nasilja, pored emocionalne podrške, besplatnog smještaja i hrane, za žrtve nasilja obezbjeđuje besplatno zastupanje pred sudom, psihološke tremane, besplatan prevoz i pratnju u institucije u svojstvu povjerljivog lica. SOS linija Nikšić se finansira prvenstveno od stranih donacija (70%), međunarodnih agencija (15%), volonterskog rada (14%) i nacionalnih privatnih donacija (1%).

SOS telefon Bijelo Polje danas ima liniju koja je otvorena svakog radnog dana od 17 h do 21 h.

SOS Ulcinj prima pozive svakog radnog dana od 17 h do 21 h, dok je mobilna linija za pomoć dostupna i van zvaničnog radnog vremena.

SOS telefon Rožaje (2001) je prinuđen da usljed nedostatka sredstava za funkcionisanje svoju kancelariju izmjesti u privatne prostorije aktivistkinja, gdje i prima pozive za pomoć. Zvanično radno vrijeme linije je od 17 h do 21 h. Tešku materijalnu situaciju ženskih NVO, posebno sa sjevera, ilustruje podatak da je SOS telefon Rožaje za poslednje tri godine, imao budžet od ukupno 400€.

Usled nedostatka finansijskih sredstava pojedini SOS telefoni su suspendovali svoje aktivnosti, privremeno zatvorili svoje kancelarije ili ostali bez osoblja i volonterki.

Pored pomenutih SOS linija, u Crnoj Gori funkcioniše **Sigurna ženska kuća u Podgorici (1999)**. Sigurna ženska kuća obezbjeđuje mobilnu liniju za pomoć, koja je dostupna 24h/7dana. U SŽK postupak inicijalnog savjetovanja vode tri osobe, a po potrebi se uključuju psiholog i pravica. Četiri osobe su stalno angažovane po ugovoru o djelu, dvije saradnice honorarno, a organizacija ima i pet aktivnih volonterki.

Sve navedene organizacije u svom radu primjenjuju rodno orijentisan pristup.

Druge nacionalne SOS linije

Državna SOS linija koja je na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima radi u okviru Kancelarije nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima. Linija je besplatna i dostupna 24 h dnevno. U potpunosti je finansira država, a vodi je NVO Crnogorski ženski lobi.

Skloništa za žene/žrtve nasilja

U Crnoj Gori postoje tri skloništa za žrtve nasilja u porodici. Dva, koja vode ženske nevladine organizacije Sigurna ženska kuća - Podgorica¹¹⁸ i SOS Nikšić¹¹⁹, namijenjena su isključivo ženama i djeci. Treće sklonište se nalazi u Bijelom Polju i funkcioniše u okviru Centra za porodicu. Ova organizacija pruža smještaj djeci i nenasilnom roditelju, što znači da mogućnost smještaja imaju roditelji oba pola.

Pored skloništa za žrtve nasilja u porodici postoji i Sklonište za žrtve trgovine ljudima koje funkcioniše u sklopu vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i finansira se iz državnog budžeta. Sklonište vodi NVO Crnogorski ženski lobi od 2004. godine.

Skloništa SŽK i SOS Nikšić pružaju podršku ženama žrtvama nasilja i njihovoj djeci i koriste rodno senzitivni pristup u radu. Oba su otvorena 24 h dnevno i ne postoji ograničenje vremena koje žena može provesti u skloništu. Ova skloništa obezbjeđuju ukupno 20 mjesta – 5 mjesta u Podgorici i 15 mjesta u Nikšiću. To nije dovoljno da zadovolji preporuke Savjeta Evrope po kojima je neophodno obezbijediti minimum jedno mjesto na 10.000 stanovnika.

Oba skloništa pružaju smještaj besplatno. Sklonište SOS telefona Nikšić pruža besplatan smještaj i 3 obroka za žene i djecu, besplatno pravno, psihološko savjetovanje, besplatno zastupanje pred Sudom, i pratnju žrtve u institucije u svojstvu povjeljivog lica. Sigurna ženska kuća u Podgorici pruža iste servise, ali ne i besplatnu hranu. U ovim skloništima radi kadar s dugogodišnjim iskustvom ženskog aktivizma i iskustvom u radu sa žrtvama. Kroz volonterski rad se sve više uključuju mladi kadrovi sa Fakulteta političkih nauka, odsjeka za socijalni rad, sa znanjima iz oblasti sociologije, psihologije. Skloništima nedostaju iskusni pravници sa odgovarajućim senzibilitetom za problematiku nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Dvije advokaticе sarađuju sa ovim organizacijama, ali nijesu angažovane samo u skloništima pa je potrebno angažovati još stručnjaka iz oblasti prava koji bi žrtve zastupali pred sudom.

Većina sredstava za skloništa dolazi iz stranih donacija (70%), ostatak od države (10% je samo privremeno finansiranje i 5% sredstava iz javnih fondova), privatnih donacija (5%) i volonterskog rada (10%).

¹¹⁸ Sklonište SŽK postoji od 1999. godine

¹¹⁹ SOS Nikšić je osnovao Krizni centar 2009. godine

5. PREPORUKE CEDAW KOMITETA ZA ZABRANU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA¹²⁰

Nasilje nad ženama

Komitet je informisan o usvajanju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, ali i pored toga zabrinjava veliki broj slučajeva porodičnog i seksualnog nasilja nad ženama i djevojčicama; neprijavlivanje ovakvih slučajeva; izostanak zakonskog gonjenja, ograničeno korištenje izricanja zaštitnih mjera; blage kazne izrečene počiniocima ovih djela; činjenica da se za silovanje u braku pokreće privatna tužba, a ne krivično gonjenje ex officio i izostanak istraživanja i podataka razvrstanih po polu u odnosu na nasilje nad ženama. Podsjećajući na opšte preporuke br. 19 (1992.) o nasilju nad ženama, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:

- a) osigura da se istraže sve prijave za nasilje u porodici i seksualno nasilje nad ženama i djevojčicama i da se počinioci krivično gone i osude proporcionalno težini krivičnog djela;
- b) obezbijedi obaveznu obuku za sudije, tužioce i policijske službenike o standardnim procedurama za pristup žrtvama na rodno senzitivnan način i o primjeni izricanja zaštitne mjere u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici; ubrza proces usvajanja podzakonskih akata sadržanih u Zakonu i uoči postojeće propuste u primjeni odredbe o izricanju zaštitne mjere u krivičnim postupcima;
- c) obezbijedi odgovarajuću pomoć i zaštitu ženama žrtvama nasilja u porodici, posebno psihološko-socijalnu rehabilitaciju i odgovarajući broj objekata za skloništa za žrtve nasilja finansiranih od strane države, kao i finansiranje NVO koje pomažu žrtvama;
- d) sprovede istraživanje i prikupi sveobuhvatne statističke podatke o nasilju nad ženama, razvrstane po polu, starosti i vezi između žrtve i počinioca, kao i da uradi detaljnu analizu istraživanja i prikupljenih statističkih podataka i iskoristiti rezultate za definisanje politika i mjera za borbu protiv nasilja nad ženama;
- e) postavi vremenski okvir za ratifikovanje Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011).

¹²⁰ Kompletan tekst zaključaka CEDAW Komiteta za Crnu Goru dostupan je na:
<http://www.minmanj.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=90081&rType=2>

Dio3

ISPITIVANJE JAVNOG MNJENJA

CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je dobijanje podataka o percepcijama, formama i intenzitetu nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Crnoj Gori. Kao polazna osnova za kreiranje reprezentativnog uzorka¹²¹ korišćeni su podaci dobijeni od MONSTATA.

Istraživanje je sprovedeno u Bijelom Polju, Beranama, Pljevljima, Rožajama, Plavu, Mojkovcu i Kolašinu (sjeverni region), Nikšiću, Danilovgradu, Podgorici i Cetinju (centralni region) i Baru, Ulcinju, Budvi, Kotoru, Tivtu i Herceg Novom (južni region) na uzorku od 1.103 ispitanika¹²².

Tabela 1. Struktura ispitanika

Grad	Apsolutno	Procentualno
Bijelo Polje	84	7,6
Berane	62	5,6
Pljevlja	56	5,1
Rožaje	42	3,8
Kolašin	15	1,4
Mojkovac	16	1,5
Plav	24	2,2
Podgorica	340	30,8
Nikšić	131	11,9
Cetinje	30	2,7
Danilovgrad	34	3,1
Herceg Novi	56	5,1
Bar	76	6,9
Ulcinj	36	3,3
Budva	35	3,2
Kotor	41	3,7
Tivat	25	2,3
Ukupno:	1.103	100,0

Prikupljanje podataka na terenu realizovano je tokom novembra 2011. godine i obavljeno je metodom direktnog intervjuisanja ispitanika. CEED Consulting je angažovao 35 anketara i 7 supervizora koji su prošli obuku o cilju istraživanja, načinu anketiranja, sadržaju upitnika i rokovima za prikupljanje podataka.

Kreiran je upitnik koji je nudio pitanja otvorenog i zatvorenog tipa uz korišćenje Likertove skale procjene. Likertova skala sastoji se od niza tvrdnji koje izražavaju pozitivan ili negativan stav prema određenoj pojavi. Ispitanik na neparnoj ljestvici, najčešće od 1 do 5, izražava stepen (ne)slaganja, odnosno (ne)zadovoljstva kada je u pitanju navedena tvrdnja.

¹²¹ Reprezentativnost uzorka podrazumijeva da odabrane jedinice posmatranog skupa, odnosno populacije imaju sve osobine ukupne populacije.

¹²² Termin, upotrijebljen u množini, podrazumijeva i ženski i muški rod.

Prikupljeni podaci su uneseni u elektronsku bazu Microsoft Excel-a, dok je obrada i analiza sa logičkim kontrolama obavljena u SPSS programu (Statistički paket za društvene nauke koji služi za obradu i analizu podataka).

U skladu sa ciljevima projekta, tim analitičarki CEED Consulting-a, SOS telefona iz Nikšića i konsultantkinja iz Sigurne ženske kuće zvršio je analize podataka i u skladu sa njima pripremio zaključke i preporuke.

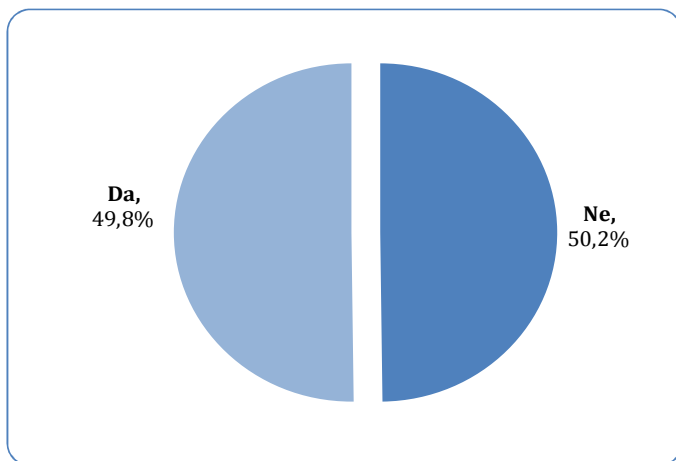
ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Demografske karakteristike

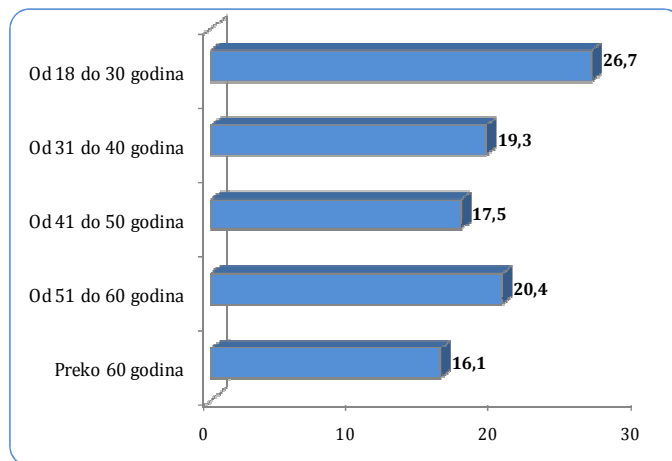
Istraživanje je realizovano na uzorku od 1.103 ispitanika u 17 crnogorskih gradova.

Polna struktura ispitanika: muškarci (49,8%) i žene (50,2%) - grafik 1. Anketirani u najvećem broju slučajeva imaju od 18 do 30 godina (26,7%) i od 51 do 60 godina (20,4%) - grafik 2.

Grafik 1. Polna struktura

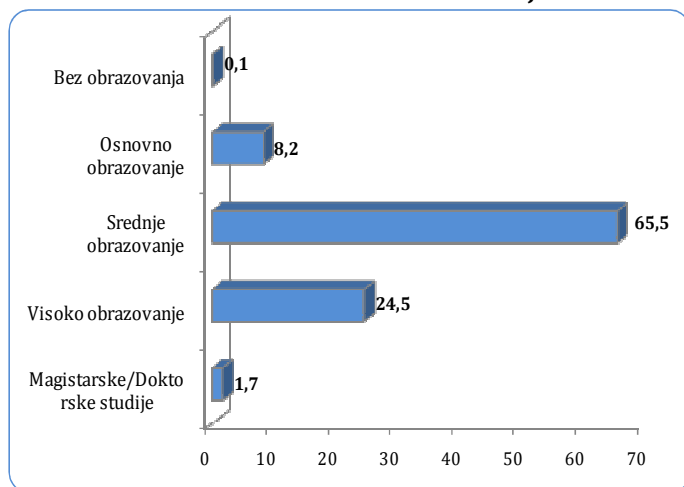

Grafik 2. Starosna struktura

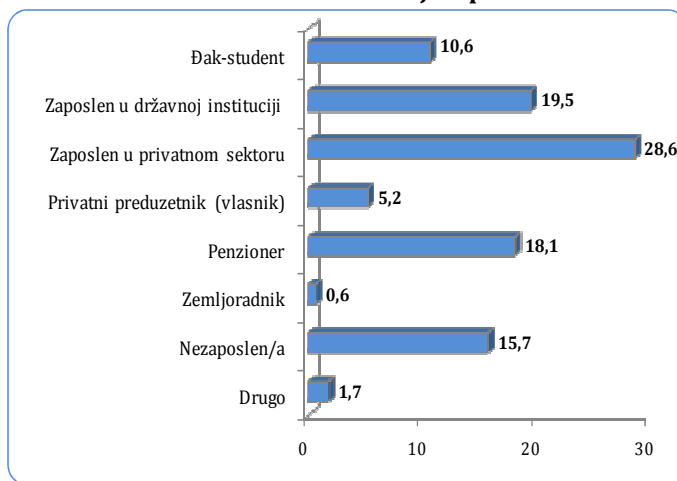

U 65,5% slučajeva anketirani su sa srednjim obrazovanjem, grafik 3. Najčešće su zaposleni u privatnom sektoru ili državnim institucijama (28,6% i 19,5%) - grafik 4.

Grafik 3. Nivo obrazovanja

Grafik 4. Zanimanje ispitanika

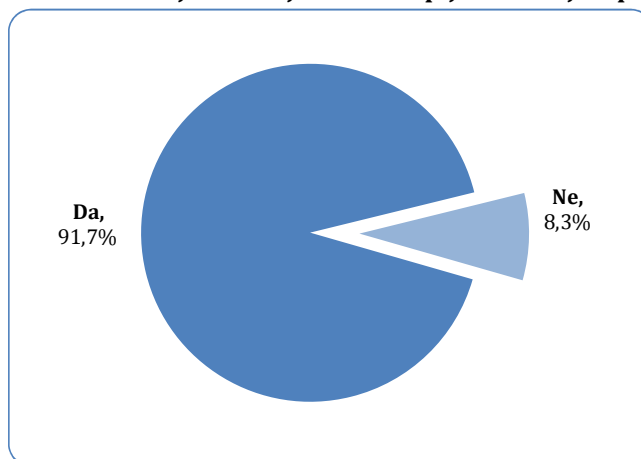
U najvećem broju slučajeva anketirani navode da ostvaruju ukupan mjesečan prihod domaćinstva koji se kreće od 351 do 450€ (20,6%) i od 451 do 600€ (20,8%).

Opšta informisanost ispitanika

Anketirane smo pitali da li je, prema njihovom mišljenju, u Crnoj Gori zastupljeno nasilje u porodici. U **91,7%** slučajeva su istakli **da postoji nasilje u porodici** (grafik 5). Od ovog broja 68,2 % smatra da je nasilje djelimično zastupljeno, a 30,7 % da je zastupljeno u velikoj mjeri. **Među građanima koji smatraju da je nasilje zastupljeno u velikoj mjeri dominiraju žene** starosne dobi od 31 do 40 godina i 51-60 godina, zaposlene, srednjeg stručnog obrazovanja, iz urbanog područja, centralnog i sjevernog regiona. Među građanima koji navode da je nasilje djelimično zastupljeno preovladavaju muškarci, starosti od 18 do 30 godina, iz urbanih područja. Najčešće su zaposleni i žive u centralnom regionu.

Televizija (35,3%) i štampani mediji (26,7%), imaju najznačajniju ulogu u informisanju građana o nasilju u porodici. U nešto manjem procentu ispitanici kao izvor informacija navode okruženje - porodicu, posao, školu (26,7 %) i prijatelje (13,8 %).

Grafik 5. Da li je u Crnoj Gori zastupljeno nasilje u porodici?

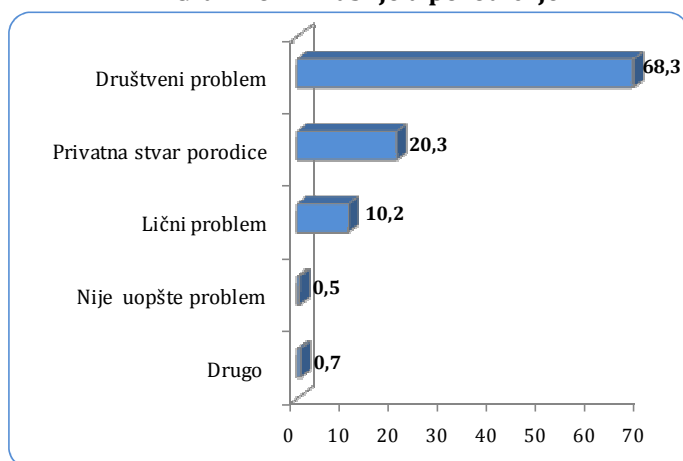

Kao uzroke nastanka nasilja u porodici ispitanici ističu zloupotrebu moći od strane pojedinih članova porodice (28,8%), bolesti zavisnosti (22,2%) i ekonomsku krizu (21,3%), kao i patrijarhalno društvo (17,8%). Zloupotrebu moći od strane članova porodice kao uzrok nasilja češće navode žene, starosti od 18 do 40 godina, iz urbanih sredina, zaposlene, nastanjene u centralnom regionu.

Većina ispitanika, njih **68,3%** (grafik 6), pravilno percipira **nasilje u porodici kao društveni problem. Ovakav stav uglavnom zastupaju žene starosti od 18 do 40 godina.** Većina živi u urbanim sredinama, zaposlene su i pripadaju centralnom regionu Crne Gore.

Među ispitanicima koji problem nasilja vide kao privatnu stvar porodice (20,3%) i pojedinca (10,2%) dominiraju muškarci koji imaju od 18 do 30 godina, iz urbanih sredina. Oni su zaposleni i žive u centralnom regionu.

Grafik 6. Nasilje u porodici je:

Prema mišljenju **56%** ispitanika **žrtve nasilja u porodici najčešće su žene**, dok **36,8%** smatra da su to **djeca** (tabela 2). **73,8%** ispitanika smatra da su **nasilnici u porodici najčešće muškarci** (tabela 3).

Tabela 2. Žrtve nasilja u porodici su:

	(%)
Žene	56,0
Muškarci	2,3
Djeca	36,8
Stariji	4,6
Drugi	0,3

Tabela 3. Nasilnici u porodici su:

	(%)
Žene	10,4
Muškarci	73,8
Djeca	4,0
Stariji	11,3
Drugi	0,6

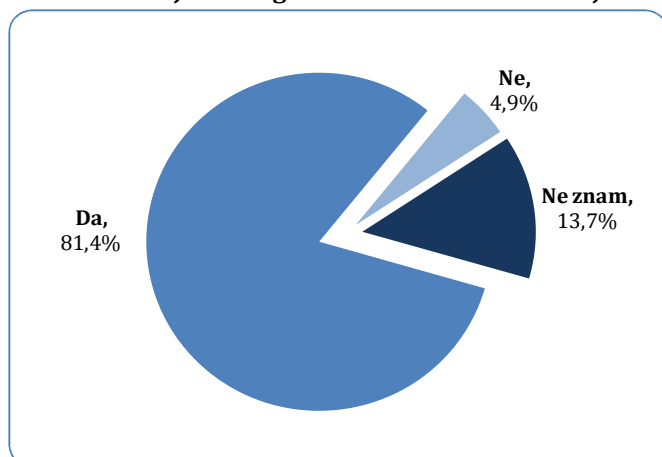
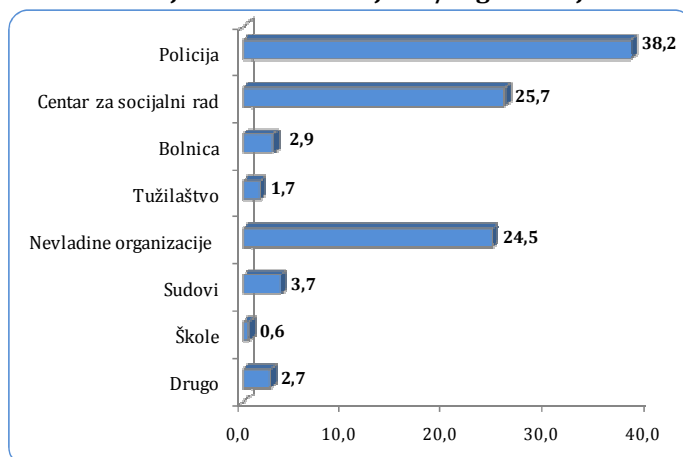
Da u Crnoj Gori postoje institucije/organizacije kojima mogu da se obrate žrtve nasilja u porodici navodi četiri petine ili **81,4%** ispitanika (grafik 7). Prema njihovom mišljenju, žrtve nasilja se najčešće obraćaju za pomoć policiji (**38,2%**), centrima za socijalni rad (**25,8%**) i nevladinim organizacijama (**24,5%**) - grafik 8.

Anketirani u prilično niskom procentu prepoznaju ulogu sudova (**3,7%**) i tužilaštva (**1,7%**). Naime, osim policije i sudovi po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici¹²³ i Protokolom o prevenciji i suzbijanju nasilja u porodici¹²⁴, kao i posebnim zakonima i podzakonskim aktima koje se odnose na rad ovih institucija, imaju nadležnost za pokretanje prekršajnog postupka i izricanje zaštitnih mjera ključnih za bezbjednost žrtve. **Potrebno je uložiti dodatne napore da se javnost informiše o ovim nadležnostima i načinima primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.**

Ispitanici skoro izjednačavaju ulogu nevladinih organizacija i centara za socijalni rad u zaštiti od nasilja (grafik 8), što ukazuje na aktivnu i vidljivu ulogu ženskih NVO u pružanju podrške ženama i djeci koji su preživjeli nasilje u porodici.

¹²³Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni list CG", br. 46/2010 od 6.8.2010. godine), član 5, propisuje nadležnosti institucija: "Organ uprave nadležan za policijske poslove (u daljem tekstu: policija), Organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom dužni su da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve u zavisnosti od stepena njene ugroženosti."

¹²⁴<http://www.gov.me/pretraga/110098/Potpisan-Protokol-o-postupanju-u-slucajevima-porodicnog-nasilja.html>

Grafik 7. Da li postoje institucije/organizacije kojima mogu da se obrate žrtve nasilja?

Grafik 8. Žrtve nasilja mogu da se obrate sljedećim institucijama/organizacijama:

Prema mišljenju 63,3% ispitanika, **nasilje u porodici se rijetko prijavljuje** nadležnim institucijama. Ispitanici u 30,7% smatraju da se nasilje u porodici ponekad prijavljuje, a svega 3,5% je istaklo da se prijavljuje često. **Odgovori ispitanika ukazuju da postoji svijest o tome da broj prijavljenih slučajeva ne odražava stvarni broj slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama.** Nasilje u porodici najčešće prijavljuje žrtva (48,3%) ili neko od članova porodice (23,2 %) - tabela 4.

Tabela 4. Nasilje u porodici najčešće prijavljuje:

	(%)
Žrtva	48,3
Član/članica porodice	23,2
Prijatelj/prijateljica	8,3
Komšije	12,5
Nepoznata osoba	4,0
Službeno lice/odgovorna institucija	2,3
Drugo	1,4

Stavovi ispitanika

Ispitanike smo upitali da tvrdnje navedene u tabeli 5, označe kao tačne ili netačne.

Tabela 5. Tvrdnje označene kao tačne ili netačne:

Redni broj		Tačno	Netačno
1	Žene vole nasilne muškarce	14,1	85,9
2	Muškarci vole nasilne žene	6,5	93,5
3	Žena zaslužuje da je muškarac udari ukoliko flertuje sa drugim muškarcem	22,2	77,8
4	Muškarac zaslužuje da ga žena udari ukoliko flertuje sa drugom ženom	16,2	83,8
5	Žena je sama odgovorna za nasilje nad njom, ako ne napusti nasilnu vezu	68,0	32,0
6	Muškarac je sam odgovoran za nasilje nad njim, ako ne napusti nasilnu vezu	70,4	29,6
7	Pretjerana ljubomora i posesivnost su znaci ljubavi	12,9	87,1
8	Nasilje je uzrokovano okolnostima i događajima van kontrole nasilnika	24,0	76,0

9	Žrtva sama izaziva nasilje svojim postupcima	25,1	74,9
10	Nasilje je neprihvatljivo u bilo kojoj situaciji	84,2	15,8
11	Nema vaspitanja bez batina	9,2	90,8

Rezultati u tabeli 6 pokazuju da najveći broj ispitanika pravilno ocjenjuje tvrdnje koje izražavaju stavove o nasilju. Međutim, detaljnije testiranje stavova ispitanika kroz ponuđene tvrdnje pokazuje da **15,8 % ispitanika smatra da postoje neke situacije u kojima je nasilje prihvatljivo (redni broj 10) i da svaki četvrti ispitanik, pretežno muškog pola, starosti od 18 do 30 i 51 do 60 godina smatra:**

- **da postoje situacije u kojima je fizičko nasilje opravdano** poput onih na koje se odnose tvrdnje 3 i 4. Stavovi građana u odnosu na ove tvrdnje ukazuju na nedovoljno postojanje društvene svijesti o tome da je fizički integritet jedne osobe neprikosnoven, bez obzira na pol i kontekst. Pored toga, nasuprot preovlađujućem opštem stavu ispitanika o neprihvatljivosti nasilja, jedan broj njih ga ipak toleriše u određenim situacijama, naročito kada su u pitanju partnerski odnosi u kojima dominira rigidnije shvatanje pozicije žene. Ženama se u ovim odnosima nameću strožija pravila ponašanja - 22,2 % ispitanika smatra da je fizičko nasilje opravdano ako žena flertuje, dok se prema muškarcima u istoj situaciji društvo odnosi sa većim stepenom tolerancije i sa manje osude (16,2%);
- **da je žrtva odgovorna za nasilje zbog njene/njegove nemogućnosti da napusti nasilnika/nasilnicu** (tvrdnje pod rednim brojevima 5 i 6), što je u suprotnosti sa stavom većine da je nasilje u porodici odgovornost društva (68,3%);
- **da je nasilje uzrokovano okolnostima i događajima van kontrole nasilnika** (tvrdnja pod rednim brojem 8) **i da žrtva sama izaziva nasilje svojim postupcima** (tvrdnja pod rednim brojem 9).

Dakle, značajan broj građana, uglavnom muškog pola, nastanjenih u urbanim sredinama, iz centralnog regiona Crne Gore, još uvijek opravdava nasilničko ponašanje i ne samo da amnestira nasilnika od odgovornosti za nasilje, već teret odgovornosti prebacuje na žrtvu. Ovakvi rezultati pokazuju nerazumijevanje uzroka i posljedica nasilja u porodici i nasilja nad ženama, kao i problema i teškoća sa kojima se suočavaju žrtve nasilja,¹²⁵ poput straha, gubitka samopoštovanja, osjećaja nemoći i emotivne zavisnosti, nedostatka podrške porodice i relevantnih institucija, nemogućnosti obezbjeđenja egzistencijalnih uslova itd. Evidentni su dvostruki aršini u odnosu na poziciju muškaraca i žena, s obzirom da **svaki četvrti ispitanik, uglavnom muškog pola, smatra da je nasilje nad partnerkom zbog flerta opravdano i da je žrtva odgovorna za nasilje, jer ga "izaziva svojim postupcima"**. Istovremeno, ukoliko žena odluči da napusti nasilnika, nameće joj se osjećaj krivice i sramote što nije sačuvala porodicu, pa je jasno da se u ovim okvirima uloga žene percipira kroz patrijarhalnu podjelu rodni uloga, koje ženu vide kao majku i čuvarku doma, bez prava na individualnost i samostalnost u donošenju odluka. Takvi stavovi oslikavaju nezavidnu socijalnu poziciju žena koje trpe nasilje u porodici i nedostatak socijalne podrške za napuštanje nasilnog partnera (vidjeti studiju slučaja).

Na skali od 1 do 5, anketirani su nasilje definisali prosječnim ocjenama prikazanim u tabeli 6. Oni se u potpunosti slažu da je nasilje šamar, udaranje, guranje (prosječna ocjena 4,31), prijetnja oduzimanjem djece i izbacivanjem iz stana (prosječna ocjena 4,26), kao i ponižavanje, uvrede, psovke (prosječna ocjena 4,25). Ispitanici nijesu pokazali istu sigurnost u odgovoru na pitanje da li je nasilje: kontrolisanje telefonskih poziva, i-mejlava, SMS poruka, (prosječna ocjena 3.30), kontrola kretanja (prosječna ocjena 3.57), ograničavanje

¹²⁵ Analiza rezultata istraživanja sa ženama žrtvama nasilja, str 62

komunikacije (prosječna ocjena 3,69). Navedeno može da upućuje na postojanje tolerancije na latentnije manifestacije nasilja i sklonost da se prepoznaju samo eksplicitni oblici nasilja u porodici.

Tabela 6. Nasilje je prema mišljenju ispitanika:

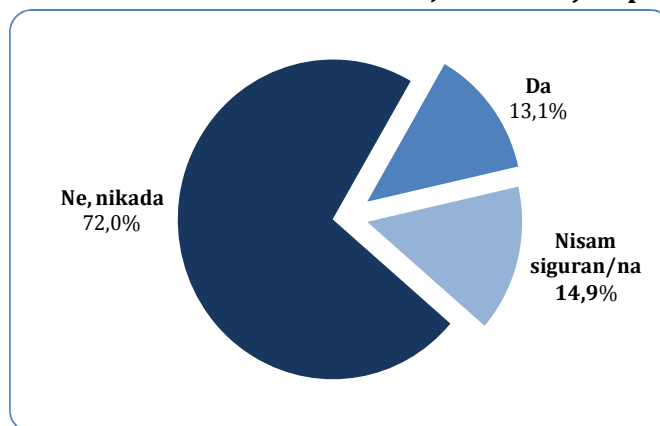
	Prosječna ocjena na skali od 1 do 5 (1 – uopšte se ne slažem 5 – slažem se upotpunosti)
Kontrolisanje telefonskih poziva i čitanje tuđih mejlova, SMS poruka, itd.	3,30
Kontrola kretanja	3,57
Ograničavanje komunikacije sa drugim osobama	3,69
Šamar, udaranje, guranje	4,31
Uništavanje lične imovine	4,07
Uskraćivanje sredstava za život	4,11
Ponižavanje, uvrede, psovke	4,25
Nebriga o ishrani, higijeni, odijevanju, zdravlju i obrazovanju djece	3,98
Uskraćivanje pomoći licu koje je bolesno, staro, ili je sa invaliditetom	3,96
Prikrivanje člana porodice sa invaliditetom (fizičkim, intelektualnim)	3,73
Prijetnje oduzimanjem djece i izbacivanjem iz stana	4,26
Uhođenje, praćenje	3,99
Izazivanje osjećaja nesigurnosti, ugrožavanje ličnog mira i spokojstva drugoj osobi	4,11
Iscrpljivanje radom, uskraćivanje sna i odmora	4,08

Ipak činjenica da je najveći broj ispitanika prepoznao oblike nasilja, uključujući i one suptilnije u suprotnosti je sa stavom da se „nasilje dešava van kontrole nasilnika“ za koji se opredjeljuje svaki četvrti ispitanik, pretežno muškog pola. To upućuje na zaključak da ovi **ispitanici uviđaju što je nasilje, ali ga istovremeno prihvataju kao kulturološko-patrijarhalni model ponašanja.**

Izloženost ispitanika nasilju u porodici

Na pitanje da li su u nekom periodu života bili izloženi nasilju u porodici, u 13,1% slučajeva građani su odgovorili potvrdno, dok su u 14,9% slučajeva naveli da nijesu sigurni (grafik 9). Nasuprot malom procentu onih koji su potvrdili da su lično bili izloženi nasilju, stoji podatak da svaki treći ispitanik poznaje nekog iz svog okruženja ko je iskusio nasilje. **Nizak procenat odgovora koji se odnosi na lično iskustvo sa nasiljem (13,1%) u suprotnosti je sa percepcijom ispitanika o rasprostranjenosti nasilja – čak 91,7% njih je izjavilo da je u Crnoj Gori zastupljeno nasilje u porodici.** Visok procenat građana koji nijesu spremni da otvoreno govore o svom iskustvu je pokazatelj da društveni kontekst u Crnoj Gori i dalje nije povoljan, te da društvo ne ohrabruje ljude da dijele svoje iskustvo i slobodno govore o njemu bez straha od stigme. **Ovo istraživanje takođe je utvrdilo da se građani često opredjeljuju da čute zbog nedostatka adekvatne institucionalne zaštite i tretmana.** (Vidjeti nalaze dubinskih intervjuua i fokus grupa.)

Spremnost da potvrde da su bili izloženi nekoj vrsti nasilja u porodici češće pokazuju osobe ženskog pola starosti od 18 do 30 godina i preko 50 godina. Ove ispitanice su iz urbanih područja, zaposlene ili penzionerke, nastanjene u centralnom i sjevernom regionu.

Grafik 9. Da li ste bili izloženi nekoj vrsti nasilja u porodici?

Pitali smo anketirane koji su istakli da su bili izloženi nekoj vrsti nasilja u porodici, koja vrsta nasilja u porodici je u pitanju. U najvećem broju slučajeva su izdvojili ponižavanje, uvrede, psovke (28,6%) i šamar, udaranje i guranje (22,7%) - tabela 7.

Ovi ispitanici su istakli da se nasilje desilo u užoj porodici – porodicu u kojoj su rođeni navodi 40,2% , a brak 29,0% ispitanika.

Tabela 7. Da, bio/bila sam izložen/izložena sljedećim vrstama nasilja u porodici:

	%
Kontrolisanje telefonskih poziva i čitanje tuđih mejlova, SMS poruka, itd.	8,6
Kontrola kretanja	7,8
Ograničavanje komunikacije sa drugim osobama	6,3
Šamar, udaranje, guranje	22,7
Uništavanje lične imovine	5,9
Uskraćivanje sredstava za život	3,3
Ponižavanje, uvrede, psovke	28,6
Nebriga o ishrani, higijeni, odijevanju, zdravlju i obrazovanju djece	0,7
Uskraćivanje pomoći licu koje je bolesno, staro, ili je sa invaliditetom	0,0
Prikrivanje člana porodice sa invaliditetom (fizičkim, intelektualnim)	0,0
Prijetnje oduzimanjem djece i izbacivanjem iz stana	3,7
Uhođenje, praćenje	4,5
Izazivanje osjećaja nesigurnosti, ugrožavanje ličnog mira i spokojstva drugoj osobi	5,2
Iscrpljivanje radom, uskraćivanje sna i odmora	2,6

Ispitanici ističu da je najčešće počilac nasilja u porodici suprug, bivši suprug i partner (sumirani procenti – 37,0% - tabela 8), otac (26,1%) i u 7,6% slučajeva majka. Detaljniji uvid u dobijene podatke pokazuje **da žene češće navode supružnika kao počilca; dok oca navode češće muškarci**. Interesentno je primijetiti da svaki deseti ispitanik na pitanje ko je počilac nasilja u porodici navodi druga, drugaricu, profesore, snahu, što dodatno ilustruje kako naši ispitanici percipiraju pojam nasilja u porodici i njegove okvire.

Muškarci se pojavljuju u značajno većem procentu kao počinioci nasilja u porodici i to najčešće kao muževi, partneri i očevi.

Tabela 8. Počinilac navedenog nasilja u porodici je:

	%		%
1. Suprug	25,0	2. Supruga	3,8
3. Bivši suprug	6,0	4. Bivša supruga	0,5
5. Partner	6,0	6. Partnerka	1,6
7. Otac	26,1	8. Majka	7,6
9. Sin	1,1	10. Kćerka	0,5
11. Brat	1,1	12. Sestra	0,5
13. Svekar	1,1	14. Svekrva	1,6
15. Tast	0,0	16. Tašta	0,0
17. Deda	0,5	18. Baba	0,0
19. Rođak	1,6	20. Rođaka	0,5
21. Drugo (drug iz škole, društvo, profesori)	11,4	22. Drugo (drugarica, koleginica, snaha)	3,3

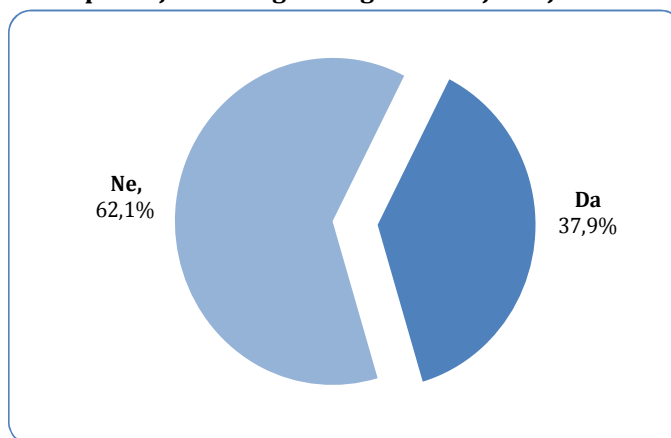
Rodne uloge u patrijarhalnom društvu doprinose da mnoge porodice prikrivaju problem nasilja u porodici. Nasilje, naizgled paradoksalno, kriju i žrtve, najčešće žene, što ima svoje korijene u patrijarhalnom vaspitanju koji ženi nameće odgovornost za održavanje skladnih porodičnih odnosa, pa se ona smatra odgovornom ukoliko u njima nema harmonije. To predstavlja dodatni pritisak na žrtve nasilja zbog čega se opredjeljuju da trpe. Ovo ispitanici objašnjavaju sramotom koju članovi porodice osjećaju.

Velika razlika u stavovima ispitanika **o prisutnosti nasilja u porodici i nasilja nad ženama u crnogorskom društvu (91,7%) i onih koji se odnose na lično iskustvo (13,1%) ukazuje na izbjegavanje „razgovora“ o nasilju koje se dešava u ličnom okruženju.** Ponavlja se sklonost ispitanika da lakše i preciznije daju odgovore na opšta pitanja koja za njih nemaju lični značaj.

Prisutnost nasilja u porodici u okruženju ispitanika

Anketirane smo pitali da li u njihovom okruženju postoje slučajevi nasilja u porodici za koje znaju. Njih 37,9% je istaklo da poznaju nekoga iz svog okruženja ko je žrtva nasilja u porodici, a 62,1% je negativno odgovorilo na ovo pitanje (grafik 10).

Žene češće navode da poznaju nekoga iz svog okruženja ko je žrtva nasilja u porodici. One su zaposlene, starosne dobi od 18 do 30 i 51 do 60 godina, žive u urbanim sredinama i centralnom regionu Crne Gore.

Grafik 10. Da li poznajete nekog iz svog okruženja ko je žrtva nasilja u porodici?

Detaljnijim istraživanjem dolazimo do saznanja da **svaki treći ispitanik sa preciznošću može da govori o nasilju koje su iskusile osobe iz njihovog okruženja** (npr. ko je žrtva, a ko nasilnik, u kakvom su odnosu, itd). **Dobijeni odgovori navode na pretpostavku da su se neki ispitanici opredijelili da o sopstvenom iskustvu govore kroz ulogu trećeg lica.** Analizom ove grupe ispitanika došli smo do podatka da su u pitanju žene, starosti od 18 do 30 i 41 do 50 godina, zaposlene i nastanjene u urbanim sredinama i centralnom regionu.

Ispitanici prepoznaju sljedeće oblike nasilja u porodici: ponižavanje, uvrede, psovke (23,3%), šamare, udaranje, guranje (22,7%), ograničavanje komunikacije sa drugim osobama i kontrolu kretanja (po 7,6%), izazivanje osjećaja nesigurnosti, ugrožavanje ličnog mira i spokojsva drugoj osobi (5,8%), kao kontrolisanje telefonskih poziva i čitanje tuđih i-mejl-ova ili sms-ova (4,5%). U 4,4% slučajeva ispitanici/ispitanice ne žele da govore o oblicima nasilja u porodici u okruženju.

Kao žrtvu nasilja u porodici anketirani su naveli komšinicu (43,2%), prijateljicu (19,7%) i rođaku (14,7%) - tabela 9.

Tabela 9. Žrtva nasilja u porodici je:

	%		%
1. Prijatelj	6,1	2. Prijateljica	19,7
3. Komšija	6,3	4. Komšinica	32,4
5. Kolega	1,9	6. Koleginica	6,1
7. Rođak	4,7	8. Rođaka	14,7
9. Drugo	4,1	10. Drugo	3,9

Počilac nasilja u porodici je u čak 64,2% slučajeva suprug, bivši suprug i partner. Pored njih su kao nasilnici najčešće prepoznati otac i sin (sumarno 15,2%, tabela 10).

Tabela 10. Počilac nasilja u porodici je:

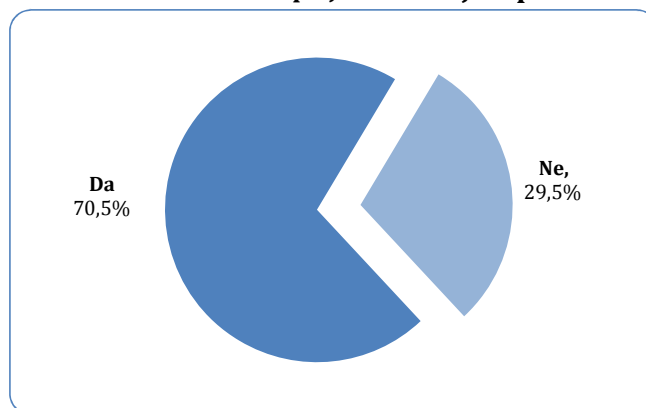
	%		%
1. Suprug	48,4	2. Supruga	4,3
3. Bivši suprug	8,1	4. Bivša supruga	0,0
5. Partner	7,7	6. Partnerka	1,7
7. Otac	7,9	8. Majka	1,5

9. Sin	7,3	10. Kćerka	0,6
11. Brat	2,8	12. Sestra	0,2
13. Svekar	2,4	14. Svekrva	4,5
15. Tast	0,2	16. Tašta	0,0
17. Deda	0,0	18. Baba	0,4
19. Rodjak	1,6	20. Rođaka	0,0
21. Drugo	11,4	22. Drugo	0,4

Sedam od deset ispitanika (70,5%) bi prijavili nasilje u porodici, dok njih 29,5% to ne bi učinilo (grafik 11). Relativno visok procenat lica koji bi prijavili nasilje u porodici je samo na prvi pogled ohrabrujući. Naime, od ukupnog broja anketiranih trećina (34,6%) bi prijavila nasilje u porodici u svakoj situaciji. Ostali bi to uradili samo pod uslovom da poznaju žrtvu nasilja (32,5%), ili da je žrtva član porodice (29,5%). Detaljnija analiza ispitanika koji bi prijavili nasilje pokazuje da su u pitanju češće osobe ženskog pola, od 18 do 30 i od 41 do 50 godina, zaposlene i nastanjene u centralnoj regiji. Upoređujući dobijene odgovore uočavamo da su oni ispitanici koji nasilje u porodici percipiraju kao društveni problem, a poznaju nekog ko je žrtva nasilja, najčešće spremni da prijave nasilje.

Oni koji ne žele da prijave nasilje u porodici (njih 29,5%, grafik 11) kao razloge za to navode da „žrtva sama treba da prijavi nasilje“, „neće biti efekta od prijave, jer se nasilje najčešće nastavi“, „ne žele da se miješaju u porodične odnose“, „ne žele da učestvuju u tuđim problemima“, „gledaju svoja posla, jer kasnije oni mogu biti okrivljeni zbog prijave“, „nemaju dokaza za nasilje, a osobe koje su maltretirane najčešće povuku tužbu“, itd. Ispitanici koji ne žele da prijave nasilje češće su osobe ženskog pola, starosti od 18 do 30 godina i od 51 do 60 godina, zaposlene. Navedeni **razlozi za neprijavlivanje ukazuju na nizak stepen povjerenja u efikasnost institucija, strah, patrijarhalno shvatanje porodičnih odnosa kao nečega u što se nipošto ne treba miješati, pa i sumnju u to da se problem nasilja u porodici može zaustaviti i prevazići.**

Grafik 11. Da li biste prijavili nasilje u porodici?

Ispitanici bi donirali vrijeme, novac ili stvari skloništu za žrtve nasilja u porodici (79,0%). Isto tako, **u 82,8% slučajeva su istakli da bi podržali kandidata/kandidatkinju na izborima koji je aktivan/aktivna u borbi protiv nasilja u porodici.**

Dio 4

ISTRAŽIVANJE SPROVEDENO SA ŽRTVAMA
NASILJA U PORODICI

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je realizovano na uzorku od 100 žena koje su se prijavile kao žrtve nasilja SOS-u iz Nikšića i Sigurnoj ženskoj kući u Podgorici.¹²⁶ Analiza dobijenih rezultata je koncipirana na način da se razumiju okolnosti u kojima nastaje nasilje u porodici, sagledaju specifičnosti nasilja i faktori rizika da do njega dođe. Zbog navedenog pošlo se od situacionih okolnosti, ličnih karakteristika žrtve, socijalnog okruženja i interpersonalnih odnosa.

Demografske karakteristike

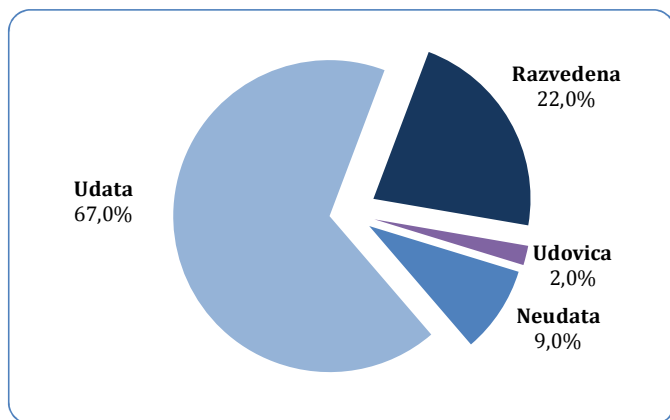
Žene žrtve nasilja u porodici najčešće su udate (67,0%), razvedene ili neudate (22,0% i 9,0% - grafik 12). Bračni status ispitanica je jedan od bitnih faktora izloženosti žena nasilju. Naime, dobijeni podaci pokazuju da od bračnog statusa žrtve često zavisi stepen izloženosti situacijama nasilja - šanse da bude izložena nasilju rastu kod udate žene, i u smislu intenziteta nasilja i vrsta nasilja, a značajno opadaju, i u intenzitetu i obliku, kod neudatih žena.

U 91,1% slučajeva ispitanice ističu da imaju djecu i to najčešće do 2 (60,9%) i od 2 do 4 djece (31,5%).

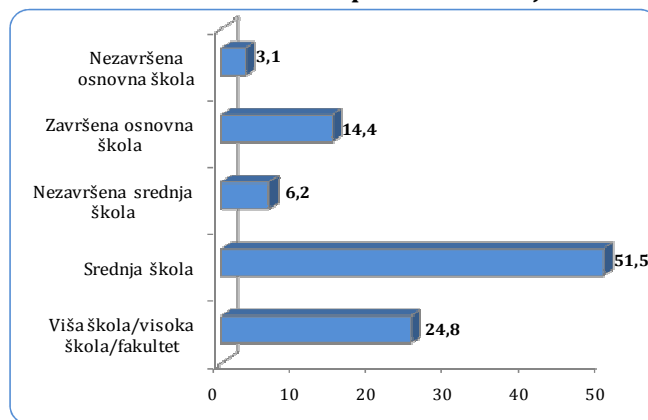
Podaci daju argumente u prilog tezi da je brak najčešći ambijent za praktikovanje i održavanje tradicionalnih rodni uloga, uslovljenih patrijarhatom, na štetu žene. Visok je procenat ispitanica (67,0% + 22,0%) koje su nasilje doživjele od strane bračnog partnera ili bivšeg bračnog partnera. Podaci pokazuju da se nasilje najčešće dešavalo u braku. S društvenog aspekta, porodica je prostor gdje je najteže uspostaviti društvenu ili formalnu kontrolu, što navodi na zaključak da nasilnici koriste brak kao mehanizam za sprječavanje kontrole nad njegovim nasilničkim ponašanjem. Detaljnija analiza u nastavku istraživanja pokazuje da su se prvi nasilni incidenti desili upravo nakon stupanja u brak (ovo navodi 45,0% ispitanica).

Kada je u pitanju građanski status navode da imaju državljanstvo (92,0%) ili status raseljenog lica (6,0%). Svaka druga ispitanica je sa završenom srednjom školom i svaka četvrta sa višom školom/visokom školom/fakultetom (grafik 13).

Grafik 12. Bračni status

Grafik 13. Stepen obrazovanja

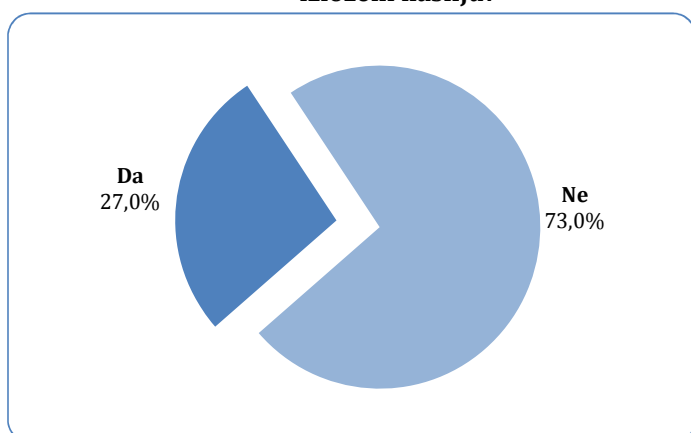
¹²⁶ Anketa sa žrtvama nasilja je realizovana u prostorijama SOS telefona i Sigurne ženske kuće kako bi se ispitanicama omogućilo da o svojim iskustvima govore otvorenije i uz veći stepen povjerenja

Ispitanice su navele da su u 45,0% slučajeva zaposlene i to najčešće u privatnom ili javnom sektoru (38,6% i 34,1%). Preostalih 55,0% ispitanica je nezaposleno i, kako navode, u „ulozi su domaćice“. Generalno, u crnogorskom društvenom kontekstu doprinos žene domaćice ekonomski se ne vrednuje, pa se žena, žrtva nasilja, sa „ulogom domaćice“ posljedično nalazi u dvostruko težoj situaciji. Bez ili sa ograničenim resursima žene u ovakvoj poziciji ne mogu, ukoliko izostane pomoć društva, napraviti održiv iskorak iz situacije nasilja. Dodatno, ne treba zanemariti okolnost da ukoliko je žena bez zaposlenja i žrtva je nasilja u porodici onda je i rizik od socijalne marginalizacije i izolacije gotovo izvjestan, što žrtve, bez zaposlenja, čini zavisnim od nasilnog partnera.

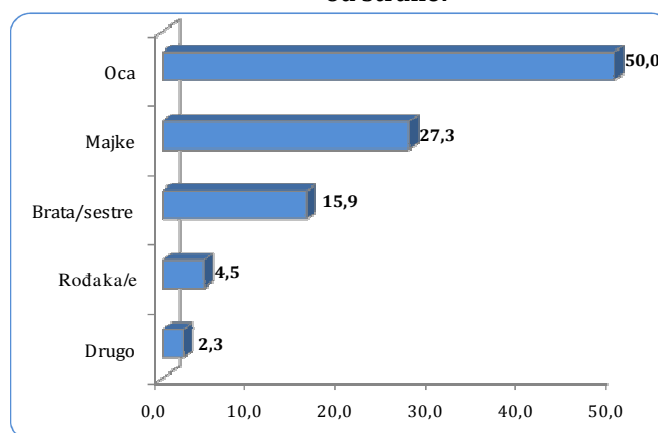
Istorija žrtve nasilja

Kada su u pitanju odnosi u primarnoj porodici, pokazalo se da je određeni procenat ispitanica odrastao u disfunkcionalnim porodicama u kojima su se dešavali nasilni incidenti. Na pitanje da li su u primarnoj porodici bile izložene nasilju, njih 27,0% je potvrdno odgovorilo (grafik 14). One su nasilje najčešće doživjele od oca ili majke (50,0% i 27,3%, grafik 15) i, kako su istakle, u pitanju je bilo psihičko ili fizičko nasilje (48,3% i 39,6%). Ovo pokazuje da je značajan postotak osoba koje su bile izložene nasilju u primarnoj porodici i da one češće od drugih biraju nasilne partnere. Ovako nasilni obrasci ponašanja imaju tendenciju da se progresivno prenose sa generacija na generaciju.

Grafik 14. Da li ste u primarnoj porodici bili izloženi nasilju?

Grafik 15. Da, bila sam izložena nasilju od strane:

Ekonomska situacija

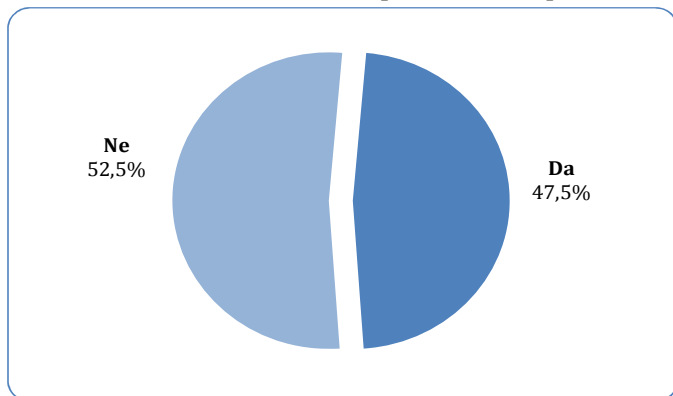
Svaka druga žrtva nasilja u porodici istakla je da nema sopstveni izvor prihoda (52,5%, grafik 16) i da je finansijski zavisna od muža ili MOP-a (36,6% i 20,7%, grafik 17). Navedeni podaci pokazuju da žene bez ekonomskih mogućnosti mogu teško same da se nose sa nasiljem, uzimajući u obzir da finansijski zavise od nasilnika.

Siromaštvo, ekonomska marginalizacija i nemoć žena, značajno participiraju kao faktori rizika od nasilja i njegovog trajanja. Dosadašnja iskustva u radu sa žrtvama pokazuju da socio ekonomski faktori bitno utiču na prolongiranje odluke žrtve o napuštanju nasilnika. Istraživanje pokazuje da žene, zbog ekonomske zavisnosti i nedostatka podrške porodice i prijatelja (11,1% i 8,2%) nikada nijesu tražile pomoć trećih lica za razrješenje situacije u kojoj se nalaze. Nespremnost žena žrtava da traže pomoć relevantnim institucijama ukazuje na činjenicu da ostaje nepoznat broj onih žena koje ćutke podnose nasilje i ostaju izložene višestrukim rizicima

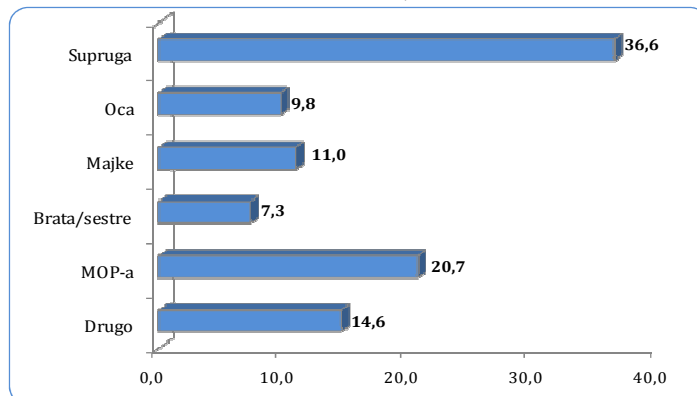
od nasilja. Ovo upozorava i ukazuje na potrebu da institucije sistema građanima i građankama Crne Gore moraju poslati jasnu i ubjedljivu poruku da je nasilje zakonom zabranjeno i kažnjivo.

Navedeno jasno ukazuje da crnogorsko zakonodavstvo treba da sadrži i odredbe za finansijsku podršku žrtvi, koja bi joj omogućila da se odvoji od nasilnika. Takve odredbe treba da budu sastavni dio Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji treba da se pojača proširivanjem sadržaja kroz predlaganje amandmana na Zakon.

Grafik 16. Da li imate sopstveni izvor prihoda?

Grafik 17. Finansijski zavisim od:

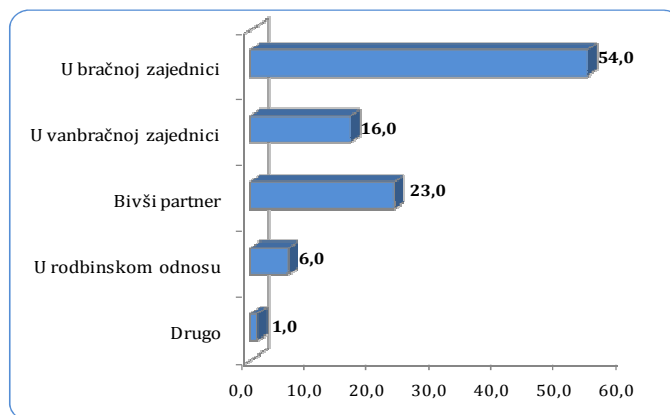
U 14,0% slučajeva ispitanice su istakle da posjeduju imovinu koja je u njihovom vlasništvu. Skoro tri petine ispitanica (58,2%) ističe da nasilnik ima kontrolu nad njihovim prihodima i/ili imovinom. Ovo dodatno pokazuje da žene, koje su ekonomski zavisne od nasilnog supruga ili drugih članova porodice, gube ličnu autonomiju usled oslabljenog ekonomskog integriteta. Ovi podaci zabrinjavaju s obzirom na visok procenat ispitanica koje ne rade ili nemaju siguran izvor prihoda, pa su pored toga što su osiromašene, u isto vrijeme i obespravljene.

Dobijeni nalazi istraživanja najbolje oslikavaju ekonomsku dimenziju žena žrtava nasilja i to da bez intervencije institucija one ne mogu obezbijediti elementarne egzistencijalne potrebe.

Iskustvo sa nasilnikom

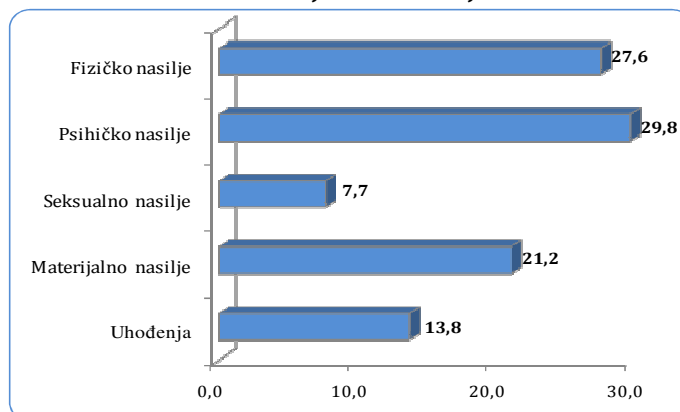
Ispitanice su istakle da sa nasilnikom žive u bračnoj zajednici (54,0%), ili da im je nasilnik bivši pratner (23,0%)- grafik 18. Navedeno pokazuje da je nasilje u zabrinjavajuće visokom procentu počinjeno od strane supruga, ali i da su pored nasilnog ponašanja žrtve nasilja i dalje ostale u bračnoj zajednici.

Dobijeni rezultati pokazuju da su ispitanice tokom boravka u braku ili vezi kontinuirano bivaju izložene nasilju - nasilno ponašanje je, prema njihovom navođenju, trajalo duže od 10 godina (33,3%), pet do deset godina (23,2%), ili jedne do pet godina (24,2%). Navedeni procenti upućuju na zaključak da se nasilje u porodici kontinuirano nastavlja i to sa višestrukim ponavljanjima.

Grafik 18. U kakvom ste odnosu na nasilnikom?

Prva nasilna situacija se, prema navođenju ispitanica, desila nakon stupanja u brak (45,0%), u vezi (17,0%) ili u nekim drugim situacijama (16,0%). Pod drugim situacijama podrazumijevaju: kada su počeli da žive zajedno, kada je suprug pronašao ljubavnicu, kada je napustila supruga, od rođenja, kada je sin postao punoljetan.

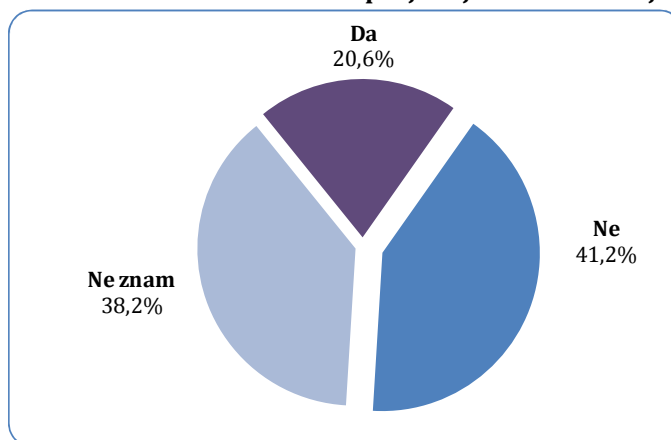
Žrtve nasilja najčešće su bile izložene psihičkom (29,8%), fizičkom ili materijalnom nasilju (27,6% i 21,2%) - grafik 19. Kada je u pitanju fizičko nasilje ističu da su najčešće zadobile lakše povrede (61,5%).

Grafik 19. Koja vrsta nasilja se desila?

Nasilje nad ispitanicama najčešće vrše muškarci, kao partneri ili kao očevi. Žene se u porodičnom partnerskom odnosu najčešće pojavljuju kao žrtve nasilja, dok se kao izvršiteljke nasilja prepoznaju majke.

Procjena rizika

Podaci koji se odnose na posjedovanje oružja su alarmantni - **svaka peta žena je istakla da nasilnik posjeduje vatreno oružje** (grafik 20) i da im je u 36,6% slučajeva prijećeno oružjem. Da su nasilnici upotrebljavali oružje tokom napada na njih navodi svaka četvrta ispitanica.

Grafik 20. Da li nasilnik posjeduje vatreno oružje?

U tabeli 11 su prikazani odgovori ispitanica, koji pokazuju da im nasilnici prijetе oružjem i ubistvom (36,6% i 71,7%). Svaka treća ispitanica navodi da je nasilnik pokušao da je ubije.

Tabela 11. Da li je nasilnik?

	Da	Ne
Prijetio oružjem	36,6	63,4
Upotrebljavao oružje u napadu	28,4	71,6
Pokušao da Vas guši/davi	59,8	40,2
Prijetio da će Vas ubiti	71,7	28,3
Pokušao da Vas ubije	33,0	67,0

Žene žrtve nasilja najugroženije su rizikom od ubistva u trenutku kada planiraju da napuste partnera ili kada su donijele odluku da to učine. Međutim, žene koje trpe hronično fizičko zlostavljanje od strane partnera su permanentno ugrožene, jer svako zlostavljanje i zastrašivanje može kulminirati ubistvom. U 78,9% slučajeva žene žrtve nasilja su istakle da je u posljednjih godinu dana fizičko nasilje eskaliralo po učestalosti i/ili intenzitetu što povećava rizik da one mogu biti ubijene.

Nasilje nad ženama i prijetnje ubistvom/pokušaj ubistva/ubistvo se kao problem ne razlikuju po svojim karakteristikama ili prirodi već po nastalom ishodu i iz tog razloga **kod svake treće žene, žrtve nasilja, postoji bojazan da bi ih nasilnik mogao ubiti**. U porodici u kojoj postoji i kulminira nasilje, fatalan ishod za žrtvu nasilja je gotovo uvijek moguć. Stoga je neophodno zabraniti kupovinu, korišćenje ili posjedovanje pištolja ili drugog vatrenog oružja onim licima koja su osuđena za kršenje mjera za zaštitu, ili za drugu vrstu krivičnog, odnosno prekršajnog djela u vezi sa nasiljem u porodici. Prilikom podnošenja prijave za nasilje neophodno je da odgovorno lice traži informacije i o posjedovanju vatrenog oružja, i ukoliko je odgovor potvrđan policija treba bez odlaganja da preduzme mjere za oduzimanje oružja. Zaštitne mjere treba da sadrže odredbe koje se odnose na posjedovanje i kupovinu oružja.

Žene, žrtve nasilja, navode da nasilnici kontrolišu njihove dnevne aktivnosti (74,7%), ljubomorni su (70,2%) i prisiljavaju ih na seksualni odnos (37,0%) - tabela 12. Ove rezultate smo upoređivali sa istraživanjem u Hrvatskoj (Ženska kuća) koji pokazuju da je svaka druga žena doživjela neku vrstu seksualnog nasilja.

Muškarci vrše nasilje usljed ljubomore i potrebe da kontrolišu partnerku, odnosno usljed težnje da održe dominaciju nad seksualnim životom i ponašanjem svojih partnerki.

Tabela 12. Da li nasilnik?

	Da	Ne	Bez odgovora
Prisiljava na seksualni odnos	37,0	42,0	21,0
Kontroliše većinu ili sve dnevne aktivnosti	74,7	25,3	-
Konstantno i/ili nasilno ljubomoran	70,2	29,8	-

U svega 10,2% slučajeva nasilniku je izrečena zaštitna mjera zbog ovakvog ponašanja.

Djeca i rizici nasilja kojima su izloženi

Svaka druga ispitanica navodi da nasilnik pokazuje nasilje prema djeci i to u vidu psihičkog i fizičkog nasilja (po 28,8%) ili zanemarivanja (22,9%). Evidentno je da nasilje u partnerskim odnosima ostavlja značajne posljedice i na djecu što svakako utiče na njihov dalji razvoj. Bitno je i istaći da se nasilje najčešće ne zaustavlja na jednog generaciji, već se prenosi kao uzor ponašanja na sljedeće generacije.

Preduzimanje mjera za razrješenje krizne situacije

Dvije petine žena, žrtava nasilja, (42,0%) je i ranije napuštalo nasilnika i to više od 15 puta (38,2%), tri puta (11,9%) ili četiri puta (9,5%).

U 81,0% slučajeva žene žrtve nasilja navode da su članovi njihove porodice znali za nasilje koje im se dešava i oni su u 29,1% slučajeva reagovali na način da su im ponudili zaštitu ili prihvatili žrtvu nasilja i njenu djecu (24,8%). Slučaj su prijavili policiji u 12% slučajeva ili sugerisali žrtvi da se strpi, smatrajući da situacija nije toliko ozbiljna, i da je to normalno (11,1%).

Kao što su pokazali nalazi istraživanja, ispitanice su izložene nasilju u porodici koje se u većem broju kontinuirano ponavlja. Iz tog razloga je bilo veoma važno saznati da li se ispitanice obraćaju institucijama i kakav je njihov odgovor na prijavljene slučajeve nasilja u porodici.

Skoro svaka druga žrtva nasilja (47,0%) je, zbog povreda tokom nasilja, tražila *medicinsku pomoć*. Uzroke za slabiju posjetu zdravstvenih institucija moguće je tražiti u nedostatku senzibilnosti zdravstvenog osoblja prema slučajevima nasilja u porodici ili nekoordinisanom odgovoru svih institucija koji će se uključivati i prepoznavati važnost zdravstvenih institucija u identifikovanju slučajeva nasilja u porodici. Takođe, od važnosti je uključivanje zdravstvenih institucija zbog dokumentovanja povreda uzrokovanih nasilnim ponašanjem za kasniji tok postupka.

Svaka druga žrtva nasilja je tražila neki vid pomoći *Centra za socijalni rad* i u svega 41,2% slučajeva im je pružena adekvatna pomoć. Razloge za ovako nizak procenat obraćanja Centru treba tražiti u postupcima i načinima pomoći koje pruža ova institucija.

58,0% žena, žrtava nasilja, direktno je podnijelo prijavu *policiji* za pomoć i zaštitu. Postavlja se pitanje koji su razlozi zbog kojih se žrtve nasilja ne obraćaju češće ovoj instituciji.

Ispitanice su istakle da je kao rezultat podnesene prijave pokrenut krivični ili prekršajni postupak (43,9% i 21,2%) ili da su upozorili nasilnika na nasilno ponašanje (u 10,2% slučajeva). Zabrinjava podatak koji pokazuje da 12,1% ispitanica ističe da nije pokrenut postupak, već da su odbacili prijavu, jer „nasilnik radi u

policiji“, „nema osnova za postupak, jer je samo slao prijeteće poruke preko telefona“, „nema elemenata krivičnog djela ili prekršaja za pokretanje postupka“, „policija više vjerovala nasilniku, jer je stariji čovjek“ itd. U preostalih 12,1% slučajeva žrtva nasilja je odustala od tužbe, jer se žrtva „vratila nasilniku“, „zbog djece odustala od prijave“, „emotivno zavisna od nasilnika“, „sažaljeva nasilnika, jer su ih pomirili rođaci“, „nasilnik prijetio samoubistvom“ i „obećao da će se promijeniti“.

Žene koje trpe višestruko i dugogodišnje nasilje najčešće ne vide izlaz iz svoje situacije. Neke od njih potvrđuju da im institucije nijesu pružile zaštitu koju su očekivale ili nijesu pokrenute zakonske mjere protiv nasilnika. Iz tog razloga se dešava da je žena prepuštena sama sebi, ili nasilniku protiv kojeg se ne pokreće postupak.

Žene koje su pretrpjele nasilje, a izbjegavaju da o tome govore i ne traže pomoć institucija, to rade usljed straha, osjećaja nezaštićenosti i napuštenosti od porodice, sramote koju osjećaju, te osuđenosti od zajednice i društva. Kada smo žene, žrtve nasilja, upitali zašto se ne obraćaju nadležnim institucijama za pomoć dobili smo sljedeće odgovore: zbog djece (17,1%), straha (14,9%), srama i neinformisanosti o pravima koja im pripadaju (po 13,6%).

Podaci o nasilniku

Jedan dio intervju sa ženama, žrtvama nasilja, odnosio se i na podatke o nasilniku. Rezultati pokazuju da je nasilnik najčešće oženjen, sa završenom srednjom školom i sa obezbijeđenim zaposlenjem.

Faktori koji povećavaju rizike od nasilja: problemi alkoholizma, zavisnosti od narkotika, kocke, itd. Ipak, u ovoj grupi faktora problemi alkoholizma i kocke prednjače kao najčešći prediktori nasilja u porodici. Ovo su potvrdili i dobijeni rezultati istraživanja koji govore da svaki treći nasilnik boluje od bolesti zavisnosti (alkoholizma ili kocke).

Dio 5

DUBINSKI INTERVJUI SA PREDSTAVNICIMA
RELEVANTNIH INSTITUCIJA

Dubinski intervjui su realizovani sa predstavnicima 15 relevantnih crnogorskih institucija¹²⁷, kako bi se sagledala njihova znanja, stavovi i praksa koju imaju kada je u pitanju problem nasilja u porodici i nasilja nad ženama u crnogorskom društvu.

Vodič za realizovanje dubinskih intervjua (vidjeti Anex) se sastoji iz nekoliko tematskih cjelina sa ciljem sagledavanja zaštite žrtve od nasilja, analize rizika situacije u kojoj se žrtva može naći, primjene zakonskog/normativnog okvira, procesuiranja i prevencije u suzbijanju nasilja i raspoloživosti podataka o nasilju u Crnoj Gori.

Zaštita žrtava od nasilja

Predstavnici intervjuisanih institucija postojeći *normativni i institucionalni okvir* (Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Krivični zakonik Crne Gore, Porodični zakon, Zakon o socijalnoj zaštiti, Zakon o ravnopravnosti, dr.) *za zaštitu od nasilja u Crnoj Gori* procjenjuju kao dobar. Prepoznat je značajan broj institucija koje se bave nasiljem u porodici – centri za socijalni rad, policija, tužilaštvo, pravosudni organi. Pored ovih institucija koje u najvećoj mjeri pružaju zaštitu žrtvama nasilja, intervjuisani prepoznaju značajnu ulogu NVO-a. Kako navode intervjuisani, „institucije i NVO-e je potrebno umrežiti da bi žrtva bila van domašaja nasilnika i da bi joj se pomoglo pri povratku u porodicu“. Relevantne institucije treba da osiguraju procesuiranje i kažnjavanje počilaca nasilja, usluge savjetovanja, jednokratnu socijalnu nadoknadu, zdravstvene preglede, kao i stručnu podršku psihologa i pedagoga. Međutim, konstatuje se i da institucije u praksi ne nude te vidove pomoći, pa se ovdje u većoj mjeri prepoznaje uloga NVO-a. NVO organizacije za žrtve nasilja obezbjeđuju emocionalnu podršku, smještaj i hranu, psihosocijalnu i pravnu pomoć, itd.

Žrtve nasilja utočište mogu potražiti u skloništima nekoliko NVO organizacija: Sigurna ženska kuća, Centar za podršku djeci u porodici iz Bijelog Polja i SOS telefon iz Nikšića.

Na dostupnim servisima podrške treba dodatno poraditi kroz obezbjeđivanje stručnog kadra, povezivanje relevantnih institucija i otvaranje novih skloništa za žrtve nasilja.

Intervjuisani iz Centra za socijalni rad primjećuju da „savjetodavne službe, specijalizovane za rad sa žrtvama i nasilnicima, nijesu na raspolaganju i ne postoje uslovi za izmještanje nasilnika iz porodice i smještaj žrtava“. U odnosu na ovo očekivanje predstavnika Centra, važno je naglasiti da je fokus novog zakona na **zaštiti žrtve i uklanjanju nasilnika iz kuće** čime je zakonodavac omogućio uslove za bezbjednost žrtve i njeno ostajanje u kući. Zakonodavac ne predviđa „uslove za izmještanje nasilnika“, osim u slučajevima kada se radi o obaveznom liječenju od zavisnosti. Zakon jasno ukazuje na mogućnost da se počiniocu može narediti da napusti kuću, stan ili neki drugi stambeni prostor, bez obzira u čijem je vlasništvu, kako bi žrtva i njena djeca ostali tamo bezbjedni.

Posebnu specifičnost u samom procesu tretiranja nasilja predstavljaju zaštitne mjere koje se odnose na zabranu približavanja nasilnika žrtvi. Iako su zakonski uređene, one su u praksi, prema riječima predstavnika *Područnih organa za prekršaje*, veoma problematične u smislu da je jako teško procijeniti određene elemente kao što je prostorna udaljenost i postojanje potrebe za zaštitnom mjerom.

Predstavnik Osnovnog suda navodi da često imaju situaciju da „oštećeni odbijaju da svjedoče na sudu, jer žrtva nije u mogućnosti da napusti bračnu

¹²⁷Ministarstvo pravde; Ministarstvo unutrašnjih poslova i Uprava Policije; Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo rada i socijalnog staranja; Područni organ za prekršaje, Bar; Područni organ za prekršaje, Nikšić; Ombudsman; Centar za socijalni rad (za opštine Podgorica, Cetinje, Danilovgrad i Kolašin); Centar za socijalni rad, Berane; Osnovni državni tužilac, Berane; Osnovni Sud, Podgorica; Vrhovni državni tužilac; Urgentni KBC; Dom Zdravlja, Podgorica; Vijeće za prekršaje i Područni organ za prekršaje, Podgorica.

zajednicu i samostalno organizuje život, pa prelazi preko nasilničkog ponašanja“. Vrlo često žrtve nasilja nijesu u mogućnosti da sarađuju u gonjenju počinitelaca bez adekvatne zaštite. Gdje je slučaj takav, svi napori moraju primarno adresirati hitnu potrebu žrtve za sigurnošću i bezbjednosti od nasilja u porodici.

Nadležnosti institucija, kada je u pitanju nasilje u porodici, date su sljedećim redoslijedom:

Uprava policije ima obavezu da, nakon primanja dojave o situaciji, izađe na lice mjesta kako bi „provjerila dojavu i prikupila potrebne informacije kao dokaz za rasvjetljavanje krivičnog ili prekršajnog djela“. Policijski službenici žrtve nasilja upute na zdravstveni pregled i neophodnu pomoć. Policija je dužna da spriječi dalje nasilje. Praksa nevladinih organizacija u radu sa žrtvama nasilja pokazuje da se ova obaveza ne sprovodi dosljedno i bez propusta. Tako, žene žrtve nasilja, ističu da prilikom pozivanja dežurne službe da izađe na lice mjesta i interveniše, službenici policije često odbiju zahtjev uz insistiranje da žrtva lično podnese prijavu u policijskoj stanici.

U procesu se kontaktira i *Osnovni državni tužilac* koji je ovlašćeni organ za gonjenje počinitelaca nasilnog djela koji u slučaju teških tjelesnih povreda propisuje krivičnu prijavu (Krivični zakon je precizno definisao kada postoji krivično djelo), dok u suprotnom policija podnosi prekršajne prijave (ukoliko se ocijeni da nema krivičnog djela). Žrtva nasilja je u mogućnosti da se direktno obrati Državnom tužiocu, a ukoliko se desi da se njena prijava odbaci tužilac je mora obavijestiti kako bi u roku od osam dana podnijela prigovor. Krivične prijave se dalje upućuju *Osnovnom sudu*, dok je za prekršajne zadužen *Područni organ za prekršaje*. Ukoliko žrtva strahuje da se vrati u kuću gdje je počinjeno nasilje, upućuje se u *sklonište za žrtve nasilja* (Sigurna ženska kuća u Podgorici i sklonište SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u Nikšiću). U slučaju zahtjeva, policija je dužna da obezbijedi pratnju žrtvi prilikom preuzimanja ličnih stvari, radi obezbjeđivanja privremenog smještaja.

Područni organi za prekršaje, prilikom ispitivanja žrtve, i po potrebi, mogu da angažuju sudskog vještaka medicinske struke koji daje stručan nalaz o stanju žrtve.

*Centri za socijalni rad*¹²⁸ su obavezni da formiraju stručni tim koji priprema plan pomoći žrtvi. Plan aktivnosti za pomoć žrtvi treba da bude u skladu sa izborom i potrebama žrtve. Kroz direktna iskustva u radu na zaštiti žrtava nerijetko se registruje paternalistički odnos institucija i službenika u odnosu na žrtvu i njenu volju. Stoga volja i saglasnost punoljetne žrtve treba da bude glavni faktor u donošenju odluka.

¹²⁸ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, član 11, Plan pomoći žrtvi

Intervjuisano lice iz CSR Berane je navelo da se oni “aktivnije uključuju u sam proces ukoliko se radi o žrtvi u čijoj porodici ima maloljetne djece, dok je u slučaju porodica bez djece ili sa odraslom djecom, njihovo učešće znatno manje”. Navedena praksa nije u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici koji daje važne ingerencije centrima za socijalni rad koji su dužni da bez odlaganja pruže potpunu zaštitu i pomoć svim žrtvama nasilja u porodici i da, u skladu sa svojim ingerencijama, koordiniraju proces pomoći u skladu sa potrebama i izborom žrtve. Navode i postojanje prakse da ukoliko u porodici ima djece angažuju se psiholozi, pedijatri i sociolozi koji obilaze porodicu, vode razgovore i nalaze dostavljaju Upravi policije. U njima opisuju događaje i iznose svoj stav o situaciji. Posebno se vodi računa o zaštiti duševnog razvoja maloljetnih lica i vrši se procjena njihove sposobnosti za svjedočenje.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, kao drugostepeni organ, vrši monitoring rada Centara za socijalni rad. CSR ovoj instituciji podnose godišnje izvještaje o radu u kojima su i podaci o aktivnostima koje sprovode za rješavanje problema nasilja u porodici. *Ministarstvo pravde* je u cjelokupan proces uključeno, tek normativno, kao obrađivač zakona.

Predstavnici gotovo svih institucija ističu da se njihovi zaposleni bave problemom nasilja u porodici na adekvatan način, ali da nemaju zasebno odjeljenje koje se bavi samo pitanjem nasilja. U Upravi policije se angažuje po jedan ili više službenika koji se bave isključivo problemima nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Intervjuisani iz tužilaštva i centara za socijalni rad navode da u svojim institucijama imaju osobe koje su “prošle obuke i seminare i koji su stručno osposobljeni za ovu oblast”. Međutim, propusti u radu institucija koji se dešavaju u praksi, često su rezultat nedostatka obuke predstavnika institucija kako o specifičnostima nasilja u porodici i nasilja nad ženama, tako i o zakonskim procedurama, posebno onim propisanim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Iz tih razloga neophodno je obezbijediti kontinuiranu, specijalizovanu i rodno senzitivnu obuku za sve ustanove koje se bave nasiljem u porodici i zaštitom žena od nasilja.

Svi intervjuisani ističu da odgovorna lica postupaju savjesno i u skladu sa zakonskim ovlašćenjima u radu sa žrtvama nasilja, kao i da je „njihova edukovanost na visokom nivou i da imaju senzibilitet za odgovornost koja se od njih očekuje“. Međutim, direktno iskustvo ženskih NVO servisa u radu sa žrtvama nasilja pokazuje da se princip tajnosti informacija krši i to od službenika policije i centara za socijalni rad. Pomenute institucije nerijetko zanemaruju rizik da se počinitelj može pojaviti kao neko ko predstavlja žrtvu, npr. „kao zabrinuti član porodice“, i da svojim činjenjem često pomogne da nasilnik locira žrtvu, tj. mjesto na koje se žrtva sklonila. Službenici pomenutih institucija, zanemarujući ili zaboravljajući princip

tajnosti ili povjerljivosti, nerijetko formalno djeluju na način da se obraćaju pisanim zahtjevima ženskim NVO servisima u kojima traže da budu informisani o mjestu gdje se žrtva nalazi, a sve „na zahtjev porodice“. Nažalost, ovakve negativne prakse demantuju gornju tvrdnju o edukovanosti i senzibilitetu odgovornih službenika i nameću zaključak da je edukacija i senzibilizacija službenika na temu nasilja u porodici potrebna. Niko u sistemu zaštite ne bi trebalo da otkrije mišljenja ili informacije koje su primili od žrtve ili o žrtvi, bez njenog pristanka, osim ako je to naređenje suda ili tužioca! Žrtve koje se nalaze u skloništima najčešće osjećaju strah od neposredne opasnosti za sopstveni život.

Zakon, takođe, jasno obavezuje odgovorne organe, ustanove i druga pravna lica na povjerljivost postupanja i određuje da se „ne smije“ objaviti informacija, bez izričite saglasnosti punoljetne žrtve. Takođe, povjerljivo lice ne može biti počinitelj nasilja. Stoga, brine činjenica da se dešava da pojedini službenici organa i ustanova, koji su dužni da se bave zaštitom od nasilja zaboravljaju da Zakon ima za cilj da obezbijedi mogućnost odvajanja žrtve od nasilnika i njenu zaštitu. Zaboravljajući na dužnost službenog postupanja u skladu sa Zakonom, lica zaposlena u institucijama na taj način omogućavaju nasilniku da nastavi sa ponašanjem kao što su praćenja, pojavljivanja u prostorije ženskih NVO, ostavljanje poruka ili poklona, telefoniranja žrtvi ili licima u NVO koje štite žrtvu, kao i drugim vidovima uznemiravajućeg ili prijetjećeg ponašanja prema žrtvi ili onima koje štite žrtvu. Ovakva uhođenja i ponašanja, a ne samo napad koji može biti rezultat ovog ponašanja, sama po sebi su oblik nasilja. Nasilnik, u trenutku kada ga žrtva napusti, preuzima određene korake i radnje sa ciljem da zaplaši ili prisili žrtvu (pratnerku, bivšu partnerku ili drugog člana porodice). Ove i ovakve radnje koje u sebi nose neposrednu opasnost mogu rezultirati napadom na žrtvu ili na one koje brane žrtvu. Iako sankcije za slučaj nesavjesnih i neodgovornih radnji postoje, u ovom trenutku, zahtjev prema institucijama da sankcionišu slučajeve neodgovornog i nesavjesnog postupanja službenih lica je bez rezultata. U praksi se, prema našim saznanjima, još uvijek nijesu desili slučajevi sankcionisanja službenika.

U procesu pružanja pomoći i zaštite žrtava nasilja u porodici sagovornici najčešće navode:

- ✓ nedostatak kapaciteta za privremeni smještaj žrtava (skloništa),
- ✓ odustajanja žrtava nasilja od procesuiranja prijave i
- ✓ nizak stepen svijesti kod ljudi da nasilje treba prijavljivati.

Kako bi se na adekvatniji način koordinirale aktivnosti u procesu pomoći i zaštite žrtve nasilja intervjuisani navode da su se u pojedinim opštinama formirali multidisciplinarni timovi (predstavници sudova, tužilaštva, policije, Kliničkog centra, Centra za socijalni rad, NVO organizacija, itd.) koji razmjenjuju mišljenja i stavove o konkretnim slučajevima nasilja.

Multidisciplinarni timovi su formirani u sklopu Centara za socijalni rad, neformalnog su karaktera i nemaju pravilnik o radu. Timovi su u pojedinim opštinama prestali sa radom ubrzo nakon što su i formirani. Osnivanje mješovitih, multidisciplinarnih timova je važno, ne samo za sprovođenje zaštite žrtava nasilja, već i za praćenje i unapređenje koordiniranog odgovora zajednice na nasilje, sa ciljem obezbijedivanja ljudskih prava i sloboda građana/građanki. Monitoring će pokazati neplanirane prepreke za efikasnu zaštitu žrtve od daljih prijetnji ili akata nasilja u porodici. Međutim, od stupanja na snagu Zakona monitoring istoga je izostao. Iz navedenih razloga potrebno je da se što prije reguliše formalno-pravni status multidisciplinarnih timova pri centrima za socijalni rad, definišu njihove nadležnosti, prava i obaveze.

Sa ciljem bolje zaštite žrtava nasilja, a na osnovu dosadašnjeg iskustva intervjuisanih, potrebno je sprovesti sljedeće mjere: obezbijediti finansijsku podršku institucijama/NVO koje se bave zaštitom žrtava nasilja, povećati smještajne kapacitete za žrtve nasilja, ubrzati donošenje i primjenu ključnih akata (zakonski i podzakonski akti, protokoli, strategije), kreirati savjetodavne službe kojima se mogu obratiti žrtve nasilja, u okviru svake od institucija povećati broj zaposlenih koji će se baviti problemom nasilja u porodici, pokrenuti i obezbijediti kontinuiranu medijsku kampanju sa ciljem jačanja svijesti stanovništva, edukovati učenike i studente o važnosti prepoznavanja i prijavljivanja nasilja u porodici, itd.

Većina intervjuisanih se slaže da podaci o broju krivičnih i prekršajnih prijava nijesu vjerodostojni pokazatelji stvarnog stanja, jer se, „zbog crnogorskog mentaliteta i sramote da o tome javno pričaju, nasilje ne prijavljuje u onom broju u kojem je zaista prisutno.“ Dosadašnje iskustvo intervjuisanih pokazuje da žene, žrtve nasilja, ne traže pomoć treće strane (nadležnih institucija, organizacija za zaštitu žena, porodice i sl.), zbog sljedećih razloga: ekonomska i emotivna zavisnost od nasilnika, tradicija „da žena treba da trpi“, vjera da će se nasilnik promijeniti, strah da nasilnik neće biti adekvatno kažnjen i da će izgubiti djecu, nepovjerenje u rad nadležnih institucija, itd.

Finansijska zavisnost i patrijarhalna sredina su najčešći uzroci zbog kojih žrtva oklijeva da potraži pomoć od trećih lica.

Analiza rizika situacije žrtve nasilja

Institucije, sa izuzetkom centara za socijalni rad, koje su uključene u istraživanje nemaju unaprijed definisanu praksu procjene rizika. Intervjuisana lica su navodila da „vrše analizu rizika uglavnom kroz izjave aktera nasilne situacije, ali nije identifikovano postojanje dokumenta ili liste pitanja koji su osnov za analizu rizika“.

Rizik situacije u kojoj se nalazi žrtva nasilja, u *Upravi policije* procjenjuju „na osnovu pokreta, izjava i ponašanja pri pomenu imena počinioca.“ Takođe, ukoliko „nasilnik tokom razgovora samo klima glavom, a anda ode

kući i ponovo poćini krivićno djelo, policija ima mogućnost da ga privede“. Treba napomenuti da ovu vrstu procjene ne vrše stručnjaci, već policijski službenici. Područni organ UP Berane prilikom analize uglavnom posmatra nasilnika i procjenjuje mogućnost da se djelo nasilja ponovi. Ono na što se obraća pažnja su osobine, materijalna situacija, porodićna situacija, zdravstveno stanje i sl.

Intervjuisani iz Područnih organa za prekršaje Nikšić i Bar navode da je procjena rizika “posao sudije koji sudi u određenom predmetu”. Predsjednik Područnog organa za prekršaje u Nikšiću je istakao da o pojedinim slučajevima raspravljaju na kolegijumu sudija i tom prilikom se “ulazi u ocjenu svih dokaznih sredstava i ocjenu drugih institucija i njihovih izvještaja.”¹²⁹

U *Vijeću za prekršaje* smatraju da bi jednu takvu analizu morala da uradi i njima dostavi policija, a da bi i mišljenje centara za socijalni rad znaćajno doprinijelo boljem sagledavanju ukupnog slućaja i porodićne situacije. U tom smislu smatraju da je potrebna bolja koordinacija između institucija i vidljivija uloga multidisciplinarnih timova koji postoje pri centrima za socijalni rad, sa ćijim aktivnostima nijesu upoznati.

Osnovna državna tužiteljka iz Berana istakla je da ova institucija procjenu rizika radi u saradnji sa policijom “uglavnom za lica koja su povratnici u nasilju u porodici.”

Intervjuisani iz *zdravstvenih ustanova* (Dom zdravlja i KBC) nijesu naveli postojanje prakse procjene rizika u ovim institucijama. Predstavnik Doma zdravlja navodi da ova institucija, u situacijama kada imaju pacijenta ili pacijentkinju o kojem nema ko da brine, obavještavaju Centar za socijalni rad.

Date izjave naših sagovornika, mogu da ukazuju da na nivou datih institucija ne postoji, utvrćena uniformisana procedura, niti adekvatni alati, tehnike i metode kojima bi se služila službena lica prilikom obavljanja svojih dućnosti.

¹²⁹Institucije koje se bave zaštitom

Ćlan 5

Organ uprave nadležan za policijske poslove (u daljem tekstu: policija), organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i djećje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organi ustanova koji se bave zaštitom dućni su da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu ųrtve u zavisnosti od stepena njene ugroćenosti.

Zakonski okvir

Postojeći zakonski, odnosno normativni okvir o zaštiti od nasilja u porodici u Crnoj Gori intervjuisani ocjenjuju kao sveobuhvatan, preuzet iz evropske prakse i pripremljen na način da obezbjeđuje traženu zaštitu. „Zakon je adekvatno pripremljen i obuhvata različite vrste nasilja u porodici“.

Svi intervjuisani su se složili da doneseni zakoni reflektuju stav da je nasilje neprihvatljivo i da se sa „definisanom kaznenom politikom sprečava da se desi nasilje u porodici i ne samo sudovi, već sve državne institucije veliki značaj tome pridaju“. Međutim, podatak o malom broju izrečenih zaštitnih mjera govori o lošoj primjeni gore opisane zakonske politike. Stoga, zabrinjava neusklađenost postojećih politika i praksi. Oni koji su dužni da sprovedu zakonske politike oklijevaju da kroz svoje odluke pošalju poruku o nultoj toleranciji nasilja u porodici. Iako zakon daje moć nedležnim institucijama da, na primjer, uklone nasilnika iz kuće, da nametnu mjere za sprječavanje nasilja, kako bi zaštitili građane i građanke Crne Gore, institucije i dalje ne koriste raspoložive mehanizme u skladu sa zakonskim mogućnostima.

Definiciju nasilja u porodici prema kojoj je „nasilje činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice bez obzira na mjesto gdje je učinjeno“ intervjuisani ocjenjuju kao „adekvatnu i potpunu, jer obuhvata sve aspekte nasilja i daje mogućnost uspješnog procesuiranja slučaja“. Iako naši sagovornici to ne sugerišu, smatramo da obim date definicije treba da bude proširen i na one koji se nalaze u intimnim partnerskim vezama, u skladu sa međunarodnim preporukama.

Potrebno je vrijeme da se prati trend nasilja u školama, porodici i poslu kako bi se ocijenilo trenutno stanje i u skladu sa tim reagovalo.

U Vijeću za prekršaje smatraju da je Zakon potrebno doraditi, naročito u dijelu koji se tiče novčanih kazni, gdje nema raspona, već je ista i za veće i za manje prekršaje.

Bezbjednost je u teoriji na prvom mjestu, ali je u praksi teško organizovati.

U Područnom organu za prekršaje, u Nikšiću, istakli su da su imali primjedbe na nacrt Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i oni su intervenisali prije usvajanja zakona, ali im nije uvaženo. Iz navedenih razloga smatraju da se treba posvetiti redovnom informisanju i edukaciji zaposlenih koji moraju biti upoznati sa Zakonom.

Imali smo na više od 30 članova nacrtu Zakona primjedbe koje u većini slučajeva nijesu uvažene.

Centar za socijalni rad Berane i Podgorica su institucije koje su direktno učestvovala u pripremi Zakona i prema njihovom navođenju *Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici* definisane su ključne nadležnosti institucija, što doprinosi kvalitetnijem radu.

Prema iskustvu Centara za socijalni rad „žrtva nasilja je na prvom mjestu, ali nije naglašena njena bezbjednost, već se Zakon u većoj mjeri bazira na mjerama i kaznama koje se moraju preduzeti u slučaju nasilja“.

Implementacija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i podzakonskih akata uslovljena je nizom faktora (kulturološki ambijent, demokratska svijest, politička kultura i socijalno-ekonomski uslovi) i uključenošću različitih institucija (npr. relevantna ministarstva, Centar za socijalni rad, Sigurna ženska kuća, SOS telefon, NVO organizacije koje se bave različitim pitanjima). Uspješnost implementacije je uslovljena spremnošću relevantnih institucija da se navedeni zakon primijeni i omogući sprovođenje izrečenih mjera.

U Ministarstvu rada i socijalnog staranja je navedeno da će se *formirati komisija (Ministarstvo rada i nevladin sektor)* koja će da prati implementaciju strategije i jednom godišnje podnositi izvještaj Vladi. Još uvijek nije formirana komisija, iako je Ministarstvo imalo zakonsku obavezu da ovaj organ uspostavi u februaru 2011. godine.¹³⁰ Za efikasan rad buduće komisije potrebno je unaprijediti postojeće znanje kroz organizovanje seminara i okruglih stolova gdje bi se govorilo o specifičnim slučajevima, međunarodnim standardima, kao i međusektorskoj saradnji, preventivnim i represivnim mjerama.

Predstavnici tužilaštva i centara za socijalni rad ističu da je teorijski i pravno definisan *način pružanja pomoći i zaštite žrtava od strane nadležnih organa*. Međutim, u praksi se „prepreke ogledaju u tome da se žrtva nema gdje smjestiti, posebno u slučaju kada nije moguće da žrtva ostane u primarnoj porodici“. Praksa Centara za socijalni rad pokazuje da su u pojedinim situacijama nedefinisane nadležnosti pojedinih institucija („u Upravi policije ne znaju uvijek kada je potrebna njihova asistencija, dok neka druga institucija ne zna da li je to njihova nadležnost ili ipak ne“) i iz tog razloga je potrebno više edukacije i uključivanja svih faktora koji su angažovani u sprečavanju nasilja u porodici.

Zaštitne mjere za sprečavanje i suzbijanje nasilja su „adekvatno propisane Zakonom i od skora se krenulo sa izricanjem zaštitnih mjera tako da se mora pratiti u kom pravcu će se odvijati“. Centri za socijalni rad navode da se mora detaljnije precizirati i opisati „koja vrsta zabrane prilaska je u pitanju – na koliko metara je zabrana prilaska, u koje vrijeme, itd.“ Područni organi za prekršaje smatraju da „mjere trebaju da budu represivnije, jer bi se ova vrsta nasilja represivnijim mjerama mogla značajno umanjiti“.

Nepoštovanje ZAŠTITNIH mjera povlači ličnu odgovornost i kaznu (zatvorsku do 6 mjeseci ili novčanu-150€).

Još jednom se prepoznaje da je za pozitivne rezultate neophodno obezbijediti ne samo adekvatnu pripremu zakona, već njegovo adekvatno tumačenje i primjenu. Nerijetko se stiče utisak nerazumijevanja primarne svrhe zakona i, iako se iz samog naslova zakona može naslutiti, njegov fokus. Primarna briga ovog zakona je bezbjednost žrtve i njene djece. Prepoznaje se važnost jezika, kako u zakonu, tako i u podzakonskim aktima, protokolima, kodeksima, pravilnicima, itd.

¹³⁰Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, član 40, Donošenje podzakonskih akata

Procesuiranje prijave protiv nasilnika

Žene žrtve nasilja rijetko donose odluku da podnesu prijavu protiv nasilnika i na „rješavanju ovog problema se mora raditi“. Iako, zakon daje mogućnost žrtvi da zatraži mjeru zaštite, zabrinjava to što se ti ionako rijetki zahtjevi nekada odbacuju kao neosnovani i bez dovoljno dokaza. Ovo obeshrabruje žrtve. Ovdje se postavlja pitanje da li zakon dovoljno jasno usmjerava odgovorne ustanove, institucije za sprovođenje zakona kako da postupaju po zahtjevu žrtve, i da li je hitnost postupka ili načelo hitnosti jasno definisano, kroz odredbe zakona. Ekonomska zavisnost podstiče nesigurnost kod žrtava i iz tog razloga „one trpe kontinuirani fizički i psihički bol i nasilnika prijavljuju kada osjete da su životno ugrožene“. U pojedinim slučajevima se dešava da je žrtva prijavila nasilnika, ali da odustaju od slučaja i opraštaju počiniocu u strahu od „partrijarhalne sredine koja zna da od žrtve napravi krivca“.

Nekada žrtve ne svjedoče, pa usljed nedostatka drugih svjedoka, tužilac je prinuđen da odustane od daljeg procesuiranja slučaja.

Kada je u pitanju *prikupljanje dokaza* za počinjeno nasilje, svega nekoliko intervjuisanih navelo je konkretne korake koje preduzimaju. Predstavnik Centra za socijalni rad je istakao da ova institucija „radi socijalnu anamnezu slučaja (podaci od žrtve i porodice, procjena ličnosti, uzrok nasilja, ekonomsko nasilje) koja bi mogla biti od koristi u procesu prikupljanja dokaza“. Nije bilo moguće utvrditi da li se to, i u kojoj mjeri, u praksi koristi. U cilju što efikasnijeg rješavanja slučajeva, ističe se značaj saradnje svih relevantnih institucija. Međunarodnim dokumentima je definisano da izjava žrtve treba da bude dovoljna za organ koji odobrava zaštitne mjere i da drugi dokazi ne bi trebali da budu neophodni.

Predstavnici područnih organa za prekršaje, sudova i tužilaštva smatraju da su *kaznene mjere za sankcionisanje nasilnika* u Crnoj Gori adekvatne i u skladu sa „težinom“ počinjenog djela. Sa ovim se ne slažu ostali intervjuisani, jer „visina i učestalost kazni se mora povećavati i to će imati najveći efekat“. Smatramo da kazne treba da rastu kako za ponovljena djela nasilja u porodici, tako i za ponovljeno kršenje zaštitnih mjera, čak i ako uključuju nizak nivo povreda. Ukoliko nasilnik više puta krši zabrane, onda krivične kazne treba da bivaju strožije za svaku ponovnu povredu naloga, odnosno mjere. Takođe, povećane kazne su nužne za ona djela koja su počinjena nad licima koja potpadaju pod član 3, stav 3 Zakona. Na taj način odgovorne institucije šalju poruku javnosti o nultoj toleranciji nasilja.

Prevenција u suzbijanju nasilja

U cilju efikasne prevencije u suzbijanju nasilja potrebno je raditi na podizanju svijesti građana o problemima nasilja, razviti programa za prevenciju od nasilja, unaprijediti razvoj normativnog okvira u oblasti zaštite, jačati saradnju relevantnih institucija i unaprijediti statistički sistem o nasilju.

Kada je u pitanju *informisanost građana i generalno javnosti o problemu nasilja*

u Crnoj Gori većina intervjuisanih smatra da je „javnost dovoljno informisana kroz kampanje koje promovišu borbu protiv nasilja“, ali isto tako ističu da postoji razlika u informisanju „onih koji žive na selu i u manjim sredinama u poređenju sa građanima koji naseljavaju veće gradove“.

Kao *odgovorni i relevantni akteri za prevenciju nasilja u porodici* najčešće su navedeni porodica i obrazovne institucije. U Ministarstvu pravde su istakli značaj Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

Većina intervjuisanih bi *prijavili učinjeno nasilje za koje saznaju u vršenju svoje nadležnosti bez obzira na odluku žrtve* „jer je to njihova zakonska obaveza“. Predstavnici Doma zdravlja i Ministarstva zdravlja su naglasili da su to već činili u prošlosti i da će i ubuduće tako postupati.

Rasprostranjenost nasilja

Na pitanje kakvim *statističkim podacima raspolažu kada je nasilje u porodici u pitanju*, većina intervjuisanih je potvrdilo da vode odgovarajuću statistiku koju razvrstavaju po polu, uzrastu i srodničkom odnosu između žrtve i počinioca. U Višem državnom tužilaštvu su potvrdili da su Zakonom o rodnoj ravnopravnosti institucije obavezne da vode statistiku i da su za nepoštovanje tih odredbi kazne jako velike.

Najčešće žrtve nasilja su žene srednjih godina i prosječnog materijalnog stanja. Često su žrtve nasilja djeca i oni se smatraju indirektnim žrtvama nasilja u porodici.

Počinioci nasilja su uglavnom muškarci, najčešće suprug, odnosno partner žrtve. Prema navođenju zaposlenih iz Centara za socijalni rad sve češće su žrtve nasilja maltretirane od strane svekrve i zaove. U rijetkim slučajevima se dešava da „muž prijavi ženu kao nasilnika“.

Dio 6

FOKUSNE GRUPNE DISKUSIJE

FOKUS GRUPA 1- Predstavnice građanki (Nikšić)

Grupa ispitanica, starosne dobi između 25 i 55 godina je u vidu fokusne grupne diskusije iznijela mišljenje i stavove o problemu nasilja u porodici. Na ovaj način željeli smo da saznamo da li je i u kojoj mjeri zastupljeno nasilje u porodici, koji su uzroci njegovog nastanka, ko su žrtve i nasilnici, kao i koje institucije trebaju da pomognu žrtvi nasilja.

Demografske karakteristike

Osam žena sljedećih sociološko-demografskih karakteristika je činilo grupu: tri žene su starosne dobi između 25 i 35 godina, dvije između 36 i 45 i dvije između 46 i 55 godina starosti. Obrazovni profil: pet sagovornica srednjeg obrazovanja, jedna višeg i dvije visokog obrazovanja. Sagovornice imaju sljedeće bračno iskustvo: dvije su udate, tri razvedene i tri neudate. Tri sagovornice su ekonomski nezavisne, a njih pet su ekonomski zavisne.

Prepoznavanje fenomena nasilja u porodici

Predstavnice ženske populacije porodicu percipiraju kao vrlo bitnu, a, kako ističu, od žene se puno očekuje. Partnerski odnos, unutar porodične zajednice, vide kao vrlo zahtjevan za ženu imajući u vidu obaveze i tradicionalne funkcije koje joj „pripadaju“.

Kod sagovornica postoji jasno izgrađen stav i percepcija o prisutnosti problema nasilja u porodici što se nedvosmisleno zaključuje iz njihovih komentara i izdvojenih izvoda razgovora.

„Ćuti se još uvijek. Svi znamo da postoji, ali se ćuti“.
(50 godina, razvedena, jedno dijete, privatnica)

Sagovornice u diskusiji prepoznaju postojanje problema nasilja kako na opštem nivou - nivou čitavog društva, tako i na mikroplanu – u svojim porodicama i njenom okruženju. Istog su mišljenja da je nasilje česta i „raširena“ pojava, ali da se o njemu mnogo ne priča. Nasilje koje muškarac vrši nad ženom objašnjavaju kao „čin dominacije i kontrole nad partnerkom, njenim načinom života i ponašanjem“. Dalje navode da muškarci nasilje „doživljavaju kao pravo da njome raspolažu i iz ljubomore“.

Razmišljajući o uzrocima nasilja sagovornice navode da, u Crnoj Gori, žena još uvijek funkcionise rukovodeći se ulogama koje joj nameće tradicionalni model vaspitanja. Ženska djeca se vaspitavaju da budu nježne, požrtvovane i poslušne. Ukoliko porodica ne „funkcioniše“ onda je to ženina greška, jer je porodica polje njenog djelovanja. Sagovornice pravilno primjećuju da u Crnoj Gori još uvijek ne postoji svijest da je za funkcionisanje braka potrebno dvoje koji imaju jednaka prava, ali i jednake odgovornosti za ono što se dešava unutar porodice.

Kada žena koja je izložena nasilju prijavljuje nasilje, imajući u vidu još uvijek dominantan model vaspitanja, ona „priznaje krivicu“. Vrlo često žena žrtva nasilja sebe krivi za nasilje koje trpi, jer nije bila dovoljno vješta ili mudra da spasi brak. Taj osjećaj krivice joj najčešće nameće porodica i okruženje.

Sa druge strane, sagovornice smatraju da je žena, žrtva nasilja, svjesna da neće dobiti pravu zaštitu i podršku od institucija i zato oklijeva da prijavi nasilje. Izostajanje pomoći od strane institucija i negativna iskustva mnogih žena u kontaktu sa njima, vide kao objašnjenje zbog kojih se mali broj žena odluči da prijavi nasilje.

Iako to precizno ne ističu, sagovornice osjećaju i u razgovoru opisuju patrijarhalnu prirodu rodne socijalizacije i njenih rigidnih normi.

Manifestovanje nasilja u porodici

Učesnice su spontano, kroz razgovor, identifikovale različite vidove nasilja u porodici:

Fizičko nasilje precizno opisuju kao nasilje koje se kreće od „gurkanja“ do „prebijanja“. Takođe ga percipiraju kao najočigledniji vid nasilja. *Psihičko nasilje* opisuju kao „teže od fizičkog“. Zastrašivanje i psihičko maltretiranje žene je za druge nevidljivo, a za ženu je posebno štetno.

„Sve smo žrtve psihičkog nasilja“

Verbalno nasilje zajedno sa psihičkim, učesnice doživljavaju kao nasilje kojem su sve žene izložene.

„Sve smo mi bile žrtve uvreda upućenih od nekog muškarca“
(44 godine, udata, dvoje djece, nezaposlena)

Pozitivno iznenađuje da žene prepoznaju i priznaju da je seksualno nasilje veoma prisutan oblik nasilja u porodici. Jasno ga definišu i daju objašnjenja zašto ovaj oblik nasilja mali broj žena priznaje kao nasilje. Naime, dok se sa jedne strane (najčešće strane muškarca) seks u braku tretira kao bračna obaveza, sa druge strane žene ga „koriste kao sredstvo kojim kupuju mir“.

„Kada žena na taj način zadovolji muškarca, on je, bar na kratko, ostavi na miru.“ (31 godina, udata, dvoje djece, nezaposlena)

Odgovornost institucija za rješavanje problema nasilja

Sagovornice problem nasilja u porodici definišu kao „društveni problem koji se ne smije tretirati kao problem vezan isključivo za porodicu“. One primarno prepoznaju policiju i centre za socijalni rad kao nadležne za rješavanje problema. Grupa posebno naglašava neosjetljivost pojedinaca u nadležnim institucijama za žrtve nasilja (policija, centri za socijalni rad, bolnice).

Učesnice fokus grupe navode da njihova znanja o radu institucija ne potiču iz ličnog iskustva, već prenose iskustva osoba iz bližeg okruženja, uglavnom prijateljica. Dalje, pokazuju da znaju da je nasilje u porodici krivično djelo, međutim pokazuju nezadovoljstvo zbog kazni koje smatraju blagima. Zabrinjava i to da nijedna učesnica u diskusiji nije upoznata sa novousvojenim zakonskim rješenjima o nasilju u porodici, tj. njegovim zaštitnim mjerama. Jedna od sagovornica u tom smislu navodi primjer iz okruženja kojim ilustruje problem nedostatka adekvatnih mjera u okviru kojih bi nasilnici korigovali svoje ponašanje i odnos prema porodici.

U ovom dijelu diskusije, većina sagovornica pokazuje kolebanje ili neodlučnost kada je riječ o preuzimanju određenog stepena odgovornosti na ličnom nivou u vezi prijavljivanja nasilja u okruženju. Sagovornice na nivou opšte priče vrlo dobro prepoznaju i definišu nasilje, ali na nivou lične odgovornosti ili praktičnog djelovanja evidentna je barijera. Brine činjenica da većina učesnica ne bi bila spremna ili ne zna da li bi pomogla žrtvi tako što bi prijavili nasilje u porodici. Ovim postaje očigledno da grupa nije spremna da prevaziđe pravila ponašanja patrijarhalne zajednice.

"Teško bih se usudila da prijavim".
(53 godine, udata, nezaposlena)

Sagovornice, nadalje, daju značaj vaspitanju djece u porodici, posebno muške djece. U ovom dijelu diskusije, one su pokazale ambivalentan stav prema ženi što nije u pozitivnoj korelaciji sa prvim dijelom diskusije. Naime, ovdje su učesnice pripisale potpunu odgovornost ženi i upale u zamku, odnosno zabludu vezanu za temu patrijarhalnih rodni funkcija žene. Takođe, odgovornost i krivicu za prenošenje tradicionalno-patrijarhalnog načina vaspitanja pripisuju ženi, kao i teret uspostavljanja tolerancije i principa ravnopravnosti. Na ovaj način učesnice su pokazale da roditeljstvo intimno doživljavaju kao jedan od najvažnijih socijalnih zadataka rezervisanog za žene. Kontradiktorno, sagovornice pripisuju ženi - majci moć kojom može da demontira patrijarhalne obrasce rodne socijalizacije djece, posebno koncept „muškosti“ u procesu vaspitanja.

Zašto žene trpe nasilje u porodici?

"Razmišljam i da ga prijavim...ali onda se prisjetim da će njih dvije sutra porasti... Ne dvoumim se zbog sebe. Baš me je briga, ali zbog njih dvije odustanem, da sutra ne upiru prstom i kažu: „To su one! Njihovog tatu je odvela policija“."

U fokusnoj diskusiji su se mogli čuti različiti stavovi o tome zašto žene trpe nasilje. Navodimo ih:

- ✓ zbog straha od odbacivanja iz zajednice u kojoj žive i straha da će ona kao žrtva i njena djeca sutra nositi sramotu;

"Ako se razvedemo na djecu prelazi taj dio priče, ulične, tradicionalne priče". (58 godina, neudata, nezaposlena)

- ✓ zbog ekonomske zavisnosti od muškarca;
- ✓ neinformisanosti;
- ✓ niskog nivoa samosvjesti žene;

*"Ja mislim da je u našoj sredini dosta žena kojima ne možete otvoriti oči".
(38 godina, neudata, nezaposlena)*

- ✓ zbog straha od prekora i odbacivanja od strane roditeljske porodice.

Položaj žena pripadnica manjina

Sagovornice su upoznate sa činjenicom da u lokalnoj zajednici žive žene koje su marginalizovane dvostruko, najviše zbog toga što su žene unutar patrijarhalno ustrojene manjinske zajednice, a koja je u odnosu na većinsku populaciju, društveno marginalizovana na svim nivoima: prostornom, političkom, kulturnom, obrazovnom. U takvim okolnostima, nasilje nad ženom se manifestuje na najgrublje načine i podrazumijeva vjerovanja ili običaje da muškarac ima pravo da apsolutno raspolaže i kontroliše ženu svim sredstvima.

“Što se romske zajednice tiče tu, na prvom mjestu, žene još uvijek ne prepoznaju koji su to vidovi nasilja, vlada veliki patrijarhat. U romskoj porodici žene svakodnevno trpe i psihičko i fizičko nasilje... Romkinje su neobrazovane, nezaposlene...imaju puno djece... Djevojčice se rano udaju, prodaju ih... One postaju robovi u kući...”

FOKUS GRUPA 2 – Predstavnici NVO sektora (Podgorica)

Učesnici su u vidu fokusne grupne diskusije iznijeli mišljenje i stavove o problemu nasilja u porodici. Ovim putem željeli smo da saznamo na koji način učesnici prepoznaju fenomen nasilja u porodici, sagledamo uzroke njegovog nastanka, kao i da sagledamo način funkcionisanja relevantnih institucija u rješavanju problema porodičnog nasilja.

Demografske karakteristike

Grupnom diskusijom obuhvaćeno je šest pripadnika NVO sektora sljedećih sociodemografskih karakteristika: dva muškarca i četiri žene, starosne dobi od 22 do 50 godina.

Prepoznavanje fenomena nasilja u porodici

Predstavnici NVO sektora imaju izgrađen stav i percepciju o prisutnosti problema nasilja u porodici, kao i o činjenici da su žene i djeca najčešće žrtve nasilja. Prema njihovom navođenju potrebno je da se društvo „aktivnije pozabavi ovim problemom, jer su djeca ta koja trpe najteže posljedice odrastanja u porodici u kojoj je nasilje svakodnevna pojava“.

“Naravno da ima porodičnog nasilja i ono je široko rasprostranjeno.”

Porodica je mjesto u kojoj se formiraju rodne uloge muškarca i žene, dok je patrijarhat “sistem” koji se prenosi sa generacije na generaciju i po tom modelu, ako se desi nasilje, “krivac ili izazivačica” uvijek je žena.

“U porodici žene uče da budu dobre i fine supruge koje „štrikaju”. Žena mora da bude mirna, da čuti i sluša, i kao takva ona je “najbolja”.

Kada je riječ o fenomenu nasilja u porodici učesnici nedvosmisleno prepoznaju značaj NVO sektora u razotkrivanju njegovih pojava, uzroka i posljedica. U ovom dijelu diskusije učesnici posebno akcentuju ulogu ženskih organizacija u procesu identifikacije i ukazivanja na oblike manifestacije problema, kao i u buđenju svijesti javnosti da nasilje u porodici postoji i da se ne smije tolerisati i smatrati isključivo porodičnim problemom.

“To nije više tabu tema. Zahvaljujući svim ženskim organizacijama koje se bave pitanjem nasilja nad ženama i djecom, definitivno, čini mi se, da je naše društvo zajedno sa civilnim sektorom, u većoj mjeri zainteresovano za ovaj problem.”

Ističe se zapažanje jedne predstavnice NVO, sa čijim stavom su se ostali složili, da u Crnoj Gori postoji svijest o postojanju fizičkog nasilja, ali da se drugi vidovi nasilja kao što su psihičko, ekonomsko i verbalno nasilje veoma često ne primjećuju ili uopšte ne percipiraju kao nasilje.

“Psihičko nasilje žene ne doživljavaju kao nasilje”.

Zašto žene trpe nasilje u porodici

Jak uticaj tradicije i patrijarhalno uslovljene rodne uloge utiču da sve ono što se dešava u porodici ostaje između "četiri zida", jer je žrtve nasilja sramota ili ne žele da priznaju da su izložene nasilju.

"U Crnoj Gori je sramota da žena prijavi svog muža. Sramota je i za familiju i za djecu (kako će ih gledati u školi)".

Učesnici su spontano, kroz razgovor, identifikovali različite razloge neprijavlivanja nasilja:

- ✓ strah od reakcije nasilnika, mogućnost da budu odbačeni od šire porodice i prijatelja,
- ✓ dilema da li će institucije reagovati u zakonski predviđenim okvirima,
- ✓ neadekvatna primjena zakona i propisanih sankcija koje nijesu na nivou na kojem bi trebale da budu,

"Znam da je Zakon donesen, ali imamo problema sa njegovom implementacijom i prilično malim brojem ljudi u policiji koji su zaduženi za slučajeve porodičnog nasilja",

- ✓ ekonomska zavisnost od nasilnika.

"Mislim da bi žene češće prijavljivale nasilje ukoliko bi imale bolju ekonomsku osnovu – stan, posao, itd."

Aktivnosti institucija u procesu rješavanja problema nasilja u porodici

Iz razgovora sa predstavnicima civilnog društva može se zaključiti da, učesnici nasilje u porodici pravilno percipiraju kao društveni problem, što posljedično implicira odgovornost države prema žrtvama takvog nasilja. Očekivanja pojedinih učesnika fokus grupe „da žrtva treba samoinicijativno da traži izlaz iz nasilja i da uzme sudbinu u svoje ruke“, navodi na zaključak da grupa misli da ishod ili rješenje problema nasilja sa kojim se žrtva suočila zavisi od sposobnosti i snage same žrtve. Izostaje jasan stav da li je država primarno dužna i odgovorna da zaštiti sve svoje građane od nasilja u porodici, bez obzira na njihove sposobnosti ili mogućnosti da iniciraju rješenje. Ovo je posebno važno u kontekstu zaštite upravo onih lica koja nijesu u stanju da iniciraju i traže pravdu za pretrpljene štete od nasilja – npr. djeca, starija i nemoćna lica. Grupa dalje iznosi mišljenje da primjena donesenog Zakona o porodičnom nasilju prvenstveno **zavisi od žrtve nasilja** ili relevantne institucije pod uslovom da „žrtva preduzme određene korake“. Međutim, tokom dalje komunikacije koja se odnosila na uzroke neprijavlivanja nasilja, učesnici zaključuju da je žrtva nasilja najčešće obespravljena, izolovana ili da joj najčešće nijesu dostupne informacije, servisi ili podrška. Učesnici dalje navode da je podrška relevantnih institucija i NVO sektora neophodna, ali kako ističu „u pitanju je dugotrajan i iscrpljujući proces kako bi se žrtve nasilja edukovale, osnažile i u većoj mjeri informisale“. Trenutna društvena situacija, prema navođenju sagovornika, kreira "nesvjesnost društva" o ovom problemu.

"Ukoliko je žrtva nasilja uradila sve što je u njenoj moći, onda sve zavisi od relevantne institucije."

Dilemu o tome da li institucije na adekvatan način odgovaraju na problem nasilja u porodici sagovornici iznose stav da "ima pomaka", ali ipak primjećuju da je „u radu institucija problematično to što nedostaju stručni profili, što su preopterećeni - veliki broj predmeta pokriva mali broj zaposlenih, kao i to što su izloženi „burn out” sistemu.“ U daljem lancu je potrebno obučiti medicinske radnike, tužilaštvo i sudstvo, i novinare koji će da izvještavaju o slučajevima nasilja u porodici.

Pozitivno je da učesnici zaključuju da nasilje u porodici treba prijavljivati i „ne treba zatvarati oči ni onda kada se neposredno nađemo u takvoj situaciji, jer kao pojedinci i kolektiv moramo iskoristiti sva raspoloživa sredstva da podstičemo građane da ne okreću glavu ili da ne ćute, jer na taj način samo štite nasilnika“.

Dio 7

STUDIJE SLUČAJEVA

STUDIJA SLUČAJA 1: Nasilje nad migrantkinjama¹³¹ i pripadnicama manjina

Uvod u problem

Žene su pogođene nasiljem u porodici bez obzira na njihov rod, godine, etničko porijeklo, socijalni status, naciju ili religiju. Nasilje u porodici nije sporadična pojava, to je pojava koja je široko rasprostranjena i učestala, ali čije se prave razmjere u Crnoj Gori još uvijek ne znaju ili ispituju. Da bi se razumio intenzitet i rasprostranjenost nasilja kojem su migrantkinje i pripadnice manjina izložene, neophodno je sagledati sve dimenzije njihove nejednakosti: na koji način se pojavljuje marginalizacija, na koje društvene barijere nailaze, kako one utiču na rizik i pojavu nasilja, kakav je odgovor institucija na njihove potrebe i kakav je ishod.

Istorija slučaja

F. D. je strana državljanka. Bila je udata za crnogorskog državljanina. Ima 38 godina i majka je šestogodišnjeg dječaka. Ilegalno boravi u Crnoj Gori i veoma loše govori naš jezik. U braku ispunjenom nasiljem provela je skoro osam godina. Supruga je upoznala u Rusiji, gdje su oboje živjeli i radili. U međuvremenu su dobili sina i nastanili se u Crnoj Gori, u kući čiju su gradnju zajedno finansirali tokom boravka u Rusiji.

Prvi nasilni incidenti od strane supruga počeli su nakon rođenja sina. Nasilje je eskaliralo po dolasku u Crnu Goru. Jednom je od fatalnih posljedica prebijanja spasio muževljev stric. Iako se više puta obraćala policiji, sve se završilo na njihovim upozorenjima suprugu. Bojala se da će biti osuđena i deportovana iz Crne Gore. Njen najveći strah je bio da će joj suprug oduzeti sina, jer joj je često time prijetio.

Kancelariji SOS-a Nikšić obratila se februara 2010. godine, u završnoj fazi brakorazvodne parnice, u trenutku kada je suprug protiv nje pokrenuo krivični postupak za nasilje u porodici. Tome je prethodio incident u kome je vidno alkoholisan nasilnik, sa povredama na licu došao kući i počeo da vrijeđa F. D. Ona je, znajući da verbalno nasilje može brzo preći u fizičko, pozvala policiju. Kada su policajci došli, nasilnik je F. D. optužio da je nasilna. Izjavio je da mu je ona nanijela povrede na licu. Policija mu je povjerovala. Oboje su priveli u stanicu da daju izjave. F. D. daje izjavu bez prisustva tumača, iako slabo razumije i ne govori jezik. U naredna dva dana njen suprug je podnio još dvije prijave protiv F. D.

U policiji izjavljuje da je F. D. psihički nestabilna, bolesna i opasna po okolinu. Podnosi i tužbu za razvod braka u kojoj traži starateljstvo nad djetetom i angažuje advokata. Za to vrijeme F. D. je bez pravnog zastupnika, a postupci protiv nje se vode bez tumača. Pravnu pomoć je dobila tek u poslednjoj fazi postupka zahvaljujući ženskoj NVO (SOS Nikšić) koja joj je obezbijedila advokaticu. Brak je razveden, dijete je dodijeljeno F. D. na vaspitanje i staranje, a dobila je i ¼ zajedničke kuće.

¹³¹ UNESCO definiše migrante kao osobe koje žive u zemlji u kojoj nijesu rođeni, a ostvarili su značajne socijalne veze ; vidjeti na www.unesco.org/shs/migration/glossary

Društvene barijere

F. D. nema porodicu, ni prijatelje koje može da pita za savjet i kojima može otkriti da je izložena nasilju. Ona nije savladala jezik, a u gradu ne postoje servisi koji pružaju pomoć na njenom jeziku. Usljed neriješenog rezidencijalnog statusa, primorana je da se oslanja na nasilnog partnera ili na druge članove njegove porodice kako bi imala pristup ljekaru i drugim servisima. Ekonomski je zavisna od supruga i bez mogućnosti zaposlenja. Zloupotrebom moći koju ima, on joj vrlo često prijeti da će je prijaviti policiji i izbaciti iz zemlje i da više nikada neće vidjeti sina. Osjeća se nesigurno i obeshrabreno. Situaciju dodatno komplikuje njen nedostatak znanja o načinima kako su crnogorsko društvo i sistem organizovani i kako funkcionišu (policija, pravosuđe, socijalne službe, tržište rada). Izolacija i nedostatak socijalnih kontakata povećavaju rizik od nasilja i njegovih posljedica, jer je čine zavisnom od nasilnog partnera. Kako moć i kontrola nasilnika rastu, slabe snage F. D. da se nosi sa nasiljem i da ga preživi u neprijateljskom i teškom okruženju. Brojna porodica njenog supruga je u potpunosti na strani nasilnika i F. D. je izložena njihovoj osudi, netrpeljivosti i kolektivnom progonu i neprijateljstvu.

Tokom sudskog postupka za podjelu imovine, 24 srodnika njenog supruga su svjedočili protiv F. D.

Suočena je sa pritiskom da bira između dvije mogućnosti - da trpi nasilje i da se nosi sa nasiljem sama u okviru porodice i zajednice, ili da prijavi nasilje, uz mogućnost da bude izbačena iz zemlje i razdvojena od djeteta.

Moj suprug je sve smišljeno uradio. Lagao me je. On je taj koji se bavio našim papirima za boravak, jer ja ne poznajem jezik i institucije ove zemlje. Ja sam živjela tu i mislila da je moj boravak regulisan. Međutim, on je regulisao samo boravak za našeg sina - upisao ga u knjige rođenih (iako je rođen u inostranstvu) i sredio mu crnogorsko državljanstvo. Sada pokušava da me predstavi kao opasnu, nasilnu, psihički bolesnu ženu koja je rizik za okruženje. Sve to kako bi me protjerao iz Crne Gore, uzeo mi sina i kuću koju smo zajedno gradili. F. D.

Žene migrantkinje i pripadnice manjina se suočavaju sa brojnim društvenim predrasudama i stereotipima o sebi. Ekonomska i socijalna marginalizacija žena, udružena sa etničkom distancom, predstavljaju faktore koji povećavaju rizik od nasilja u porodici i smanjuju mogućnost da se oslobode nasilja.

Odnos institucija

U Crnoj Gori ne postoje evidencije koje bi otkrile koliki je rizik da žene migrantkinje, u poređenju sa ženama koje imaju državljanstvo, dožive nasilje. Nijesu zabilježena ni iskustva žena migrantkinja koje trpe diskriminaciju ponašanjem i stavovima službenika u trenutku kada prijavljuju nasilje i odluče se da potraže pomoć.

Pojedinačna iskustva migrantkinja koje bilježe ženske nevladine organizacije u Crnoj Gori pokazuju da se migrantkinje koje trpe nasilje, poput F. D, teže odlučuju da traže pomoć institucija, za razliku od domicilnih žena. Razlozi su brojni: ne poznaju sistem, često ni jezik, a suočene su sa rasizmom, predrasudama i brojnim barijerama kada je riječ o pristupu zaštiti od nasilja. To ih čini žrtvama višestruke diskriminacije od strane institucija, neosjetljivih na složenost njihovog položaja i potreba. Tako se dešava da su zarobljene između

nasilja i kontrole partnera i kontrole i diskriminacije nadležnih institucija¹³². Vrlo često se nasilje nad ženama, pripadnicama manjinskih grupa, i migrantkinjama ne tretira kao pitanje kršenja ljudskih prava, već kao pitanje neriješenog rezidencijalnog statusa. Tako činjenica da žena nema legalan boravak, za institucije postaje važnije pitanje od zaštite od nasilja.

Sutkinja je bila neprijateljski raspoložena prema meni. Na prvom ročištu mi je rekla: „Ovaj čovjek ne može više da živi sa tobom, jer si nasilna. Znam to, jer moj muž vodi postupak koji je protiv tebe pokrenuo tvoj muž. Vrati se tamo odakle si došla i ostavi muža i dijete“ F. D.

Zaključak

Zabrinjava činjenica da F. D. nije saslušavana na jeziku koji razumije, niti joj je obezbijeđen tumač tokom postupaka koji su protiv nje vođeni. To, kao i činjenica da nije imala pravnu pomoć do momenta obraćanja ženskoj NVO, ukazuje na otežan pristup pravdi i nedostatak servisa podrške za žrtve nasilja. U takvim okolnostima, institucije ne uviđaju složenost situacije u kojoj se one nalaze, što vodi u višestruku diskriminaciju i kršenje ljudskih prava žena, posebno migrantkinja i pripadnica drugih ranjivih grupa.

Nasilje nad pripadnicama manjina često se pripisuje njihovoj kulturi, tradiciji, običajima i na taj način se normalizuje nasilje, što dovodi do nečinjenja odgovornih institucija da zaustave nasilje i zaštite žrtvu. Takvi stavovi vode u višestruku viktimizaciju ovih žena, kao i u ignorisanje činjenice da je nasilje univerzalna realnost patrijarhata i nejednake moći muškaraca i žena.

Konačno, pomoć i podrška pripadnicama manjina i migrantkinjama mora biti adekvatna i usklađena sa njihovim specifičnim potrebama. Institucije sistema su dužne da, sa posebnom pažnjom, odgovore na njihove potrebe, uvažavajući sve okolnosti koje ih čine ranjivim ili ih svrstavaju u određenu ranjivu grupu. Rodno neutralan pristup nije adekvatan, niti je kroz takav pristup moguće rješavati uzroke nasilja i osnažiti žene da žive život bez nasilja. Neophodno je da svi u sistemu zaštite razumiju rodnu dimenziju nasilja, i rodne karakteristike svakog pojedinačnog slučaja kako bi se kreirao adekvatan i prilagođen odgovor na nasilje.

¹³² Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja u porodici i nasilja nad ženama (Istanbul 2011) Poglavlje VII, član 59, definiše obavezu država potpisnica da preduzmu sve pravne i druge korake kako bi osigurale žrtvama čiji rezidencijalni status zavisi o supružniku ili partneru, u slučaju prestanka veze ili braka, a nalaze se u naročito teškim okolnostima, po zahtjevu, autonomni boravak bez obzira na trajanje veze ili braka. Vidjeti na: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/DomesticViolence.htm>

STUDIJA SLUČAJA 2: Nasilje nad N. M. samohranom majkom

Istorija slučaja

N. M. je samohrana majka dječaka. Stara je 27 godina. Dvije godine živjela je u vanbračnoj zajednici. Nasilje nad njom je počelo nakon što je ostala trudna. Zbog prebijanja N.M. se porodila prije vremena. Ljekari su posumnjali na nasilje u porodici što su prijavili policiji. N.M. je pred policijom negirala nasilje. Nakon porođaja, samovoljom nasilnika N. M. je zabranjena sloboda kretanja. Zabranio joj je kontakte sa prijateljima i familijom. Prisilio je da napusti posao. On je raspolagao novcem. N. M. i njena beba su često bili gladni. Držao je zaključanu u stanu, dok je bio van kuće. Nasilje je postajalo sve češće i gore. Trpjela je najsurovije zlostavljanje koje je eskaliralo i u obliku i intenzitetu – od verbalnog do seksualnog. Nije se radilo o povremenim incidentima, već o svakodnevnim najgrubljim oblicima nasilja.

Policija je dolazila nekoliko puta, po pozivu komšija, ali N. M. je svaki put negirala postojanje nasilja. N. M. se plašila za sebe i svoju bebu. Bila je bez novca i nije mogla da računa na podršku svoje porodice. Sa druge strane, on je često obećavao da se to više neće ponoviti.

Prilikom posljednjeg nasilnog incidenta, bila je pretučena. Dok je polusvjesnu nasilnik vukao po podu, vidjela je kako iščupana garnišna pada na bebu. Malo je falilo da beba bude ozbiljno povrijeđena. Otrgla se i pobjegla u komšiluk za pomoć. Komšije su pozvale policiju. N. M. je dala izjavu u kojoj je prvi put prijavila partnera za nasilje. Zadobijene povrede registrovane su od strane ljekara. Policija je privela i pritvorila nasilnika. Protiv njega je pokrenut krivični postupak za nasilje u porodici¹³³. N. M. je bila uplašena za život, nasilnik joj je više puta prijetio da će je ubiti ako ga ikada prijavi policiji. Uz pomoć policije, N. M. i beba su sklonjene u sklonište. Tamo je boravila sedam mjeseci.

Nakon sedam mjeseci provedenih u skloništu, Centar za socijalni rad je, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja, obezbijedio porodični smještaj za majku i dijete, do dječakove treće godine života. Osnovni sud je nasilniku izrekao uslovnu osudu zbog krivičnog djela nasilja u porodici, prema N. M. i djetetu. N. M. se nikada nije vratila nasilniku.

Društvene barijere

Ovaj slučaj jasno ilustruje pojavu nasilja u porodici, njegovu dinamiku, višestruke posljedice i štete za žrtvu. Ilustruje i patrijarhalni sistem vrijednosti po kome žena mora biti submisivna ili kažnjena ukoliko to nije. Napuštanje nasilnog partnera, za N. M. nije samo ekonomski rizik, već u patrijarhalnom okruženju, rizik sopstvenog izlaganja sramoti, pa i članova svoje primarne porodice.

Generalno, žena koja trpi nasilje u braku, suočava se sa situacijom da će joj se, ukoliko napusti brak nametnuti osjećaj sramote i krivice “što nije očuvala brak”, a ukoliko ostane, pratiće je osećaj krivice što nije otišla. Žrtva često ne nailazi na pomoć i podršku čak ni najbližih, pa joj se jasno poručuje da je problem njena “krivica” i da ga sama riješi. Sama, bez podrške porodice, N. M, nije bila u stanju da razvije plan ili izlaznu strategiju iz nasilja. U ovom slučaju se ponavlja obrazac –koji nije rijedak u Crnoj Gori - po kome se primarna

¹³³ Krivični zakon Crne Gore, član 220. nasilje u porodici i porodičnoj zajednici; vidjeti na: http://www.upravapolicije.com/fajlovi/upravapolicije/attach_fajlovi/lat/glavne-stranice/2011/11/pdf/Krivicni_zakonik.pdf

porodica žrtve distancira od problema, toleriše ili opravdava nasilje i na taj način slabi šanse žrtve da se izvuce iz nasilja. Žrtva je uplašena i neinformisana, ne poznaje svoja prava i prava djeteta, niti službe kojima može da se obrati za pomoć. Izmučvana je fizički, psihički i bez socijalnih kontakata.

Nasilnik je preuzeo kontrolu nad kretanjem i kontaktima N. M. i na taj način uspostavio potpunu moć i kontrolu. Zloupotreba moći nad N. M. se manifestovala kroz najgrublje oblike fizičkog nasilja, seksualnog zlostavljanja i uskraćivanja osnovnih životnih potreba za N. M. i dijete. Uspostavljena moć i kontrola, napadi na njen fizički, psihički i seksualni integritet, su oslabili njene unutrašnje snage, ličnu autonomiju i mogućnost sagledavanja objektivnih okolnosti. Strah koji je osjećala za svoj život i život djeteta je dodatno smanjio vjerovatnoću da se usprotivi nasilniku, pa se moć i kontrola nad N. M. lakše i duže održavala.

Detaljnijim uvidom u slučaj, zapaža se obrazac progresivnog ponavljanja nasilja i njegova eskalacija – od verbalnog, preko fizičkog do seksualnog zlostavljanja žrtve. Kada nasilje eskalira do najdrastičnijeg nivoa po fizički integritet žrtve, onda nasilnik pribjegava obećanjima “da će se promijeniti” što iscrpljenoj žrtvi predstavlja šansu za spas, a nasilniku novi mehanizam da zadrži moć i kontrolu nad žrtvom. Destruktivnost i štete po fizički i duševni integritet žrtve su očigledne. U ovakvom spletu okolnosti bila je mala vjerovatnoća da će se N. M. uspjeti spasiti bez pomoći drugih i bez intervencije sistema.

Slučaj otkriva istinu da žrtva, iz straha od odmazde zlostavljača, često ne saraduje sa policijom ili tužilaštvom. Taj strah N. M. jasno opisuje.

“Rekao je ako ga napustim, naći će me na kraj svijeta i ubiti. Govorio je da to njemu ništa ne predstavlja. Stalno me je podsjećao na to.” N. M.

Ovo je strah koji nikada ne smije biti potcijenjen od odgovornih u sistemu zaštite. Trenutak kada N. M. napušta nasilnika i traži pomoć je najopasniji po nju, što ona jasno osjeća i zna. U takvim situacijama najvažnija je brza intervencija.

Strah za život je najčešći razlog zbog kojeg žrtve ne prijavljuju zlostavljanje kojem su izložene.

Odnos institucija

Život i zdravlje N. M. bili su ugroženi. S tim u vezi, policija, kao prva instanca u lancu zaštite, donijela je dobru odluku da N. M. bude sklonjena, kako bi fizički bila bezbjedna. Policija je u ovom odnosu pokazala adekvatnost prema N. M. i postarala se da N. M. i njenu bebu upute na sigurno i bezbjedno mjesto na teritoriji Crne Gore, u žensko sklonište. Slučaj N. M. dalje pokazuje da službenici u policiji svojim odnosom prema žrtvi često određuju da li će žrtva vjerovati sistemu i da li će se opet obratiti za pomoć. Kada službeno lice u institucijama sistema pokaže brigu za žrtvu, žrtva to jasno percipira. U ovom slučaju pohvalno je to što je inspektor pokazao i jasno demonstrirao brigu za N. M, iako “nije saradivala”.

“Inspektor koji me je saslušavao bio je vrlo korektan. Nijesam smjela da priznam da su povrede nastale od strane supruga, a on kao da je to znao i ostavio mi je svoj mobilni telefon i rekao da ga mogu pozvati u svako doba. I poslednji put su u policiji bili korektni prema meni. Objasnili su mi moja prava i kada sam rekla da nemam gdje, smjestili su me u žensko sklonište”. N. M.

Može se zaključiti da je pomoć i podrška u ovom slučaju bila usmjerena na to da žrtva ponovo stekne kontrolu nad svojim životom. Institucije sistema- policija i centar za socijalni rad - odradile su svoj dio posla. Takođe, slučaj lijepo ilustruje prednosti međusektorske saradnje u suzbijanju nasilja u porodici. Ženski NVO servisi u Crnoj Gori su bili dostupni, kompetentni i dovoljno jaki da odgovore na potrebe N. M. u akutnoj situaciji nasilja, kao i da dugoročno servisiraju potrebe N. M. i njenog djeteta.

Zabrinjavajuća je ponavljajuća sklonost ili reakcija krivičnog pravosuđa u Crnoj Gori da izriče blage i uslovne kazne za nasilnike koji su počinili najgrublje nasilje koje je nanijelo fizičke, seksualne i psihičke štete i patnju žrtvama. Smatramo, da bi izricanje strožijih kazni doprinijelo da nasilnici prekinu sa nasiljem, što bi doprinijelo smanjenju stope nasilja u porodici i društvu.

Uloga ženskih servisa podrške

Za uspješnu intervenciju je nužno da ženski servisi pomoći i podrške postoje, da su dostupni i umreženi. Ženske NVO su odigrale ključnu ulogu u pružanju pomoći N. M. što potvrđuje da su ženski servisi važni izvori podrške za žene koje su preživjele nasilje. Praksa još jednom pokazuje da rodno orijentisan pristup u radu sa žrtvama daje najbolje rezultate.

Ženski servisi u Crnoj Gori kroz svoj rad reflektuju nultu toleranciju prema nasilju i oni su, nerijetko, jedini oslonac za žene. N. M. je od ženske NVO, pored pomoći u akutnoj situaciji nasilja, dobila besplatan smještaj, hranu, besplatno zastupanje pred sudom, pratnju u institucije sistema u trajanju od sedam mjeseci. Stoga je neophodno stvarati održive uslove za ženske NVO i obezbijediti da njihovi servisi budu dostupni svim žrtvama 24 h, sedam dana u sedmici kako bi se smanjili rizici od eskalacije nasilja u teške tjelesne povrede i stradanje žrtava.

Zaključak

Slučaj potvrđuje da je procjena rizika po život i zdravlje žene ključna za dobre odluke u procesu zaštite. U svim fazama zaštite neophodno je analizirati situaciju i procijeniti stepen rizika da nasilnik povrijedi, pokuša da ubije ili ubije žrtvu. Zaključuje se da je neophodno da svi koji su u kontaktu sa žrtvama nasilja trebaju da razumiju višestruke uzroke i štete od nasilja nad ženama.

Zbog kompleksnosti prirode problema nužno je u Crnoj Gori uspostaviti specijalizovane usluge za žrtve koje su preživjele nasilje. Takve usluge moraju biti posebno usmjerene na žene i njihovu djecu i tretirati nasilje nad ženama kao rodno određeni oblik nasilja.

LITERATURA:

- ✓ Good practices in legislation on violence against women, Report of the expert group meeting, United Nations, Vienna, 2008.
- ✓ Izvještaj Ekspertske grupe Ujedinjenih Nacija *Najbolje zakonodavne prakse u oblasti nasilja u porodici* [http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20\(final%2011.11.08\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20(final%2011.11.08).pdf)
- ✓ Izvještaj Specijalne izvještačice Ujedinjenih nacija o nasilju u porodici E/CN.4/1996/53/Add.22. februar 1996. <http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/0a7aa1c3f8de6f9a802566d700530914?OpenDocument>
- ✓ *Istraživanje o rasprostranjenosti, intezitetu i oblicima nasilja nad ženama u Crnoj Gori*, SOS Nikšić, 2010.
- ✓ *Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, Istanbul 2011. http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention_en.asp
- ✓ *Međunarodni standardi o nasilju nad ženama*, dr Vesna Nikolić Ristanović i mr Mirjana Dokmanović
- ✓ *Odgovor na neme krike-* Mapiranje usluga koje pružaju NVO u Srbiji u oblasti nasilja u porodici, autorka Biljana Branković, Beograd, 2009.
- ✓ *Preporuka Rec (2002) 5* koju je usvojio Savjet ministara Savjeta Evrope 30. aprila 2002. na 794. sjednici
- ✓ *UN Konvencija o zabrani svih oblika diskriminacije žena i prateći Opcioni protokol* <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw>
- ✓ Country Report 2010, WAVE
- ✓ SANDRA L. BLOOM, M.D., *Encyclopedia of Gender and Violence*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2009.

ANEX 1.**Upitnik: ISPITIVANJE JAVNOG MNJENJA¹³⁴**

Empowered lives.
Resilient nations.

CEED Consulting i NVO SOS telefon Nikšić, u saradnji sa konsultantkinjama iz NVO Sigurna ženska kuća, sprovode Istraživanje javnog mnjenja o nasilju nad ženama i nasilju u porodici u Crnoj Gori za potrebe Programa za rodnu ravnopravnost IPA 2010. Cilj istraživanja je dobijanje podataka o percepcijama, prisutnosti, formama i intenzitetu nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Crnoj Gori.

Za učešće u ovoj anketi ste izabrani slučajnim izborom. Garantujemo Vam potpunu anonimnost i tajnost Vaših odgovora. Sve informacije date u upitniku biće kumulativno predstavljene i neće biti predmet pojedinačne analize. Takođe, rezultati ove ankete biće isključivo predmet interne upotrebe u CEED Consulting-u. Unaprijed se zahvaljujemo na izdvojenom vremenu i strpljenju za učešće u ovom istraživanju.

Šifra upitnika (Dnevnik anketara):

Opšta informisanost ispitanika

- 1. Prema Vašem mišljenju, da li u Crnoj Gori postoji nasilje u porodici? (JEDAN ODGOVOR)**
 1. Da
 2. Ne (ići na q4)

- 2. U kojoj mjeri je zastupljeno nasilje u porodici: (JEDAN ODGOVOR)**
 1. U velikoj mjeri je zastupljeno
 2. Djelimično je zastupljeno
 3. Nije uopšte zastupljeno

- 3. Na koji način ste se informisali o nasilju u porodici: (MOGUĆNOST NAVOĐENJA VIŠE ODGOVORA)**
 1. TV
 2. Štampani mediji
 3. Okruženje (porodica, posao, škola, itd.)
 4. Od prijatelja/prijateljica
 5. Drugi, navesti _____

- 4. Prema Vašem mišljenju, nasilje u porodici je: (JEDAN ODGOVOR)**
 1. Društveni problem
 2. Privatna stvar porodice
 3. Lični problem
 4. Nije uopšte problem
 5. Nešto drugo, navesti _____

- 5. Koji su uzroci nasilja u porodici: (MOGUĆNOST NAVOĐENJA VIŠE ODGOVORA)**
 1. Patrijarhalno društvo
 2. Bolesti zavisnosti
 3. Zloupotreba moći od strane pojedinih članova porodice
 4. Ekonomska kriza

¹³⁴Osnova za pripremu ovog upitnika je upitnik SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, projekat Mobilizacija zajednice-program prevencije porodičnog nasilja

5. Nedostatak obrazovanja
6. Nešto drugo, navesti _____
- 6. Prema Vašem mišljenju, ko su najčešće žrtve nasilja u porodici? (NAJVIŠE DVA ODGOVORA)**
1. Žene
 2. Muškarci
 3. Djeca
 4. Stariji
 5. Drugi, navesti _____
- 7. Prema Vašem mišljenju, ko su najčešće nasilnici u porodici? (NAJVIŠE DVA ODGOVORA)**
1. Žene
 2. Muškarci
 3. Djeca
 4. Stariji
 5. Drugi, navesti _____
- 10. Da li u Crnoj Gori postoje institucije/organizacije kojima mogu da se obrate žrtve nasilja u porodici? (JEDAN ODGOVOR)**
1. Da
 2. Ne (ići na pitanje 12)
 3. Ne znam (ići na pitanje 12)
- 11. Kojima od navedenih organizacija/institucija mogu da se obrate žrtve nasilja u porodici? (MOGUĆNOST NAVODENJA VIŠE ODGOVORA)**
1. Policija
 2. Centar za socijalni rad
 3. Bolnica
 4. Tužilaštvo
 5. Nevladine organizacije
 6. Sudovi
 7. Škole
 8. Drugo, navesti _____
- 12. Po vašem mišljenju, u kojoj mjeri se nasilje u porodici prijavljuje nekoj od institucija/organizacija? (JEDAN ODGOVOR)**
1. Često
 2. Ponekad
 3. Rijetko
 4. Nikada se ne prijavljuje
- 13. Ko najčešće prijavljuje da postoji nasilje u porodici? (JEDAN ODGOVOR)**
1. Žrtva
 2. Član/članica porodice
 3. Prijatelj/prijateljica
 4. Komšije
 5. Nepoznata osoba
 6. Službeno lice/odgovorna institucija
 7. Drugo, navesti _____

Stavovi ispitanika

- 14. Navedene tvrdnje u tabeli označite kao tačne ili netačne: (ZA SVAKU TVRDNJU OZNAČITI ODABRANI ODGOVOR SA X)**

	Tačno	Netačno
1. Žene vole nasilne muškarce		
2. Muškarci vole nasilne žene		

3. Žena zasluđuje da je muškarac udari ukoliko flertuje sa drugim muškarcem		
1. Muškarac zasluđuje da ga žena udari ukoliko flertuje sa drugom ženom		
2. Žena je sama odgovorna za nasilje nad sobom, ako ne napusti nasilnu vezu		
3. Muškarci su sami odgovorni za nasilje nad sobom, ako ne napuste nasilnu vezu		
4. Pretjerana ljubomora i posesivnost su znaci ljubavi		
5. Nasilje je uzrokovano okolnostima i događajima van kontrole nasilnika		
6. Źrtva sama izaziva nasilje svojim postupcima		
7. Nasilje je neprihvatljivo u bilo kojoj situaciji		
8. Nema vaspitanja bez batina		

15. Prema vašem mišljenju, **NASILJE JE:** (NA SKALI OD 1 DO 5, pri čemu 1 znači - uopšte se ne slađem i 5-slađem se u potpunosti, ZA SVAKU OD NAVEDENIH TVRDNJI DAJTE OCJENU. **Zaokružiti**)

	Uopšte se ne slađem	Ne slađem se	Niti se slađem niti se ne slađem	Slađem se	Slađem se u potpunosti
1. Kontrolisanje telefonskih poziva i čitanje tuđih i-mejlava, SMS poruka, itd.	1	2	3	4	5
2. Kontrola kretanja					
3. Ograničavanje komunikacije sa drugim osobama	1	2	3	4	5
4. Šamar, udaranje, guranje	1	2	3	4	5
5. Uništavanje lične imovine	1	2	3	4	5
6. Uskraćivanje sredstava za život	1	2	3	4	5
7. Poniđavanje, uvrede, psovke	1	2	3	4	5
8. Nebriga o ishrani, higijeni, odijevanju, zdravlju i obrazovanju djece	1	2	3	4	5
9. Uskraćivanje pomoći licu koje je bolesno, staro, ili je sa invaliditetom	1	2	3	4	5
10. Prikriivanje člana porodice sa invaliditetom (fizičkim, intelektualnim)	1	2	3	4	5
11. Prijetnje oduzimanjem djece i izbacivanjem iz stana	1	2	3	4	5
12. Uhođenje, praćenje	1	2	3	4	5
13. Izazivanje osjećaja nesigurnosti, ugrođavanje ličnog mira i spokojsstva drugoj osobi	1	2	3	4	5
14. Iscrpljivanje radom, uskraćivanje sna i odmora	1	2	3	4	5

Izloženost nasilju u porodici

16. Da li ste u nekom periodu života bili **izloženi** nekom od navedenih vrsta nasilja?(POGLEDATI TABELU)

1. Da, navedite redni broj/redne brojeve vrsta nasilja *iz tabele u pitanju 15* _____
2. Nisam siguran/sigurna (ići na q19)
3. Ne, nikada (ići na q19)

17. U kakvom okruženju se to dogodilo? (MOGUĆNOST NAVOĐENJA VIŠE ODGOVORA)

1. U uđoj porodici (porodici u kojoj ste rođeni)
2. U široj porodici
3. U braku
4. U vezi/vezama
5. U školi
6. Nešto drugo, navesti _____

18. Ko je počinitelj navedenog nasilja? (ZAKRUŽITI IZABRANI ODGOVOR)

1. Suprug	2. Supruga
3. Bivši suprug	4. Bivša supruga
5. Partner	6. Partnerka
7. Otac	8. Majka
9. Sin	10. Kćerka
11. Brat	12. Sestra
13. Svekar	14. Svekrva
15. Tast	16. Tašta
17. Deda	18. Baba
19. Rođak	20. Rođaka
21. Drugo_____	22. Drugo_____

19. Da li poznajete nekoga iz svog okruženja ko je žrtva nasilja u porodici?

1. Da
2. Ne (ići na q25)

20. Žrtva nasilja u porodici je:

1. Prijatelj	2. Prijateljica
3. Komšija	4. Komšinica
5. Kolega	6. Koleginica
7. Rođak	8. Rođaka
9. Drugo_____	10. Drugo_____

21. Počinitelj nasilja u porodici je:

1. Suprug	2. Supruga
3. Bivši suprug	4. Bivša supruga
5. Partner	6. Partnerka
7. Otac	8. Majka
9. Sin	10. Kćerka
11. Brat	12. Sestra
13. Svekar	14. Svekrva
15. Tast	16. Tašta
17. Deda	18. Baba
19. Rođak	20. Rođaka
21. Drugo_____	22. Drugo_____

22. Da li znate zašto se desilo nasilje u porodici? (ZAKRUŽITI REDNI BROJ)

1. Kontrolisanje telefonskih poziva i čitanje tuđih i-mejlava, SMS poruka, itd.
2. Ograničavanje komunikacije sa drugim osobama
3. Kontrolisanje kretanja
4. Šamar, udaranje, guranje
5. Uništavanje lične imovine
6. Uskraćivanje sredstava za život
7. Ponižavanje, uvrede, psovke
8. Nebriga o ishrani, higijeni, odijevanju, zdravlju i obrazovanju djece
9. Uskraćivanje pomoći zbog bolesti, invaliditeta, starosti, itd.
10. Prikriivanje člana porodice sa invaliditetom (fizičkim, intelektualnim)
11. Prijetnje oduzimanjem djece i izbacivanjem iz stana
12. Uhođenje, praćenje
13. Izazivanje osjećaja nesigurnosti, ugrožavanje ličnog mira i spokojstva drugoj osobi
14. Iscrpljivanje radom, uskraćivanje sna i odmora
15. Drugo_____
16. Ne znam
17. Ne želim da govorim o tome

23. Da li biste prijavili nasilje u porodici?

1. Da
2. Ne, navesti razlog _____ (ići na **q25**)

24. Kada biste prijavili nasilje u porodici? (JEDAN ODGOVOR)

1. Uvijek bih prijavio/prijavila
2. Ukoliko je žrtva nasilja član porodice
3. Ukoliko poznajem žrtvu nasilja
4. Ostalo, navesti _____

25. Da li biste donirali vrijeme, novac ili stvari skloništu za žrtve nasilja u porodici?

1. Da
2. Ne
3. Ne znam/Nijesam siguran

26. Da li biste podržali kandidata/kandidatkinju na izborima koji je aktivan ili aktivna u borbi protiv nasilja u porodici?

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

Demografski podaci ispitanika**27. Pol ispitanika**

1. Muški
2. Ženski

28. Starost ispitanika. (NE ČITATI ODGOVORE. MOGUĆ SAMO JEDAN ODGOVOR.)

1. Od 18 do 30 godina
2. Od 31 do 40 godina
3. Od 41 do 50 godina
4. Od 51 do 60 godina
5. Preko 60 godina
6. Ne želi da odgovori

29. Koji je Vaš nivo obrazovanja? (NE ČITATI ODGOVORE. JEDAN ODGOVOR.)

1. Bez obrazovanja
2. Osnovno obrazovanje
3. Srednje
4. Visoko obrazovanje
5. Magistarske/Doktorske studije
6. Ne želi da odgovori

30. Zanimanje – položaj u zanimanju? (NE ČITATI ODGOVORE. JEDAN ODGOVOR.)

1. Đak-student
2. Zaposlen u državnim institucijama
3. Zaposlen u privatnom sektoru
4. Privatni preduzetnik – vlasnik
5. Penzioner
6. Zemljoradnik
7. Nezaposlen/nezaposlena
8. Nešto drugo, navesti _____

31. Visina ukupnih mjesečnih prihoda Vašeg domaćinstva

1. Do 150€
2. Od 151€ do 250€
3. Od 251€-350€
4. Od 351-450€
5. Od 451-600€
6. Od 601-800€
7. Od 801-1000€
8. Više od 1001€

Upitnik¹³⁵: ISTRAŽIVANJE REALIZOVANO SA ŽRTVAMA NASILJA

BROJ POZIVA: _____

BRAČNI STATUS

- neudata
- udata
- razvedena
- udovica

BROJ DJECE

- NEMA
 - IMA
- BROJ DJECE:
- 1-2
 - 2-4
 - 4-6
 - 6 i više

GRAĐANSKI STATUS

- Državljanstvo _____
 - Nepoznato
 - Nema državljanstvo
 - Raseljeno lice
 - Strankinja
- Legalan boravak
- Nelegalan boravak
- Privremeni boravak
- Stalni boravak

STEPEN OBRAZOVANJA:

- nezavršena osnovna škola
- završena osnovna škola
- nezavršena srednja škola
- srednja škola
- viša škola/visoka škola/fakultet
- neformalno obrazovanje: _____

STATUS ZAPOSLENOSTI

1. ZAPOSLENA
 - BIZNIS/PRIVATNI SEKTOR
 - JAVNI SEKTOR
 - NVO
 - NEFORMALNI SEKTOR
2. NEZAPOSLENA
 2. DOMAĆICA
 3. PENZIONERKA
 4. TEHNOLOŠKI VIŠAK
 5. OTPUŠTENA
 6. UČENICA

¹³⁵Urađeno po upitniku baze podataka SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić

7. STUDENTKINJA
8. DRUGO _____

ISTORIJA

DA LI STE U PRIMARNOJ PORODICI BILI IZLOŽENI NASILJU?

1. DA
2. Ne (ići na cjelinu Ekonomska situacija)

AKO JE ODGOVOR DA, OD KOGA:

- otac
- majka
- brat/sestra
- rođak/rođaka
- drugo (djed, baba...)

KOJI OBLIK NASILJA STE DOŽIVJELI?

- fizičko nasilje
- psihičko nasilje
- seksualno zlostavljanje
- materijalno nasilje
- uhođenje

EKONOMSKA SITUACIJA

DA LI IMATE SOPSTVENI IZVOR PRIHODA?

- Da
- Ne

AKO JE ODGOVOR NE, OD KOGA FINANSIJSKI ZAVISITE?

- muž
- otac
- majka
- sestra/brat
- MOP
- drugo: _____

DA LI POSJEDUJETE IMOVINU U SVOM VLASNIŠTVU?

- DA
- NE

DA LI NASILNIK IMA KONTROLU NAD VAŠIM PRIHODIMA I/ILI IMOVINOM?

- DA
- NE

ISKUSTVO SA NASILNIKOM

U KAKVOM STE ODNOSU SA NASILNIKOM?

- u bračnoj zajednici
- u vanbračnoj zajednici
- bivši partner
- u rodbinskom odnosu (otac, brat, stric, ujak, tetak, djed)

DUŽINA TRAJANJA ODNOSA?

- 0-5 god
- 5-10 god
- 10-15god

- 15 i više
- od rođenja
- drugo: _____

DUŽINA TRAJANJA NASILNOG PONASANJA PREMA VAMA?

- desilo se jednom
- mjesec dana
- 0-1 god
- 1-5 god
- 5-10 god
- 10 i više god

KADA SE PRVI PUT DOGODILA NASILNA SITUACIJA?

- u vezi
- nakon stupanja u bračni odnos
- u trudnoći
- nakon dobijanja djece
- drugo: _____

VRSTE NASILJA

- 5.5.1 FIZIČKO NASILJE
 - 5.5.1.1 OBLIK POVREDA KOJE STE ZADOBILI:
 - lakše povrede
 - teže povrede
- 5.5.2 PSIHIČKO NASILJE
- 5.5.3 SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE
- 5.5.4 MATERIJALNO NASILJE
- 5.5.5 UHOĐENJE

PROCJENA RIZIKA**DA LI NASILNIK POSJEDUJE VATRENO ORUŽJE?**

- DA
- NE
- NE ZNAM

DA LI VAM JE IKADA PRIJETIO ORUŽJEM?

- DA
- NE

DA LI JE IKADA UPOTREBLJAVAO ORUŽJE U NAPADU NA VAS?

- DA
- NE

DA LI JE IKADA POKUŠAO DA VAS GUŠI/DAVI?

- DA
- NE

DA LI JE IKADA PRIJETIO DA ĆE VAS UBITI?

- DA
- NE

DA LI JE IKADA POKUŠAO DA VAS UBIJE?

- DA
- NE

DA LI JE FIZIČKO NASILJE ESKALIRALO U UČESTALOSTI I/ILI INTENZITETU U POSLEDNJOJ GODINI?

- DA
- NE

DA LI VAS JE NASILNIK IKADA PRISILJAVAO NA SEKSUALNI ODNOS?

- DA
- NE

DA LI NASILNIK POKUŠAVA DA KONTROLIŠE VEĆINU ILI SVE VAŠE DNEVNE AKTIVNOSTI?

- DA
- NE

DA LI JE KONSTANTNO I/ILI NASILNO LJUBOMORAN?

- DA
- NE

PLAŠITE LI SE DA BI MOGAO DA VAS UBIJE?

- DA
- NE
- NE ZNAM

DA LI JE NASILNIKU IZREČENA ZAŠTITNA MJERA?

- DA
- NE

DJECA I RIZICI NASILJA KOJIMA SU IZLOŽENI

DA LI JE NASILAN PREMA DJECI?

- DA
- NE

✓ AKO JE ODGOVOR DA, KOLIKO TRAJE NASILJE PREMA DJECI? _____

OBLIK NASILJA PREMA DJECI:

- zanemarivanje
- fizičko nasilje
- psihičko nasilje
- seksualno zlostavljanje
- materijalno nasilje
- uhođenje

✓ AKO JE ODGOVOR NE, NA KOJI NAČIN KAŽNJAVA DJECU?

- upotrebom fizičke sile
- verbalno
- ograničava hranu, spavanje, odjeću, obuću, džeparac
- ne kupuje hranu, lijekove, stvari koje su im potrebne
- zaključava ih
- ograničava socijalizaciju

- ne obezbjeđuje im zdravstvenu zaštitu (ne vodi ih na vakcinaciju, zdravstvene preglede...)
- drugo: _____

PREDUZIMANJE MJERA ZA RAZRIJEŠENJE KRIZNE SITUACIJE

DA LI STE RANIJE NAPUŠTALI NASILNIKA?

- DA
 - ✓ AKO JE ODGOVOR DA, KOLIKO PUTA STE GA NAPUŠTALI? _____
- NE

DA LI SU ČLANOVI VAŠE PORODICE ZNALI ZA NASILJE KOJE VAM SE DOGAĐA?

- DA
- NE
 - ✓ AKO JE ODGOVOR DA, DA LI SU REAGOVALI NA TO?
 - DA
 - AKO JE ODGOVOR DA:
 - ponudili su Vam svoju zaštitu
 - prihvatili su Vas i Vašu djecu
 - prihvatili su Vas, ne i djecu
 - prijavili su nekoj od organizacija za zaštitu žena od nasilja u porodici
 - prijavili su policiji
 - sugerisali su Vam da istrpите, da nije tako ozbiljno i/ili da je to normalno
 - sugerisali su Vam da ne prijavljuјete, da je to sramota
 - drugo _____
 - NE

DA LI STE NEKADA TRAŽILI MEDICINSKU POMOĆ?

- DA
 - ✓ AKO JE ODGOVOR DA, DA LI STE ZAPOSLENIMA U ZDRAVSTVENIM INSTITUCIJAMA PRIJAVILI UZROK POVREDA KOJE STE ZADOBILI?
 - DA
 - NE
- NE

DA LI STE TRAŽILI POMOĆ –intervenciju POLICIJE, U SMISLU PODNOŠENJA PRIJAVE?

- DA
 - ✓ AKO JE ODGOVOR DA:
 - pokrenut je krivični postupak
 - pokrenut je prekršajni postupak
 - upozorili su ga
 - nije pokrenut postupak/odbacili su priјavu
 - odustali ste od tužbe
 - ZAŠTO? _____
- NE

DA LI STE SE OBRAĆALI CSR?

- DA
 - ✓ AKO JE ODGOVOR DA:
 - pružena Vam je pomoć

- nije pružena adekvatna pomoć
- NE

UKOLIKO NISTE TRAŽILI POMOĆ TREĆIH LICA ZA RAZRJEŠENJE SITUACIJE U KOJOJ SE NALAZITE, KOJI SU RAZLOZI?

- strah
- djeca
- ekonomska zavisnost od nasilnika
- nedostatak podrške porodice i prijatelja
- fizička iscrpljenost
- neinformisanost o pravima koja Vam pripadaju
- emotivna zavisnost
- sram
- osjećaj krivice za to što Vam se dešava
- drugo: _____

PODACI O NASILNIKU

BRAČNI STATUS

- neoženjen
- oženjen
- razveden
- udovac

STEPEN OBRAZOVANJA

- nezavršena osnovna škola
- osnovna škola
- nezavršena srednja škola
- srednja škola
- viša škola/visoka škola

DA LI JE ZAPOSLEN?

- DA
- NE

DA LI NASILNIK PATI OD BOLESTI ZAVISNOSTI?

- DA
 - ✓ AKO JE ODGOVOR DA, DA LI KORISTI:
 - alkohol
 - tablete
 - lakše i/ili teže droge
 - kocka
- NE

VODIČ ZA DUBINSKI INTERVJU¹³⁶

CEED Consulting i NVO SOS telefon Nikšić, u saradnji sa konsultantkinjama iz NVO Sigurna ženska kuća, sprovode istraživanje o percepcijama, prisutnosti, oblicima i intenzitetu nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Crnoj Gori, koje će služiti kao značajan izvor informacija u sprovođenju aktivnosti na polju postizanja održivog i efikasnog sistema zaštite žrtava nasilja u porodici i mjera borbe protiv nasilja u porodici. Istraživanje je dio Programa za rodnu ravnopravnost IPA 2010, kojeg partnerski sprovode Delegacija Evropske Unije u Crnoj Gori, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i UNDP.

I ZAŠTITA

1. Da li smatrate da crnogorsko društvo obezbjeđuje adekvatnu zaštitu od nasilja?
2. Koje institucije u Crnoj Gori pružaju zaštitu žrtvama nasilja?
3. Koje servise pomoći i podrške obezbjeđuju navedene institucije za žene i djecu žrtve nasilja? (materijalna i nematerijalna pomoć)
4. Kako biste ocijenili funkcionisanje pomenutih servisa?
5. Kako bi se njihov rad mogao unaprijediti?
6. Koje su nadležnosti i ovlašćenja Uprave policije/ CSR/ ODT kada je nasilje u porodici u pitanju? Koje mjere i radnje ste dužni preduzeti? Kako?
7. Kakva je procedura ukoliko je žrtva dijete?
8. Da li u Vašoj instituciji rade službenici/službenice – timovi specijalizovani za nasilje u porodici?
9. Kako biste ocijenili rad drugih relevantnih institucija, organa ili organizacija na zaštiti od nasilja?
10. Po Vašem mišljenju, da li službenici, to jest odgovorna lica u institucijama postupaju savjesno i u skladu sa zakonskim ovlašćenjima pri preduzimanju radnji i mjera u radu sa žrtvama nasilja?
11. Da li se prekoračenje ovlašćenja i nesavjesno postupanje odgovornog službenika može sankcionisati? Po kojem zakonu? Da li se sankcioniše? (cl.39 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ili čl. 417 Krivičnog zakona CG).
12. Koje su, po Vašem mišljenju, slabosti u procesu pružanja pomoći i zaštite žrtvama od nasilja u porodici? Zašto?
13. Da li u Crnoj Gori funkcionišu multidisciplinarni timovi za nasilje u porodici koji koordiniraju aktivnosti u procesu pomoći i zaštite žrtvi? Kako funkcionišu, koje su im formalno pravne nadležnosti?
14. Šta mislite da je urgentno sprovesti u korist bolje zaštite žrtava?
15. Da li mislite da su podaci o broju krivičnih i prekršajnih prijava, izrečenih zaštitnih mjera odraz stvarnog stanja kada je nasilje u porodici u pitanju?
16. Koji su, po Vašem mišljenju, najčešći razlozi zbog kojih žena, žrtva nasilja, ne zatraži pomoć treće strane (nadležnih institucija, organizacija za zaštitu žena, porodice)?

II ANALIZA RIZIKA

1. Da li radite analizu/procenu rizika situacije u kojoj se nalazi žrtva nasilja?
2. Koji su ključni elementi procjene koju obavljate?
3. Kako bi, po Vašem mišljenju, uspostavljeni procesi upravljanja rizikom uticali na broj napada, teških tjelesnih povreda nad ženama i djecom i kako bi uticali na broj fatalnih ishoda?

¹³⁶Kao osnova za vođenje DI koristio se vodič iz Istraživanje o rasprostranjenosti, intenzitetu i oblicima nasilja nad ženama u Crnoj Gori, SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić i OAK fondacija.

III ZAKONSKI OKVIR

1. Kako procjenjujete postojeći zakonski /normativni okvir o zaštiti od nasilja u porodici u Crnoj Gori?
2. Da li naši zakoni reflektuju stav da je nasilje neprihvatljivo?
3. Kako procjenjujete implementaciju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i podzakonskih akata? Kako ubrzati proces donošenja podzakonskih akata?
4. Šta po Vašem mišljenju najviše određuje kvalitet implementacije novousvojenog zakona? Zašto?
5. Koliko je po Vama bitan monitoring implementacije zakona, i zašto?
6. Da li ste upoznati sa sadržajem Strategije o zaštiti od nasilja u porodici, 2012-2016. i kako procjenjujete ciljeve i mjere Strategije?
7. Da li ste upoznati sa sadržajem Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici i kakvo je vaše mišljenje o njemu?
8. U Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici stoji definicija: „Nasilje u porodici u smislu ovog Zakona je činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice bez obzira na mjesto gdje je učinjeno.“ Šta mislite o ovoj definiciji?
9. Da li je bezbjednost žrtve na prvom mjestu u *Zakonu*?
10. Da li postoje prepreke u primjeni propisanih oblika i načina pružanja pomoći i zaštite od strane nadležnih organa po prijavi žrtve, a u korist adekvatne zaštite žrtve? Zašto je to tako?
11. Kako ocjenjujete zaštitne mjere za sprječavanje i suzbijanje nasilja propisane *Zakonom*?
12. Zasto je mali broj izrečenih zaštitnih mjera koje se odnose na urgentu zaštitu/ bezbjednost žrtava, a veći broj npr. onih za obavezne tretmane za počinioca nasilja?

IV PROCESUIRANJE

1. Iz Vašeg iskustva, u kojoj mjeri se žene, žrtve nasilja, odlučuju da podnesu prijavu protiv nasilnika?
2. Da li žrtve sarađuju u gonjenju počinioca nasilja?
3. Kakve radnje preduzimate radi prikupljanja dokaza za počinjeno nasilje? Na koji način bi se te procedure mogle unaprijediti?
4. Da li smatrate da se preduzimaju sve mjere neophodne za ispitivanje svakog pojedinačnog slučaja, i šta bi se moglo unaprijediti u njihovim procedurama?
5. Šta mislite da li je sankcionisanje nasilnika u Crnoj Gori adekvatno u odnosu na težinu počinjenog djela?
6. Kako procjenjujete kaznene odredbe Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?

V PREVENCIJA

1. Koliko je prevencija važna u suzbijanju nasilja?
2. Koji su to koraci koje je, po vašem mišljenju, potrebno preduzeti, na nivou svih relevantnih institucija i organizacija, u korist efikasne prevencije?
3. Da li smatrate da postoji tolerancija prema nasilju u Crnoj Gori?
4. Kolika je informisanost građana i generalno javnosti o problemu nasilja u Crnoj Gori?
5. Ko su po Vama odgovorni i relevantni akteri za prevenciju nasilja u porodici?
6. Da li biste prijavili učinjeno nasilje za koje saznate u vršenju svoje nadležnosti ili djelatnosti, bez obzira na odluku/želju žrtve o tome?

VI RASPROSTRANJENOST NASILJA

1. Kakvim statističkim podacima raspolaže Uprava policije/CSR/ODT kada je nasilje u porodici u pitanju?
2. Da li su ti statistički podaci razvrstani po polu, uzrastu, srodničkom odnosu između žrtve i počinioca?
3. Ko su najčešće žrtve?
4. Ko su počinioci?

VODIČ ZA FOKUS GRUPE¹³⁷

Dobar dan. Pozvani ste da učestvujete u grupnoj diskusiji. To je vrsta istraživanja koje sprovodi istraživačka agencija SOS NK, SŽK i CEED Consulting za potrebe UNDP.

Uvodni dio: Recite mi, u nekoliko rečenica, nešto o sebi. Koliko imate godina? Čime se bavite i šta volite da radite u slobodno vrijeme?

1. Kakva je pozicija/uloga žena ili muškarca u CG ili šta znači biti žena ili muškarac u CG?
2. Ko ili šta ima uticaj na shvatanje ili formiranje naših uloga/pozicija?
3. Kao posljedica tih i takvih uticaja kako se danas muškarci ophode prema ženama, npr. svojim partnerkama? Kakav je odnos moći između polova?
4. Kakva je veza ili da li postoji veza između društvenih uloga i nasilja (u porodici)?
5. Prema Vašem iskustvu, šta je to što utiče na nasilje u porodici? Da li nasilje ima veze sa disbalansom moći?
6. (opciono)Ko (najčešće) demonstrira moć na takav način? Ko je nasilan? Kako se to i takvo nasilje manifestuje? Ko je vrste nasilja prepoznajete?
7. Ko je žrtva nasilja?
8. Da li se u Crnoj Gori toleriše nasilje u porodici?
9. Da li je žrtva nasilja u porodici u Crnoj Gori zaštićena? Na koji način je zaštićena?
10. Ko danas štiti žrtve u Crnoj Gori?
11. Ko je dužan da štiti?
12. Kako unaprijediti zaštitu žrtve? U kojoj mjeri nadležni organi mogu da riješe problem nasilja? Da li su nadležni organi efikasni u rješavanju ovih problema?
13. Da li je nasilje u porodici adekvatno sankcionisano? Da li su nasilnici adekvatno sankcionisani, a žrtve zaštićene?
14. Da li je država uradila dovoljno kada je u pitanju nasilje?
15. Ko su odgovorni akteri?
16. Da li biste prijavili nasilje? Kome biste se obratili?

¹³⁷Kao osnova za vođenje FG koristio se vodič iz Istraživanje o rasprostranjenosti, intenzitetu i oblicima nasilja nad ženama u Crnoj Gori, SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić i OAK

ANEX 2

Nacrt predloga izmjena KZCG poslaničkog kluba Socijalističke narodne partije

(Izvor: komentar na Studiju poslanice Nataše Vuković)

Kao doprinos rješavanju adekvatnije zaštite djece i maloljetnih lica, pored preispitivanja i pooštavanja visine i raspona kazne, kao i dodavanja odredbi o strogo definisanoj minimalnoj kazni, i zabrani skraćanja kazne, za izvršioce ovih krivičnih djela predlažem i neka nova rješenja:

Član 211a

1) Ko navede maloljetnika da prisustvuje silovanju, obljubi ili sa njom izjednačenim činom, kazniće se zatvorom od 3 do 5 godina.

2) Ako je djelo iz stava 1) učinjeno upotrebom sile ili prema djetetu kazniće se zatvorom od 5 do 8 godina.

Član 211b

(1) Ko u namjeri izvršenja krivičnog djela iz čl. 204 (silovanje), čl. 205 (obljuba nad nemoćnim licem), 206 (obljuba sa djetetom), 207 (obljuba zloupotrebom položaja), 208 (nedozvoljene polne radnje), 209 (podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa), 210 (posredovanje u vršenju prostitucije), 211 (prikazivanje, pribavljanje i posjedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloljetnog lica za prostituciju), i 211a (navođenje maloljetnog lica na prisustvovanje polnim radnjama) ovog zakonika, koristeći računarsku mrežu ili komunikaciju drugim tehničkim sredstvima, dogovori sa maloljetnikom sastanak i pojavi se na dogovorenom mjestu radi sastanka, kazniće se zatvorom od 6 mjeseci do pet godina.

(2) Ko djelo iz stava 1 ovog člana izvrši prema djetetu, kazniće se zakonom od 3 do 8 godina.

Član 150 koji se odnosi na nedozvoljeni prekid trudnoće, stav 3: „Ko bremenitoj ženi bez njenog pristanka, a ako je mlađa od 16 godina, bez njenog pristanka i bez pisane saglasnosti njenog roditelja, usvojioca ili staraoca, izvrši ili započne da vrši pobačaj, kazniće se zatvorom od 1 do 8 godina zatvora“. Neophodno je usaglasiti ovaj član sa Predlogom Zakona o uslovima i postupku za prekid trudnoće koji predviđa saglasnost roditelja ili staratelja za maloljetna lica do 18 godina, dok je u Krivičnom zakonu do 16 godina.